

nous horitzons

N.57

Octubre 79

LES ELECTRIQUES CONTRA EL POBLE

J. LANUZA I
EQUIP CC.OO. ENERGIA

**El «marxisme
occidental»
d'avui**

F. DE CARRERAS

**El compromís
històric a la fase
actual**

E. BERLINGUER

**Petita i mitjana empresa: tòpics a
revisar**

J. CLAVERA





BASES DEL III PREMI D'ASSAIG "XARXA"

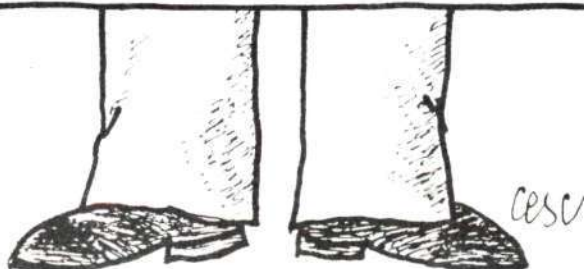
Xarxa Cultural, en un esforç per contribuir al redreçament de la nostra cultura, ha instituït el premi homònim d'assaig, especialment referit a Ciències Socials no excloent, però, l'assaig literari, per col·laborar a la difusió d'aquest gènere que topa amb tants entrebancs en el món editorial.

Les obres que aspiraran al premi "XARXA" hauran d'ésser inèdites, escrites en català i presentades per triplicat abans del 31/10/79 a Xarxa Cultural, Ample, 35, Barcelona-2. La resta de les condicions generals són les mateixes que les dels altres premis de la "Nit de Santa Llúcia".

1. Les obres que aspirin al premi "XARXA" han d'ésser originals i inèdites. Tenir una extensió de 150 a 250 fulls de mida holandesa, mecanografiats a doble espai i a una sola cara.
2. El tema serà lliure i el jurat tindrà en compte més enllà del seu estricte caire científic l'originalitat, i l'esperit crític i divulgatiu de les obres presentades.
3. Les obres desenvoluparan un tema únic o diversos temes íntimament relacionats defugint sempre les simples recopilacions d'articles.
4. L'import del premi és de 100.000 pessetes i correspon als drets d'autor de l'obra premiada en la seva primera o successives edicions.
5. Xarxa Cultural, tindrà l'opció preferent durant sis mesos per adquirir els drets de les obres presentades i no premiades que consideri d'interès publicar, d'acord amb els respectius autors.
6. El jurat està format per: Ernest Lluch, president; Max Cahner, Jaume Fuster, Isidre Molas i Josep M. Figueres, com a secretari.
7. Les obres no premiades i a l'opció de les quals renunciï Xarxa Cultural, podran ser retirades pels seus autors a partir de quinze dies després de la concessió del premi, prèvia presentació del rebut corresponent i fins a tres mesos després.

PREMIS:

- 1.^{er} **LA QÜESTIÓ AGRÀRIA AL PAÍS VALENCIÀ**, de: M. Josepa Cucó i Giner, Miquel Àngel Fabra i Sánchez, Rafel Juan i Fonollar, Joan Romero i López. Publicat a la col·lecció *Iskra* de l'Editorial Aedos.
- 2.^{on} **EL COMBAT ECOLOGISTA A CATALUNYA**, de: Xavier Garcia, Jaume Rexac i Santiago Vilanova. Publicat a la col·lecció *Llibres a l'abast* d'Edicions 62.



nous horitzons

Número 57 octubre 1979

Director periodista:

Andreu Claret

Director responsable:

Joaquim Sempere

Consell de redacció:

Roser Argemí

Pau Bordonava

Jordi Borja

Francesc de Carreras

Andreu Claret

Leandre Colomer

Joan Gay

Joaquim Horta

Antoni Luchetti

Oriol Ramis

Ignasi Riera

Antoni Segarra

Joaquim Sempere

Laura Tremosa

Francesc Vallverdú

Jordi Vives

Consell assessor:

Pere Ardiaca

Ricard Boix

Maria Dolors Calvet

Alfons Carles Comín

Xavier Folch

Josep Lluís López Bulla

Joan Ramos

Rafael Ribó

Enric Solé

Jordi Solé Tura

Secretària de redacció i producció:

Marina Curià

Disseny:

Josep Lluís Gállego

Edita:

PSUC

Redacció i

administració:

Vallespir, 171, baixos,

Barcelona-14

Tel. 321 21 54

Producció:

Fotografia Ind. Rodríguez

Gran Vial, 9

Montornès del Vallès

(Barcelona)

Preu de l'exemplar:

100 ptes.

Subscripció: Espanya:

5 números: 500 ptes.

10 números: 1.000 ptes.

Estranger:

5 números: 750 ptes.

10 números: 1.550 ptes.

Publicació mensual

Dipòsit Legal: 37.808

2 Entorn del "marxisme occidental" d'avui.

Francesc de Carreres

7 Consumisme o austeritat?

Serrallonga

8 Tòpics a revisar: Petites i mitjanes empreses.

Joan Clavera

10 Informe Les elèctriques contra el poble

J. Lanuza i equip de CC.OO. de l'energia

26 El compromís històric a la fase actual

Enrico Berlinguer

31 Política sanitària: capitalisme i zoologia

Vicente Ortún Rubio

37 L'acció Acció sindical i sanitària

Ramón Espasa i Oliver

40 Intel·lectuals i socialisme. Notes sobre l'especificitat històrica de la vida catalana. Primeres formulacions (I)

Jesús M. Rodés

43 Lectures

Francesc Artal, Antoni Montserrat i Joaquim Sempere.

FRANCESC DE CARRERAS

Entorn del «marxisme occidental» d'avui

La lectura del llibre de Perry Anderson *Consideraciones sobre el marxismo occidental* (Siglo XXI, Madrid, 1979) ens ofereix la possibilitat de comentar qüestions generals que avui plantegen partits, moviments i teòrics que es reclamen de la tradició marxista. Això és un tema actual perquè la paraula «marxisme» és utilitzada avui o bé com a arma llancívola entre sectors dels moviments socialista i comunista («aquest és marxista, aquest no ho és») o bé com espantall terrorista entre propagandistes de la burgesia («Catalunya no és marxista»). Utilitzar *vanament* la paraula «marxisme» no és pecat encara que sí és, sovint, una demostració exhuberant de la ignorància general o de la mala fe de molts dels qui escriuen i parlen de política en aquest país. Anderson demostra clarament com el terme «marxisme» és complex, controvertit i té múltiples significacions.

Des del punt de vista formal cal agrair a l'autor la claredat d'exposició: tant per la terminologia utilitzada com per l'ordre amb què exposa les idees. El llibre, però, no és una anàlisi —que requeriria un altre estil i molta més extensió— sinó una síntesi. I com a síntesi és clara però cal estar una mica informat de la temàtica tractada perquè, si no, encara que pots comprendre el que es diu obertament no captes el que hom dóna a entendre entre línies, diu a mitges, insinua o el que pot deduir-se de...

Anant més al fons, jo destacaria el criteri amb què ha operat Anderson, criteri que implica, per a mi, dues coses: primera, és un llibre fet per un marxista i, a més, per un marxista occidental, és a dir, per a un implicat en el tema. No és un llibre sectari d'una o altra línia, però sí el d'un home compromès que publica des de fa vint o més anys una de les revistes marxistes «occidentals» més prestigioses, la *New Left Review*. Però a més hi ha un segon criteri, altament positiu i que complementa el primer: és un llibre d'una persona que essent marxista pensa de manera profundament antidogmàtica. I ésser antidogmàtic no vol dir abandonar els principis sinó posar-los, precisament per principi, tots, sense excepció, en dubte. No és ja discrepar de Lukács, de Gramsci, de della Volpe o —fins i tot, naturalment— de Lenin. És criticar Marx com a únic mètode de comprendre la seva obra i con-

tinuar el que ell deixà mal enfocat, a mig fer o sense començar. I fer tot això, ho proposa Anderson amb un estil directe i irreverent que és d'agrar. Per exemple, quan tants pretesos marxistes han dit —donant fe a Marx i Engels— que aquests havien *superat* tota la filosofia que desembocava en Hegel, Anderson posa serioses objeccions a la cultura filosòfica de Marx: «La pròpia cultura filosòfica de Marx no era de cap manera exhaustiva. Basada essencialment en Hegel i Feuerbach, no es caracteritzava precisament pel seu coneixement íntim de Kant o Hume, Descartes o Leibniz, Plató o Tomàs d'Aquino, per no parlar d'altres figures menors (...) Marx mai no havia avaluat o superat l'ètica, la metafísica o l'estètica anteriors, ni tan sols havia tractat molts problemes bàsics de la filosofia clàssica». I en les conclusions proposa: «El marxisme clàssic (el de Marx i Engels fins a Lenin i Trotski) ha d'ésser sotmès al mateix examen rigorós i a la mateixa avaluació crítica que la tradició postclàssica derivada d'ell (...) Potser la responsabilitat més important dels socialistes contemporanis sigui identificar les principals debilitats teòriques del marxisme clàssic, explicar les seves raons històriques i posar-hi remei. La presència d'errors és un dels signes de tota ciència. La comparació habitual de Marx amb Copèrnic o Galileu, si es fa, ha d'ésser presa seriosament: ningú no pensaria avui que els escrits d'aquests estan exempts d'errors i contradiccions importants». Marxista convençut per un costat, científic que dubta i posa en dubte per l'altra. Tot el llibre està marcat per aquests dos trets.

L'escissió entre teoria i política

El contingut del llibre té més importància per l'estil de crítica i per les conclusions —del qual és una bona mostra el fragment transcrit— que no pas per allò que analitza. Destaquem, però, algun dels suggeriments i alguna de les observacions, i tractarem, després, de les conclusions.

¿Què entén Anderson per «marxisme occidental»? Aquest és, sens dubte, un pressupost central del treball i pot ser objecte de discussió. Per això Anderson distingeix un grup de teòrics mar-

Lukács



Gramsci



Marcuse



xistes, que constitueixen el que ell anomena la tradició clàssica, i després justifica la seva noció de «marxisme occidental». Entre els clàssics situa en primer lloc —per una raó cronològica— a Marx i Engels; en una segona generació a Labriola, Mehring, Kautsky i Plekhànov. En una tercera generació situa Lenin, Rosa Luxemburg i Hilferding. En una quarta Trotski, Bauer, Preobrajenski i Bukharin. Anderson justifica aquesta classificació en base a dades empíriques i tabulacions d'un interès relatiu. Fins i tot és dubtós, per exemple, que Mehring —al qual inclou— tingui més importància que Bernstein, al qual qualifica com «una figura secundària intel·lectualment». Però tota aquesta acumulació de personatges, obres, dades i temes d'estudi, li serveix per a contrastar-los amb el que anomena el «marxisme occidental», centre de la seva obra i que situa històricament en el capítol segon. Quins són els teòrics d'aquest «marxisme occidental»? Anderson té en compte els següents: Lukács, Korsch, Gramsci, Benjamin, Horkheimer, della Volpe, Marcuse, Lefèbvre, Adorno, Sartre, Goldmann, Althusser i Colletti. Quines són les dades empíriques que utilitza Anderson per parlar de grup davant d'uns personatges tan heterogenis? Fonamentalment un factor: tots ells han estat decisivament marcats pel feixisme o per l'estalinisme. Obres centrals d'aquest «marxisme occidental» serien: *Història i consciència de classe*, de Lukács, *Quaderns de la presó*, de Gramsci, *Minima Moralia*, d'Adorno, *Eros i civilització*, de Marcuse, *Crítica de la raó dialèctica*, de Sartre, i l'article «Contradicció i sobredeterminació», d'Althusser. Quins són els canvis que com a grup els caracteritza fins el punt d'anomenar-los «marxistes occidentals»? Aquí entrem més en el centre del tema. Anderson fa una primera aproximació als canvis formals que bé mereix un resum.

Anderson centra el punt clau d'aquests canvis formals en el canvi d'orientació dels estudis marxistes. Marx havia començat estudiant temes de filosofia, va seguir amb política i acabà fent estudis d'economia. A partir dels anys 20 el «marxisme occidental» segueix un procés invers i passa a tractar temes, sobretot, de filosofia. En part degut al descobriment de noves obres de Marx —sobretot els *Manuscrits de 1844* editats per Riazanov el 1932—, en part degut a l'estalinisme i al feixisme. Els teòrics renuncien a l'anàlisi de la realitat per a refugiar-se en el camp de la filosofia; i és a partir de la filosofia que s'intenten investigacions de teoria sociològica y teoria política, però que no solen contribuir directament a les lluites de la classe i les

organitzacions obreres sinó que es mouen sobretot en el terreny de l'epistemologia i, generalment, amb un llenguatge difícilment accessible als no especialistes. Això es fa palès, per exemple, en els teòrics de l'Escola de Frankfurt. Tema central del «marxisme occidental» serà la recerca de l'entroncament dels diferents aspectes de l'obra de Marx amb la cultura europea. Uns utilitzaran Hegel (Lukács i Marcuse), d'altres combatran l'herència hegeliana (Althusser i Colletti), d'altres cercaran el lligam amb Kant (della Volpe), amb Spinoza (Althusser), amb Maquiavel (Gramsci), amb Rousseau com a teòric polític (della Volpe), amb Montesquieu com a científic social (Althusser), amb Kierkegaard (Sartre), amb Freud (Marcuse). Tot això, i més que podríem afegir-hi, dona lloc a innovacions temàtiques importants —que veurem després— i a disputes i noves proposicions enriquidores, però serà un pensament que restarà completament al marge del moviment obrer organitzat i de la tècnica i estratègia dels partits i sindicats marxistes. Aquesta falta de lligam s'accentuarà per l'escàs contacte internacional entre uns teòrics i altres. Els estrets marcs nacionals i l'elaboració de laboratori contrasten amb les vives disputes de l'època de la II i principis de la III Internacionals.

Però no tot és negatiu en aquestes actituds, perquè donen ocasió que el «marxisme occidental» tracti nous temes, alguns de gran interès. Anderson els centra en mitja dotzena, tots importants, però que podrien ampliar-se. En primer lloc hi ha un comú denominador en gairebé tots els pensadors enumerats: la seva repetida insistència en temes d'estètica i crítica literària o d'art en general. Lukács, Adorno, Marcuse, Horkheimer, Benjamin, Goldmann, Sartre, della Volpe i el mateix Gramsci tenen una part molt important de la seva obra —de vegades la més important, com en el cas de Benjamin sobretot, però també de Lukács, Adorno, Goldmann i della Volpe— dedicada a l'estètica. En uns casos és el refugi enfront de l'estalinisme —Lukács—, en d'altres és cansament davant el fracàs revolucionari o la poca influència dels intel·lectuals en la lluita política de la classe obrera. De tota manera, en aquest aspecte, l'aportació del «marxisme occidental» ha estat importantíssima. Després Anderson assenyala aportacions més concretes, algunes tota'ment noves, d'altres revaloritzades, d'aquests autors: és el cas del tema de l'hegemonia a Gramsci —de la qual Anderson fa una brillant, per breu, descripció— avui central en l'estratègia revolucionària dels partits eurocomunistes, la nova visió que elaboren de

Lefebvre



Adorno



Sartre



l'etern tema filosòfic de la relació entre home i natura, des de diferents punts de vista, els pensadors de l'Escola de Frankfurt (Adorno i Horkheimer, d'una banda, Marcuse, de l'altra), el tema de la ideologia tractat per Althusser a partir de Freud i l'estructuralisme, com a «sistema inconscient de determinacions»; i unes vivíssimes pàgines que dedica Anderson a l'última obra filosòfica important de Sartre, *Crítica de la raó dialèctica* (1962), en el punt en què el filòsof francès apunta cap a una teoria de l'Estat i la revolució que se separa radicalment de la tradició marxista clàssica. Aquesta selecció de temes i autors deixa constància d'un fet: on el marxisme ha incidit s'han obert camins i il·luminat sectors importants del pensament contemporani; però també cal dir que el marxisme ha incidit en pocs camps, el seu àmbit d'interès ha estat poc ampli i, fins i tot, no el més important. En les conclusions insistirem en això.

Però hi ha un altre fet que Anderson assenyal·la i que té interès: un tret fonamental, comú i latent en quasi tots els marxistes occidentals, és el pessimisme. Anderson ho capta com a símptoma però de vegades sembla també que ho critiqui, encara que no directament. Jo diria, en canvi, que és sens dubte un signe de lucidesa. I que el marxisme dels darrers anys setanta —és a dir, el que és producte de la crisi econòmica de 1973— encara és i serà més pessimista, si no vol enganyar. Anderson aporta dos testimonis d'aquest pessimisme. L'un, esgarriós i radical, de Walter Benjamin, el concreta en aquest paràgraf terrible de l'autor alemany: «I aquest deurà ésser l'aspecte de l'àngel de la història. Ha girat el rostre cap al passat. Allí on nosaltres veïem una cadena de dades, ell veu una catàstrofe única que apila incansablement runa sobre runa. Ell voldria aturar-se, despertar els morts i recomposar el que és trossejat. Però des del paradís bufa un huracà que s'ha enredat en les seves ales i que és tan fort que l'àngel ja no pot tancar-les. Aquest huracà l'empeny irremediament cap al futur, al qual dona l'esquena mentre els pilots de runes creixen davant d'ell fins al cel. Aquest huracà és el que nosaltres anomenem progrés». Un pessimisme menys radical i més resignat, potser també més polític, és el de Gramsci quan a la presó escriu que avui el que cal fer és «adobar la terra»; més tard vindrà l'hora de sembrar i, després, la collita. En tot cas, aquest pessimisme davant la barbàrie actual no és signe de debilitat o filosòfica resignació històrica sinó lucidesa d'anàlisi, anti-progressisme il·lustrat i preocupació lògica pel futur enfront del judici propagandístic, però irreal, de Marx, Engels, Lenin i la majoria dels

clàssics (potser aquí hauríem de fer l'excepció de Rosa Luxemburg).

Per un nou revisionisme

Conclusió de tot l'anterior seria que l'escissió entre teoria i pràctica ha afeblit considerablement el moviment obrer. La unificació de teoria i pràctica començà a albirar-se a partir de l'intent de 1968 a França, i avui es venen creant condicions per seguir en aquest sentit degut a la crisi econòmica i social capitalista. Però Anderson manté que hi ha un corrent del marxisme que, tot i haver-se desenvolupat a Occident, no ha participat de les característiques del marxisme occidental i que ha mantingut els temes i el nivell d'anàlisi del marxisme clàssic: és el corrent mantingut per alguns trotskistes —oficials o no— entre els quals Anderson assenyal·la Deutscher, Rosdolski i Mandel. Diu Anderson: «La tradició que ve de Trotski presenta un contrast antagònic, en els aspectes més essencials amb la del marxisme occidental. Es concentra en la política i l'economia, no en la filosofia. Va ésser clarament internacionalista... parlà un llenguatge clar i pregnat... Avui aquesta herència teòrico-política aporta un dels elements fonamentals per a qualsevol renaixement del marxisme revolucionari a escala internacional». Aquesta valoració positiva no deixa de tenir la seva cara fosca. Diu Anderson justament: «El triomfalisme en la causa de la classe obrera i el catastrofisme en l'anàlisi del capitalisme fonamentats de forma més voluntarista que racional serien els vicis típics d'aquesta tradició en les seves formes rutinàries». El trotskisme, per tant, que evita alguns vicis del «marxisme occidental», en manifesta d'altres, fent impossible posar la teoria al servei de les classes revolucionàries.

Quina és, doncs, la solució que dona Anderson? Naturalment aquest no és l'objecte del llibre però l'autor fa algunes consideracions interessants. Per a Anderson la feblesa de la teoria rau sobretot en la «immaduresa provisional de la classe obrera en el seu conjunt des d'una perspectiva històrica mundial». La teoria revolucionària no pot ser feta per intel·lectuals aïllats, sinó només quan la seva activitat «està vinculada amb les lluites col·lectives de la classe treballadora». Fins aquí ens sembla correcta la seva posició. Però Anderson dona una última opinió que porta a una subestimació de la teoria encara que potser l'autor pretengui el contrari. Diu: «Només quan les masses són revolucionàries la teoria pot completar la seva vocació eminent». Essent conseqüents amb aquesta afirma-



Althusser



Colletti



Togliatti

ció la teoria juga un paper *a posteriori* en la pràctica revolucionària i no un paper orientatiu i pedagògic. En altres paraules, seguint el raonament d'Anderson, la teoria seria un simple testimoni d'un *fait accompli*: la consciència revolucionària de les masses. És evident, des del meu punt de vista, que la teoria ha de tenir un paper també «eminent» abans d'això i, precisament, només si la teoria aconsegueix bé aquest paper podran les masses tenir consciència revolucionària. I diem això clarament encara que sense caure en la pretensió —que seria ingenuïtat— de creure que l'únic factor eficient perquè les masses prenguin consciència revolucionària sigui l'existència prèvia d'una teoria revolucionària. Però fins i tot en el cas que sigui l'últim factor, volem subratllar —i no cal dir «amb Lenin»— la importància essencial, *sempre*, de la teoria.

En una cosa creiem que és profètic el judici d'Anderson. Quan manté: «Pot dir-se amb alguna seguretat que fins que no domini el terreny d'Estat Units i d'Anglaterra —respectivament els països de la classe imperialista més rica i de la classe obrera més antiga del món— el marxisme no haurà mesurat les seves forces amb l'àmplia gamma de problemes que li planteja la civilització del capital en la segona meitat del segle XX». Efectivament creiem que aquest és un punt capital dins de la lluita ideològica que es planteja a nivell mundial. En el cas d'Anglaterra potser l'autor s'ha excedit i ha funcionat el xovinisme del britànic Perry Anderson. Però en el cas d'Estat Units el fet és totalment central. I en aquest punt podem ésser una mica optimistes. El marxisme comença a penetrar a les universitats americanes —sobretot a partir de Mills i la Nova Esquerra en els seixanta i, en ambients no acadèmics, gràcies a la gran escola de Baran, Sweezy, Magdoff, etc. Dobb, Hill, Miliband, Thomson, Anderson mateix, en són també exemples a Anglaterra. Però la màquina enorme de la sociologia acadèmica americana encara és molt forta —en nombre, no en potència creadora, és clar. En tot cas, ratifiquem això: la teoria marxista ha de créixer en el món anglosaxó com ho ha fet en l'italià, francès o germànic —altre centre especialment important.

Finalment, Anderson, en l'epíleg, formula un conjunt de proposicions de renovació del marxisme. Proposicions molt concretes i clares. Fonamentalment poden resumir-se en una: revisar els clàssics, és a dir, Marx, Lenin i Trotski. Començar per aquí per a poder interpretar la societat actual. De Marx subratlla tres carències que ens semblen clàssiques i centrals: 1) Marx mai no va fer un tractament específic de l'Estat capitalista ni de la seva obra se'n pot des-

prendre una teoria de l'Estat postrevolucionari. 2) Marx s'equivocà en el tractament que dona a les nacions i als moviments nacionals. 3) La teoria del valor exposada per Marx és, avui dia, revisable. Les aportacions de Sraffa la posen en qüestió en una bona part. El teorema general de la caiguda de la taxa de guany i el presupòsit d'una creixent polarització de classe entre la burgesia i el proletariat són, tanmateix —com Sweezy i Baran han posat de manifest—, revisables. En definitiva, el capitalisme ha canviat i la seva anàlisi ha de renovar-se.

Què cal revisar de Lenin? Fonamentalment la seva relació entre partit, Estat i societat que té un significat literal determinat en *L'Estat i la revolució* i una pràctica diferent després, que ha portat a configurar la dictadura burocràtica —no «soviètica»— actual. Si bé Lenin, a diferència de Marx, articulà una teoria de l'Estat, aquesta va ésser precipitada, confusa, no s'aplicà i no és transplantable —en el que tenia de bona situacions democràtiques occidentals i, difícilment, a situacions postcoloniales.

Trotski, per la seva banda, encertava, de vegades en el diagnòstic però no en les solucions. Així entengué bé els fets revolucionaris de 1917, però la seva idea de «revolució permanent» no era transplantable als altres tipus de societat. La seva anàlisi del feixisme fou exacta, però no tot Estat burgès era feixista. Finalment, els seus escrits sobre la URSS foren els primers que aportaren llum sobre la nova societat soviètica, encara que avui la seva versió «d'Estat obrer degenerat» no és suficientment explicativa.

En els clàssics i en els «occidentals» trobaríem aquests i d'altres temes. Però el més important, a parer nostre, és aquesta idea sana i positiva de revisar, i de revisar començant per Marx. Per últim, Anderson fa la següent enumeració d'allò que, segons ell, són els problemes més urgents de la teoria marxista actual i els formula en forma de preguntes: «Quina és la naturalesa constitutiva de la democràcia burgesa? Quines són la funció i el futur de la nació-estat? Quin és el caràcter real de l'imperialisme com a sistema? Quin és el significat històric d'un Estat obrer sense democràcia obrera? Com es pot dur a terme una revolució socialista en els països capitalistes avançats? Com pot fer-se de l'internacionalisme una pràctica real, no merament un ideal pietós? Com pot evitar-se en els antics països colonials el destí de revolucions anteriors en situacions similars? Com poden ésser combatuts i abolits els sistemes establerts de privilegis i opressió burocràtics? Quina seria l'estructura d'una autèntica democràcia socialista?» És, sens dubte, un programa de temes. Podrien

afegir-se'n'hi d'altres, però aquí hi ha molts dels centrals.

Objectiu: Analitzar la crisi d'avui

Al llarg dels apartats anteriors no solament hem fet una recensió més o menys detallada del llibre, sinó que també hem emès comentaris marginals i judicis de valor diversos. Intentarem afegir-n'hi alguns més, a manera de conclusions generals, sense repetir els ja dits.

Al nostre entendre, hi ha dues maneres de fer la crítica general del llibre d'Anderson. Una, pel mètode de crítica interna, és a dir, partint dels seus mateixos pressupostos. Una altra, per mitjà de la crítica al tema, és a dir, a la situació i perspectives del marxisme d'avui.

El primer mètode ofereix, a la vegada, dos problemes previs. Un, si el concepte de «marxisme occidental» és vàlid. Un altre, si inclou tots els que hi haurien de ser inclosos i si es tracten els temes més importants. Respecte al primer, crec que la polèmica seria tan possible com inútil. Efectivament, el terme és una mica arbitrari, però no pot negar-se que és fructífer i operatiu. Fins i tot el mètode expositiu es enginyós i —tal com dèiem abans— didàctic. Potser, de totes passades, s'haurien d'haver assenyalat les fronteres d'aquest marxisme que limitaria, suposo, per un costat amb els marxistes de «països socialistes» (Lange, Schaff, Kovic, grup Praxis, Havemann, escola de Budapest, etc., inclosa l'Acadèmia de Ciències de la URSS) i per l'altre amb el marxisme del Tercer Món (Mao, Fanon, el Che...). En el segon aspecte les objeccions poden ésser més importants. Efectivament, si es vol fer un balanç del marxisme occidental de 1920 a 1974 no inclou tots els que hi haurien de ser inclosos. Sense voler ésser meticulós, trobo a faltar dos grans corrents i dos grans temes de reflexió. Entre els corrents subratllaria el tàndem Sweezy-Baran i el seu grup de la *Monthly Review*. Crec que són «occidentals» i «marxistes» i, a més, amb molt, superen l'especialisme de l'anàlisi econòmica. Precisament, junt amb Bandel i algun altre, són dels pocs marxistes que es dediquen a fer «anàlisi de la realitat» i no filosofia o epistemologia. La seva inclusió, sobretot de Sweezy, és imprescindible. El segon personatge marginat és Togliatti. I és precisament, potser, el darrer pràctic de la política que tenia una sòlida base teòrica i que, fonamentant-se en Gramsci, però aportant molt de la seva part, va tenir una incidència real en el moviment comunista mundial i constitueix avui una de les bases teòriques i pràctiques de l'eurocomunisme. En aquest cas potser no hi ha pal·liatius: parlar de «marxisme occidental» sense incloure-hi Togliatti em sembla greu.

D'altra banda hi ha tres temes que no han estat tractats i que han tingut un desenvolupament important: una reflexió sobre l'imperialisme (Sweezy, Baran, Bettelheim, Gunder Frank, Palloix, entre els occidentals); la influència de la filosofia analítica i la sociologia americana en el marxisme i viceversa; i la crítica als «països socialistes» o «països de socialisme real» com ara se sol dir. Potser si tot això s'hagués desenvolupat, trontollarien els pressupostos i conclu-

sions d'aquest «marxisme occidental» de professors que planteja Anderson.

Per últim, creiem també injust no incloure, amb alguna referència almenys, les teories de les «noves esquerres» marxistes i, també, «socialistes marxistes». Normalment els autors citats pertanyen als partits comunistes o a cercles perifèrics de l'esquerra comunista. Una menció —que possiblement resultaria negativa— del socialisme marxista i dels moviments de «nova esquerra» hauria servit per a completar un quadre al qual falten els últims retocs.

Al marge ja de l'obra objectiva de Perry Anderson, val la pena arribar a alguna conclusió sobre el que algun escriptor, referint-se precisament a aquest llibre, ha anomenat la vitalitat del marxisme. En aquest sentit em sembla que el balanç del període 1920-1975 és, per una part, desolador i, per altre, optimista. Desolador, perquè, per unes causes o altres —stalinisme, feixisme, neocapitalisme— s'ha deixat de fer l'essencial: conquerir, en el terreny de la teoria, l'hegemonia en els diferents nivells de les ciències socials. El marxisme, com a moviment teòric, no ha estat ni una epistemologia, ni una metodologia, ni una teoria, que subministrés armes per a derrotar la filosofia o ciències socials diverses provinents de la tradició liberal premarxista. En aquest punt el balanç és desolador. De totes passades, en els darrers anys —a partir de 1960 més o menys— la situació comença a remuntar-se. D'una banda, la teoria comença a posar-se en connexió amb la pràctica i, d'altra, la teoria augmenta en amplitud de camps i en intensitat. No pot dir-se que la situació sigui brillant però sí que s'està arribant a una fase d'autoconsciència dels propis errors, que ja és una manera de començar a solucionar-los. El propi llibre de Perry Anderson n'és testimoni i exemple.

Per últim, no hi ha dubte que la teoria marxista actual s'enfronta avui amb una prova decisiva que encara no ha estat superada, ni hi ha perspectives que n'estigui. Es tracta del diagnòstic, primer, i la política a aplicar per sortir-ne, després, de la crisi econòmica en què el capitalisme ha submergit la humanitat. Crec que aquesta és una prova de foc per als teòrics i que, sens dubte, no sols els economistes han de respondre al tema. La crisi econòmica comporta moltes altres crisis dintre d'ella mateixa, aquelles que Manuel Sacristán, entre d'altres, anomena «crisi de civilització». Potser estem al final d'un període històric i, precisament, del període històric més complex de la història coneguda. Qui interpreti correctament aquesta cruïlla i tingui forces per portar endavant un conjunt articulat de solucions vàlides, tindrà assegurat el futur. Cal dir que amb el bagatge del «marxisme occidental», enfront de la crisi, no anem enlloc. Cal, per tant, renovar l'instrumental teòric i aplicar-lo correctament. I recordar que la història no sempre progressa: tornem a llegir, més amunt, la frase esgarriosa de Walter Benjamin; i tinguem en compte el judici més atemperat de Gramsci segons el qual és «temps d'adobar la terra», judici tan coherent també amb la seva famosa asseveració sobre «l'optimisme de la voluntat i el pessimisme de la intel·ligència». *



Ara que els obrers podem tenir cotxe, veniu els teòrics a dir-nos que cal renunciar a l'automòbil particular!» Amb paraules com aquesta, protestava recentment un treballador comunista amb motiu d'una xerrada sobre la crisi econòmica i energètica.

No crec que es tracti encara de «renunciar» a l'automòbil particular ni que ningú ho proposi seriosament avui per avui. Però darrera d'aquesta discussió hi ha un problema de fons. La *renúncia* a certs béns, l'*austeritat*, no es planteja com a opció moral ni depèn de les prediques d'uns quants «teòrics»: és una amenaça objectiva que ens caurà al damunt. No seran els «teòrics» els qui acabaran amb l'automòbil-per-atòthom i amb el consumisme desenfrenat. Serà la realitat, la dura realitat, la qual ens desvetllarà dels somnis de l'abundància generats pel neocapitalisme. ¿Què farem amb els nostres cotxes quan la benzina costi 150 pessetes el litre, cosa no gens inimaginable en un futur no llunyà? S'imposarà el motor a gas, alcohol o amb bateries elèctriques?

El fet és que, al marge de com es resolgui el problema del transport, comença a dominar bona part de l'opinió pública la sensació del final de les «vaques grasses». (Vaques grasses per al món industrialitzat, perquè al Tercer Món la gent no ha deixat de passar gana i morir d'inanició, no ho oblidem!) I és frustrant haver-ho d'admetre per part d'una classe obrera que tot just començava a accedir a un cert nivell de seguretat econòmica i de prosperitat, especialment en un país com el nostre, on la postguerra ha estat tan llarga i amarga.

Hi ha qui diu que tant parlar d'austeritat és fer el joc de la propaganda burgesa que intenta predisposar el personal treballador a acceptar resignadament nous atacs al seu nivell de vida. Segur que hi ha propaganda i manipulació (què no manipulen les actuals classes dominants?). Però també hi ha els fets, tossuts. Els experts al servei del capital ens auguren que l'actual recessió durarà encara fins ben entrats els anys 80. Es diu que és la crisi més forta de les economies capitalistes des del 1929. El capital té un



Consumisme o austeritat?

remei clàssic per restablir una taxa de guany «acceptable» i reactivar així els negocis: reduir els salaris reals dels treballadors. Però avui tenim, a més, la justa rebel·lió dels països productors de matèries primeres i energia, fins ara expropiats a través de preus baixos; i els primers signes considerables de crisi ecològica. Conclusió: *austeritatem habemus*. Encara que no la prediqui ningú.

El moviment obrer pot limitar-se a una estratègia de defensa del poder adquisitiu dels salaris. Aquesta defensa és absolutament irrenunciable i justa: si algú ha de reduir el seu consum, que siguin els qui més tenen. I d'altra banda la defensa del salari és un factor primari de la cohesió de classe, de la consciència de classe.

Però si el moviment obrer es limita a aquesta defensa, perd una ocasió per afirmar-se com a classe dirigent de la societat i com a capdavantera dels canvis que tard o d'hora es faran necessaris. El moviment obrer podria argumentar així:

«Cal austeritat? És inviable l'actual creixement expansiu i depredador de l'economia? Doncs bé: els

treballadors estarem disposats a acceptar sacrificis si s'acompleixen certes condicions: 1) si les inversions s'orienten cap a necessitats col·lectives bàsiques (escoles, cultura, sanitat, transports públics, etc.) i no cap a coses supèrflues; 2) si hi ha un control democràtic per impedir malgastaments inútils i absurds en la producció; per impedir, per exemple, que es fabriquin televisors que duren dos anys quan es coneix perfectament la manera de fabricar-los amb una duració molt superior i igual preu; 3) si els sacrificis recauen també, i principalment, sobre els qui més tenen, si es redistribueix la renda a favor dels més pobres i si es redueixen les diferències d'ingressos; 4) si es lluita eficaçment contra l'atur; 5) si els treballadors tenen garanties polítiques suficients perquè un pla com aquest es duguï a la pràctica, etc., etc. No volem l'austeritat de sempre, a la manera capitalista, que recau sempre sobre els de baix. Però estem disposats a moderar les nostres demandes econòmiques si s'imprimeix un canvi de societat en la direcció referida.»

Si algun dia hem de viure sense cotxe particular, sense canviar de mobles cinc vegades durant la vida, amb un parell de sabates a l'any, però en una societat més justa, més solidària, més segura i tranquil·la, potser descobrirem que hi sortim guanyant, i que l'«abundància» capitalista no és res més que el parany d'una felicitat il·lusòria.

Mentrestant, el pitjor que ens pot passar és que ens deixem imposar una nova austeritat a la manera capitalista sense resistir i sense lluitar, sense fer un esforç per aconseguir amb aquesta lluita una cohesió de la classe obrera i de tots els treballadors i sense avançar propostes de nova societat, no consumista ni alienant. Jo diria a aquell obrer que reclamava el dret a l'automòbil: «Sí, la classe obrera té perfecte dret a aspirar a les formes més elevades de vida creades en cada moment per la societat. Però també té el *deure*, si vol jugar el paper històric que li pertoca, d'intervenir en la definició de quines són les formes més elevades de vida, impedit que s'imposin formes destructives o alienants com a vàlides». ✱

Tòpics a revisar JOAN CLAVERA

PETITES I MITJANES

Aquest article només pretén ser l'inici d'un debat que cal realitzar amb certa profunditat deixant els vells tòpics a la trastera i obrint-nos a la realitat actual.

Un dels màxims dirigents del PCI, Giorgio Amendola, a les conclusions de la convenció de Milà de 1974 sobre la petita i mitjana empresa (PME) sota els auspicis de l'Institut Gramsci i del Centre d'Estudis de Política Econòmica del PCI, deia: «Una de les coses que més em preocupa en aquests darrers temps, és la tendència cap a una certa mistificació de la realitat, a veure els fets no pel que són —agradables o no— sinó més aviat per utilitzar-los com instruments per aconseguir certs objectius...»¹

Aquest és un pensament important perquè moltes vegades sembla que les formulacions dels partits de l'esquerra sobre les PME pateixin del mal de l'oportunisme o de l'electoralisme més o menys dissimulats. Creiem que en molts casos els malentesos vénen no tant per un utilitarisme de curta volada sinó senzillament per una manca de reflexió o per una pobresa analítica que només es pot refugiar en fórmules o jaculatories repetides mil vegades. D'aquí l'interès d'encetar un debat en el qual cal que hi participin diferents sectors: partits, sindicats, economistes, etcètera i les PME amb veu pròpia.

Quan els partits, que en l'anomenat món occidental es reclamen del socialisme, asseguren que és necessària la participació activa de les PME no solament en la democràcia avançada sinó també en les primeres etapes del socialisme, què volen dir? Aclarim-ho d'una vegada: significa que aquests partits considerem que la marxa cap a una societat socialista serà molt llarga i per tant, a la curta, cal moure's i actuar dintre d'un marc *predominantment* capitalista (de mercat, com ara es diu) i que cal, per tant, prendre mesures concretes tècnicament «reformistes». (I no es digui ara que ser revolucionari és ser reformista perquè en comptes d'analitzar la realitat estariem aleshores fent una altra cosa.)

En aquesta perspectiva —i penso que només precisament en aquesta perspectiva— cal entendre les paraules d'un alt dirigent del PSUC afirmant que «no cal buscar-se més enemics». En efecte: quin sentit tindria un atac frontal a les

PME en una perspectiva tècnicament reformista? Cap ni un. Cal, però, dir més: el període de transició es preveu tan llarg (incloent l'etapa de consolidació del socialisme) que el fet de respectar les PME no es tàctic sinó veritablement estratègic. No es tracta, doncs, de guanyar-se vots (que també seria estúpid menysprear) ni de posar-se la pell de be. Es tracta de coexistir durant una pila d'anys amb certes formes no gaire monopolistes del capitalisme actual.

Com el lector s'adonarà llegint la premsa diària, alguns dirigents de l'esquerra parlamentària han repetit molt sovint aquests raonaments. Aleshores es produeixen dues reaccions molt curioses; alguns lectors sobrevalorant la força de l'esquerra opinen que aquelles declaracions són per tranquil·litzar. Fins i tot, militants que es reclamen del socialisme pensen que les paraules dels seus caps polítics són pures fórmules de bona voluntat, semblants —opinen— a les que es fan en relació a les dones, o als minusvàlids. No cal ni comentar com de reaccionària arriba a ser aquesta positura. D'altres lectors sobrevaloren la força dels monopolis i pensen que aquestes perspectives comunes que en determinats camps, poden tenir les PME i les forces polítiques progressives palesen la feblesa tant d'unes com de les altres.

Sembla, però, per a contestar els dits comentaris, que ni l'esquerra parlamentària té possibilitats de realitzacions espectaculars a la curta ni els monopolis són plenament omnipotents en les economies desenvolupades.

Un interessant estudi de la Comissió de la CEE² considera absolutament necessari «per a la bona salut de l'economia europea» l'existència de les PME i bé a demostrar com, en arribar a un cert grau de monopolització en determinats sectors, es produeixen fenòmens que frenen la tendència cap a una més gran concentració. Compte però! Com ja assenyala l'esmentat estudi pot donar-se fins i tot una revifalla de les PME des del punt de vista de l'autonomia productiva i caure simultàniament en les xarxes monopolístiques per mitjà del finançament. Destriar el gra de la palla (la PME de la mà llarga del monopoli) ha esdevingut un exercici complicat que obliga els sindicats i partits progressis-

EMPRESSES

tes a tecnificar, a fer més científics els seus anàlisis.

Donades les subtilitats de les estratègies i de la realitat mateixa seria absurd posar en un mateix sac totes les PME. Caldria fer una feina taxonòmica ensopida, però absolutament necessària diferenciant les productives, d'aquelles que són de serveis, les veritablement autònomes de les pures filials de les grans empreses, les tècnicament obsoletes d'aquelles capaces de reconvertir-se, les que, treballant per un sol o pocs clients, d'aquelles que s'obren plenament al mercat, etc.

Un cop fet l'esforç assenyalat podrà concretar-se un programa més coherent d'actuació. En tot cas ens semblaria condemnable la tècnica —creiem que definitivament superada— «d'infiltrar-se» en aquests sectors, de «protegir-los», de «cuidar-los». Tot això malmetria un projecte de molta més volada i de caràcter estratègic que assenyalàvem al començament d'aquest article. Les relacions dels partits d'esquerra amb les PME han de ser això: absolutament a nivell estratègic. No s'hi val arribar a pactes del tipus: «jo influeixo perquè els sindicats no t'apretin i tu em dones a canvi un cert suport polític».

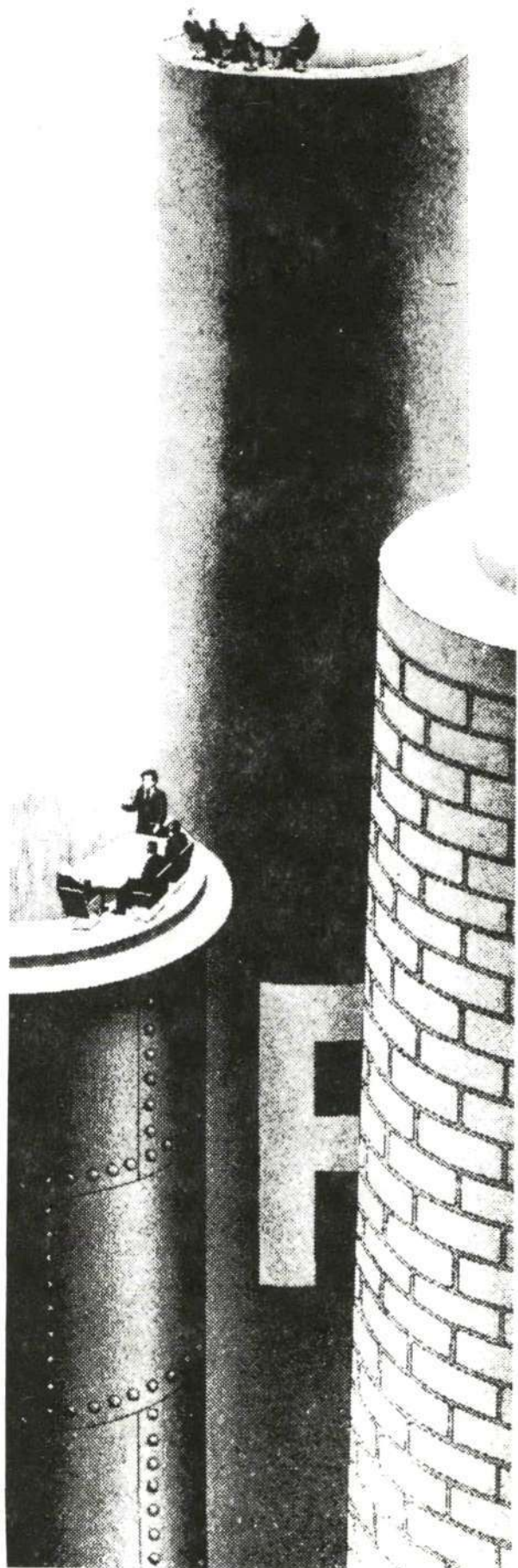
Els sindicats, amb totes les matisacions que calguin, han de lluitar per a fer efectiu el principi d'igual salari a igual treball i els partits, especialment els d'Espanya, no poden jugar ara el mateix paper que jugava el franquisme respecte les PME, és a dir el donar-los suport artificialment, a base dels baixos salaris, el tancament de l'economia a l'exterior, la corrupció administrativa i fiscal, etc.

Voldríem acabar amb una altra cita de Giorgio Amendola: «La cosa principal que jo diria a les PME seria: feu tot el que calgui per assegurar la vostra autonomia i allibereu-vos de la tutela opressora de les grans empreses, i també dels partits polítics, de tots els partits polítics».³ Això és una frase. També, però, pot ser una forma no demagògica d'encetar un debat. ✱

1. Istituto Gramsci-Caspe, *La piccola e la media industria nella crisi dell'economia italiana*, Ed. Riuniti, Roma, 1975.

2. Cee. Commission, *Septième rapport sur la politique de concurrence*, Bruxelles-Luxembourg, 1978.

3. Istituto Gramsci-Cespe, *op. cit.*



informe

LES ELECTRIQUES CONTRA EL POBLE

Informe elaborat a partir de materials recollits
per José Lanuza i l'equip de les CC.OO. de l'energia

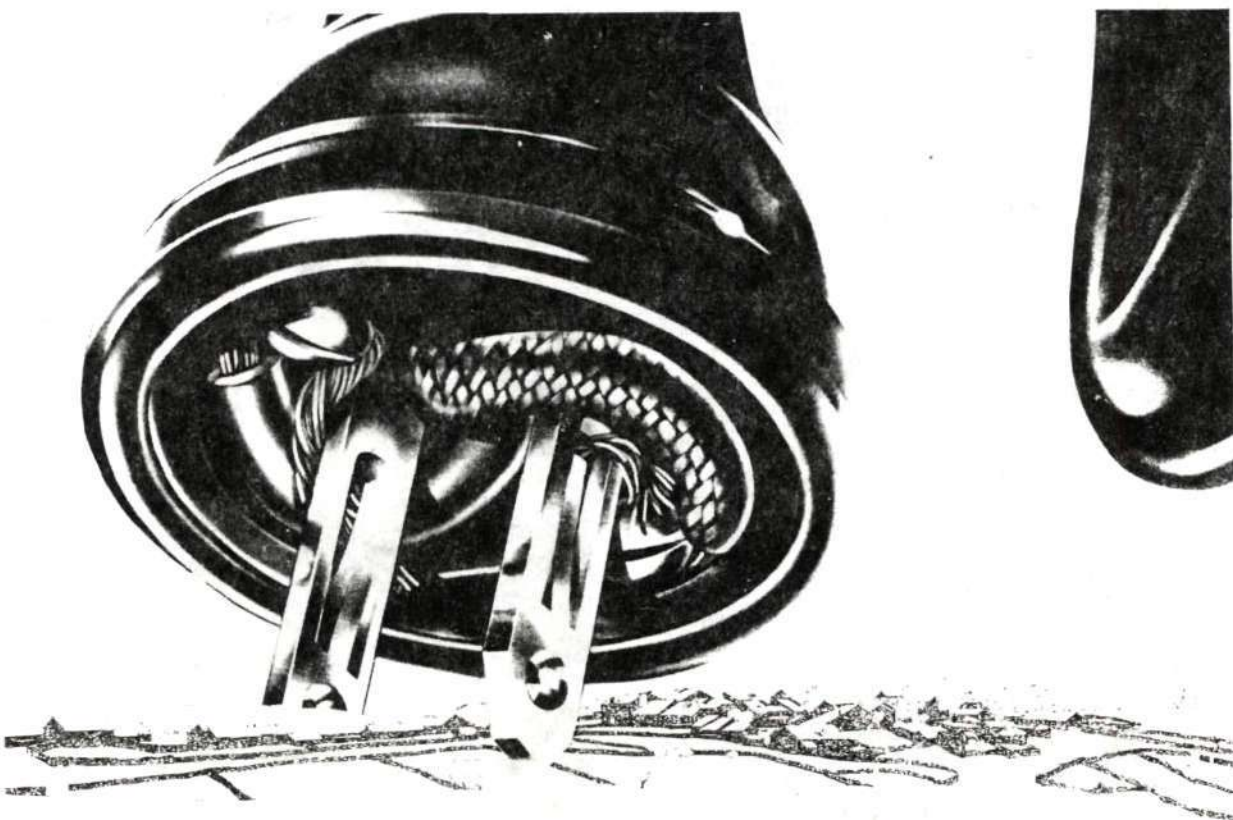
El discurs energètic porta implícit un plantejament polític/social ben clar, ja que l'elecció de determinades formes d'energia implica l'elecció també de determinades formes de vida i organització socio-econòmica.

El govern d'UCD mantingué per la seva discussió a les corts i al parlament un PEN que obre les portes a l'opció nuclear, i que atempta clarament contra els interessos generals dels país i esborra qualsevol indici de reforma institucional en el sistema de propietat i control del sector.

Aquest informe és un extracte de materials recollits o elaborats per les CC.OO. de l'energia.

La seva anàlisi freda i documentada és extraordinàriament reveladora. Poden trobar-s'hi realitats conscientment i hàbilment escamotejades a l'opinió pública. Però, sobretot, mostra com aquest oligopoli mou els fils per finançar amb DINER PÚBLIC les copioses inversions del sector, mantenir-lo en mans privades i sota el seu control per agitar l'«espantall» de les restriccions i desequilibrar l'economia fins que obté garanties precises i concretes que els seus interessos no s'alteraran.

El veredicté és inapel·lable: el sistema de propietat i control del sector energètic és un frau al poble.



ESTRUCTURA DEL SECTOR ENERGÈTIC

En la gestió energètica espanyola hi ha tres actors principals. Els primers i els més dominants són les companyies elèctriques. Al voltant del petroli, les multinacionals, CAMPSA i Hisenda amb les refinaries privades i públiques. En tercer lloc, l'INI, que controla el 50 % del carbó nacional (HUNOSA i ENDESA) i també el sector de gas (ENAGAS i BUTANO) i el 12 % de la producció elèctrica.

1. LES ELÈCTRIQUES

Actualment, el sector elèctric es troba dominat per un reduït nombre d'empreses cada vegada més potents: Hidroeléctrica Española, Iberduero, FECSA, Sevillana, ENHER, Unión Eléctrica, FENOSA, Hidroeléctrica de Cataluña, Eléctricas Reunidas de Zaragoza, Viesgo, ENDESA, Gas y Electricidad de Palma, etc.

Al mateix temps es dona un procés de concentració financera que augmenta encara més la força real de les companyies. Hi ha grans interessos comuns entre la banca privada i el sector elèctric, la qual cosa es manifesta amb una complexa xarxa de consellers comuns, no solament entre les empreses i entre empreses i bancs, sinó també, indirectament, dins de la banca.

1.1. UNESA. LA GRAN PATRONAL

L'existència d'aquest grup de pressió es reforça amb l'aparició d'UNESA el 1943, com a rèplica a la creació de l'INI i, d'alguna manera, per tenir arguments contra la nacionalització del sector.

Actualment UNESA està constituïda per 23 societats que produeixen i distribueixen el 90 % de l'energia elèctrica espanyola. La seva tasca era la d'aconseguir la millor utilització possible de les centrals existents, realitzant intercanvis entre zones per aconseguir una adequada distribució de l'energia elèctrica disponible, com també potenciar increments de la producció mitjançant la construcció de centrals, etc.

Després hom li assignà la coordinació dels diferents sistemes regionals com si es tractés d'una sola unitat d'explotació. Amb el Pla de Conjugació de Sistemes Regionals d'Energia Elèctrica (1944) es construeix una autèntica xarxa nacional de transport d'energia elèctrica, interconnectant, d'aquesta manera, tots els centres de producció i els mercats de consum.

Des del 1968, amb l'elaboració dels plans elèctrics nacionals per part d'UNESA, aquesta coordinació adquireix el seu màxim grau i significació cap al desenvolupament més òptim del sector elèctric.

Exposats d'aquesta manera, els objectius d'U-

NESA semblen limitar-se a finalitats purament tècniques; malgrat tot, la societat s'ha atorgat una altra sèrie d'activitats que superen el nivell tècnic.

UNESA s'ha convertit en una autèntica associació patronal que representa i defensa conjuntament els interessos (com augments de tarifes, assumptes fiscals, etc.) de les empreses més poderoses i dels grups financers que estan darrera seu, enfront de l'Administració de l'Estat, enfront del consumidor i enfront de possibles competidors.

D'altra banda, no és el Ministeri d'Indústria qui posseeix la millor informació sobre el sector elèctric ni qui elabora els plans elèctrics.

Des del 1944, totes les mesures aprovades pel Ministeri d'Indústria pel que fa al sector elèctric, com també els augments de tarifes, ho han estat seguint les propostes d'UNESA, la informació de la qual és aquella que l'Administració considera vàlida; per això s'ha assignat a UNESA, de bon principi, una funció planificadora que li permet, en el marc del capitalisme monopolista d'estat, ésser més forta, fins i tot, que l'Administració.

1.1.1. Paper del RECA

Amb l'assignació a UNESA, per part de l'Administració, de l'elaboració del Pla de Conjugació de Sistemes Regionals d'Energia Elèctrica, aprovat pel Ministeri d'Indústria el 12-12-44, sorgeix el Dispatch Central d'UNESA, antecedent del RECA, posant d'aquesta manera en funcionament el Pla de Conjugació.

Les insuficiències del Dispatch Central determinaren la seva substitució, el 1953, pel Repartidor Central d'UNESA. Aquesta és l'oficina centralitzada que dirigeix la regulació conjunta del sistema elèctric nacional. Funciona durant les 24 hores del dia i realitza intercanvis entre regions i entre empreses, funcionant la Xarxa Nacional Peninsular com una sola xarxa.

L'objectiu prioritari del RECA (Repartidor Central de Càrregues d'UNESA) és aconseguir el nivell òptim en l'ordenació de les diferents

“

... milers de fils elèctrics passen per damunt dels nostres caps, i són el resultat d'una mala planificació i d'un estalvi de treball i de material que, com sempre, paguen les barriades perifèriques de la ciutat i les zones obreres.

”

fonts de producció d'energia elèctrica per tal d'abastar tota la demanda.

Per això la seva tasca consisteix a preparar els programes diaris d'intercanvi d'energia entre les diferents empreses i zones i vigilar el seu compliment horari.

Els intercanvis entre zones han tingut, fins ara, una gran significació, ja que més de la meitat de la producció elèctrica era d'origen hidràulic, i aquesta font de producció determina, d'una manera absoluta, la localització de la central productora.

D'altra banda, el RECA actua com un instrument de política econòmica, pel fet de canalitzar els criteris del sector elèctric.

El fort monopoli de l'oferta, la primera causa de la qual és el procés de concentració i centralització de capital en el sector, s'intensifica pel fet de ser UNESA, per mitjà del RECA, qui estableix les quotes de producció que cada central i cada empresa ha de subministrar i quines parcel·les de demanda ha de satisfer. En definitiva, per mitjà del RECA, UNESA pot potenciar determinades produccions, determinades zones i determinades empreses.

El quadre es completa pel fet de ser UNESA, en elaborar els plans elèctrics nacionals, qui fa les precisions de la demanda futura, i per tant, de la futura producció i les futures inversions.

1.1.2. UNESA i les tarifes elèctriques

Donat el caràcter de servei públic propi del sector elèctric, les tarifes elèctriques són aprovades per O.M. del Ministeri d'Indústria i publicades al BOE amb caràcter unificat per a tot l'Estat.

Malgrat tot, aquest caràcter oficial amaga darrera seu una altra realitat: les tarifes s'aproven responenent a peticions (normalment superiors a les que després s'aproven) de les empreses i, concretament, d'UNESA. D'altra banda, des del 1952 (any en què entraren en vigor les tarifes màximes unificades) és a UNESA on s'han elaborat els estudis que han servit de base a les demandes d'augment de tarifarís per part de les empreses a l'Administració, sense que es coneguin estudis similars que l'Administració hagi realitzat respecte a les tarifes en concret o al sector en general.

En definitiva, el grau de concentració i centralització del capital, el caràcter d'UNESA com a grup empresarial, el seu caràcter de grup de pressió amb poder polític, determinen una correlació de forces favorables a UNESA per pres-

sionar constantment en pro d'uns nous augment de tarifes, a costa de les quals s'han finançat els plans elèctrics, les inversions, etc.

1.1.3. Repartiment de mercats

Anteriorment parlàvem que un dels objectius dels grups d'empresa elèctrica, i per tant d'UNESA, com a coordinadora dels seus objectius, era el repartiment del mercat en zones dominades pels diferents grups.

Doncs bé, aquest objectiu s'aconsegueix mitjançant el domini de les zones i les empreses que les dominen.

Concloent, hom pot observar que no hi ha hagut canvis substancials en aquest sentit.

El més important que cal destacar és:

- La penetració d'Unión Eléctrica i Iberduero a la zona nord-est, deguda a la pèrdua d'importància relativa de FENOSA, sembla que motivada per interessos propis dels detentadors de la propietat de l'empresa.
- El domini d'Iberduero a la zona centre-nord, ja que ENDESA (empresa de l'INI) produeix, però no distribueix.
- La penetració d'Iberduero a la zona centre-llevant, encara que en un percentatge relativament petit enfront del domini d'Hidroelèctrica i Unión Eléctrica. Cal tenir en compte que aquesta zona integra els centres industrials de Madrid i València.
- El domini absolut de Sevillana a la zona andalusa.
- El predomini de FECSA a la zona catalana, comptant sempre amb la postura favorable d'ENHER.

1.1.3.1. Un transport inconnex. Un caos en la distribució

L'actual distribució geogràfica va unida a un funcionament centralitzat de cada una de les empreses. Aquests dos fets limiten extraordinàriament l'eficàcia tècnica, econòmica i social del sector elèctric espanyol en la seva actual configuració.

Es tan irracional aquesta distribució de les activitats de les distintes empreses que és impossible dibuixar en un mapa les zones de cada una atenent a les seves instal·lacions.

Freqüentment, es poden trobar en pocs quilòmetres quadrats centrals de dues o tres companyies diferents. Les subestacions estan pensades com les línies, segons les necessitats de les empreses. Aquí hi ha subestacions properes que podrien haver estat una de sola, però no ho són perquè pertanyen a empreses diferents.

En baixa tensió —que és la que utilitza l'usuari— la independència i desconexió de l'actuació de les empreses és encara més gran.

Una de les característiques més llastimosos que es repeteixen en les zones més deprimides de la nostra perifèria urbana és la visió dels milers de fils elèctrics que passen pel damunt dels nostres caps i que, a més d'empobrir el paisatge, són el resultat d'una mala planificació i d'un estalvi de treball i de material que, com

sempre, paguen les barriades perifèriques de la ciutat i les zones obreres.

Existeixen, segons les ciutats, veritables tramats de línies elèctriques, tant en línies de transport com de distribució, i també algunes de baixa tensió.

En un mateix barri, fins i tot en un mateix carrer, ens trobem amb la raresa que hi passen línies separades de companyies diferents. No pot pintar-se un paisatge més surrealista.

1.2. QUI FINANÇA LES ELÈCTRIQUES?

En la majoria de les publicacions oficials o oficinoses del sector elèctric s'utilitza el terme «esforç» del sector elèctric tant en les inversions com en la seva participació en el desenvolupament del país. Malgrat tot, res no justifica que es pugui parlar de l'esforç del sector elèctric sinó de l'esforç del país en general, idea que es corrobora quan s'analitzen d'on han sortit aquests recursos necessaris per aquest gran esforç i que en gran part no han vingut pas dels fons arriscats pels empresaris capitalistes.

Com a conseqüència de l'alt creixement del consum d'energia elèctrica, el valor de les inversions realitzades fins al 1977, expressat aquest valor en pessetes corrents, puja a 1,2 bilions de pessetes i ha obtingut un creixement mig acumulatiu bastant alt.

Aquest creixement s'ha intensificat en els darrers anys gràcies al gran esforç inversor que requereix l'opció nuclear.

Però per realitzar aquests volums d'inversió s'han necessitat recursos enormes. ¿D'on han sortit aquests volums de recursos financers? ¿Quins són els plans de finançament que per al futur té o pretén tenir el sector elèctric?

1.2.1. La política de la banca

Sobre aquest tema cal fer un comentari destacant la política intel·ligent de la banca en el sector de l'electricitat. A la banca, que tradicionalment detentava la majoria del capital del sector elèctric, se li oferien dues alternatives en relació al desenvolupament i, en conseqüència, a les necessitats d'inversió que sorgirien i han sorgit en el sector: la primera, conservar la seva posició dins del capital, la qual cosa, donada la gran carcassa del sector elèctric, hauria implicat una excessiva concentració de recursos en un sector amb problemes —risc de nacionalització, forta immobilització de recursos, etcètera—; la segona, consistia a cedir la participació a tercers que fossin els encarregats de finançar unes inversions tan altes. S'optà per aquesta segona alternativa, ja que gaudia de l'avantatge addicional que es podia dur a terme conservant la banca el control de les empreses.

Els mecanismes utilitzats per la banca per al procés de venda de la seva participació en el sector elèctric foren dues: les ampliacions de capital a la par i alliberades —a través de la cessió de drets— i les obligacions convertibles. Mitjançant el primer s'aconsegui que augmentessin l'interès de l'estalvi privat en el sector elèctric, ja que a les seves tradicionals carac-



terístiques de regularitat de resultats, seguretat i liquidesa s'hi afegí l'al·licient de les ampliacions de capital. El segon canal, fou ja esmentat de les obligacions convertibles, col·locades a les caixes d'estalvis i d'unes institucions d'assegurances i previsió a través de l'esquema de funcionament del mercat de renda fixa.

Els grans bancs formen sempre més del 50 % dels consells d'administració no per les accions que tenen, sinó sobretot per les que representen en la Junta General d'Accionistes. El banc que controla una empresa determinada orienta la seva gestió, com és natural, cap als seus interessos que fins ara pot ser que no coincideixin amb els de l'empresa elèctrica. Aquests interessos s'utilitzen en les activitats a tercers que el procés productiu exigeix: enginyeres, assegurances, contractes, muntatges, compra d'equips, gestió de factures, etc. S'explicaria d'aquesta manera la tendència a l'endeutament que pot observar-se en els darrers balanços de les empreses elèctriques. Aquest importantíssim endeutament col·locaria l'administració, en el cas que es produís una desprivatització del sector, en una situació ben difícil.

La decisió presa per la banca en relació a aquest sector ha estat, doncs, un encert des del seu punt de vista. És cert que la decisió esmentada ha passat al davant de l'interès del petit accionista. Però el més important és que, com ja s'ha indicat, el sector bancari ha continuat conservant el control polític del capital, i això li ha permès de continuar gaudint dels avantatges indirectes —adjudicació de l'obra civil de les noves centrals, etc.— que aquest control proporciona.

1.2.2. Fraus al poble

L'estructura financera del sector és eminentment pública i substancialment semblant a les empreses nacionalitzades europees.

1.2.3. Capital social. El petit accionista

El finançament via emissió d'accions ha crescut bastant en termes absoluts, si bé en termes relatius la seva participació en el total ha baixat considerablement.

Les dues condicions que generalment reuneixen les elèctriques, seguretat i rendibilitat, ha fet que hagin estat sempre atractives per als petits estalviadors. No tenim dades sobre com es distribueix la propietat del capital en el sector elèctric, però, per les declaracions dels seus directius, sabem que hi ha molts petits accionistes.

“

El sector bancari ha continuat conservant el control polític del capital, però les decisions preses han passat davant de l'interès del petit accionista.

”

En definitiva, el sector elèctric, el capital del qual està repartit en un gran nombre d'accionistes, està, malgrat tot, dominat per un petit nombre. El sector ja no veu la rendibilitat només en el dividend, sinó en altres mètodes, com són: la utilització dels crèdits públics, les decisions sobre les inversions i, en definitiva, controlar contractes, execucions, etc.

1.2.4. Emissió d'obligacions

Igual com en l'anterior, la seva participació en el finançament és molt més alta que la mitjana dels altres sectors.

Hi ha tres raons, entre d'altres, que fan molt eficaç aquest mitjà de finançament. En primer lloc, perquè les obligacions elèctriques tenen assegurada la seva col·locació en les caixes d'estalvis i altres institucions financeres, ja que són considerades aptes per a complir els coeficients d'inversió que els marca l'estat. En segon lloc, les obligacions elèctriques gaudeixen de desgravacions fiscals, la qual cosa suposa una forma de subvencionar el sector. Per acabar, l'adquisició d'obligacions era per a molts la forma d'arribar a la propietat —compra d'accions—, donat que darrerament la convertibilitat d'aquestes es feia quasi indispensable de qualsevol emissió.

1.2.5. Finançament via tarifes

L'autofinançament en el sector és comparativament petita (17 % el 1977) en relació a altres sectors. Però important.

És freqüent llegir en les memòries-balanç de les empreses expressions sobre la «insuficiència de les tarifes» i que és d'esperar que l'administració, conscient dels esforços que estan realitzant les elèctriques, sabrà adequar les tarifes als costos reals de l'explotació; contràriament, es produirà una progressiva descapitalització de les empreses precisament en el moment en què estan realitzant un gran esforç inversor.

Dos aclariments fonamentals sobre aquestes afirmacions:

1) Si tenim en compte que aquest «esforç inversor» s'està canalitzant a través de crèdits i emissió d'obligacions (75 % de les inversions del 1977) que al capdavant reverteixen amb els seus interessos al compte d'explotació, aquesta pressió manifesta la decidida voluntat de finançament de l'oligopoli de les elèctriques amb diners públics.

2) L'eficàcia política de l'oligopoli per promoure tarifes adequades als seus interessos és no-

table.

Això no és altra cosa que reforçar la idea acceptada que el finançament de les inversions del sector elèctric està sortint directament o indirecta dels preus pagats pels consumidors i que els fons arriscats pels capitalistes són en aquests moments mínims.

1.2.6. Política d'endeutament i càrregues financeres

Les càrregues financeres estan formades pels interessos que cal pagar anualment com a conseqüència dels préstecs atorgats a les empreses (interès de crèdits bancaris, interès de les obligacions emeses per les empreses, etc.).

La tendència general ha estat la d'un gran augment d'aquest tipus de despesa degut a la necessitat, cada vegada més gran, de finançament aliè (préstecs i emissió d'obligacions). Aquesta tendència s'ha incrementat, com s'ha dit, a causa de l'opció nuclear.

Les xifres d'inversió financera necessàries per fer front al pla nuclear sobrepassen àmpliament la capacitat financera del sector. Aquesta enorme suma s'està aconseguint a través del crèdit, alguns amb aval estatal, i que s'accepten amb els seus interessos als comptes d'explotació de les elèctriques i en definitiva de les tarifes.

Les amortitzacions tenen, dins dels beneficis bruts, una tendència clarament creixent.

Dels beneficis nets, quasi la totalitat es distribueixen amb dividends. Aquesta és una de les característiques del sector, la part més petita que dels beneficis es dediquen a engruixir les reserves de les empreses.

En les empreses del sector elèctric, la xifra comptable del benefici net no depèn, en general, de quin sigui el resultat de l'activitat econòmica, sinó que es fixa independentment d'ell, de manera que sigui suficient per remunerar els accionistes mitjançant dividends. Aquesta és la raó que s'utilitzi el concepte de benefici brut (benefici net més amortitzacions).

Com a conseqüència de fixar-se els beneficis nets de forma bastant independent del resultat econòmic, és la gran constància del tant per cent que suposa el benefici net (i per tant dels dividends) sobre el capital de l'empresa. Aquesta política seguida per les empreses del sector té com a finalitat remunerar de forma suficient i estable el capital, com a única manera de mantenir la privatització d'un sector que per la seva carcassa econòmica escapa a les possibilitats de la iniciativa privada per separat.

El tipus de dividend net (tant per cent que representa el dividend net, dividend menys impostos sobre capital, en relació al capital propi) és molt poc variable en el temps per les societats elèctriques i molt proper al 10 %.

1.2.7. Ajuda de l'Estat al sector elèctric

L'ajuda pública o la iniciativa privada ha estat canalitzada per l'Administració de l'Estat a través de:

Actuació de l'Institut Nacional d'Indústria (INI)

L'INI ha constituït en la pràctica una peça més del capitalisme monopolista d'estat constituint-se en una mena d'instrument de socialització de pèrdues que es fa càrrec de les empreses que ja no resultaven rendables a la iniciativa privada o que aquesta ja no afronta pel mateix motiu. Estudiant aquesta gestió és possible descobrir tres mòbils:

1. El primer és crear o rendibilitzar empreses deficitàries o amb dificultats financeres per tal de, quan quedin en posició competitiva, vendre-les a les empreses privades. Hi ha casos evidents que corroboren aquesta afirmació. Hidroelèctrica de Moncabril, alçada per l'INI i cedida a Unión Eléctrica. En el cas d'ENECO (Empresa Nacional y Eléctrica de Córdoba), en el decret de creació de la qual s'especificava que la participació majoritària de l'INI, al principi (55 %), passaria a Sevillana de Electricidad i l'INI quedaria com a accionista minoritari (45 percent). És el cas d'AUXINI, adquirida per Sevillana, o de la construcció per la mateixa AUXINI, quan era de l'Estat, de centrals tèrmiques com les de Mieres i Escombreras, que passen directament al sector privat per decisió estatal.

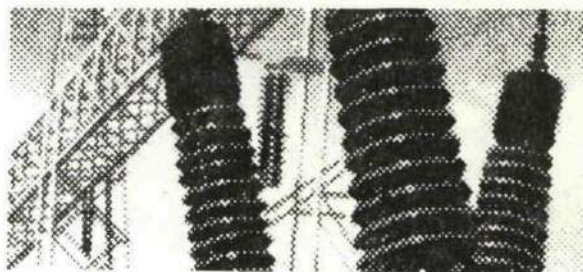
2. La segona fórmula d'actuació és arribar a les regions que, per raons de localització o qualsevol altre motiu, no susciten l'interès privat. Això ha succeït amb Gas y Electricidad, adquirida per l'INI el 1959, que subministra energia elèctrica a les Illes Balears a un cost de producció més alt que el d'una empresa peninsular. El cas d'UNELCO (Unión Eléctrica de Canarias), unida a RIFCO, per l'INI, el 1970, i comprada al capital estranger, és semblant, pels problemes que el cost elevat i les peculiaritats geogràfiques de les illes representarien per una empresa privada.

3. La realització d'activitats no rendibles però que són imprescindibles per assegurar el funcionament de sectors rendibles afrontats per la iniciativa privada (HUNOSA pot ser l'exemple més clar).

Acció concertada

El decret aparegut al BOE del 13-2-75, de presidència del govern, amb el qual s'estableix l'acció concertada, especifica: «Els darrers esdeveniments ocorreguts en el sector de l'energia aconsellen disminuir la participació del petroli en els proveïments bàsics, substituint-los fins on sigui possible per unes altres classes d'energia de disponibilitat menys incerta i d'un cost per al país igual o menor. Per això, es considera necessari impulsar l'ús dels recursos nacionals en la producció d'energia elèctrica, amb la finalitat de garantir aquest subministrament fonamental i també accelerar el desenvolupament de l'energia nuclear pels avantatges de l'economia per la seva menor incertesa en els subministraments d'energia primària i per la seva lleu incidència en el nivell de contaminació exterior.

«Les modificacions que per les raons anteriors s'han incorporat al primer Pla Energètic Nacional obligaran a realitzar una inversió superior a



la inicialment prevista. Per això s'ha estimat procedent establir un règim de concert entre l'Administració i el sector elèctric amb el qual poden concedir-se beneficis i desgravacions fiscals que assegurin el compliment dels objectius fixats en el Pla Energètic Nacional al menor cost compatible amb les circumstàncies».

Les pressions d'UNESA a l'Administració responien bàsicament als enormes plans d'extensió de les empreses elèctriques que sobreixen àmpliament la capacitat financera del sector. El concert s'estableix entre el Ministeri d'Indústria i 20 empreses del sector que representen el 98 % de la producció elèctrica nacional, que es comprometen a la construcció o ampliació de noves centrals en condicions determinades de localització, diversitat (hidràuliques, tèrmiques o nuclears) i de potència.

A canvi, l'Estat contribueix al finançament a través de crèdits oficials i suport al sector en les condicions especificades en les actes de concert.

Suport a l'estímul privat

1) En realitat, es tracta d'un capítol més de l'entesa Administració-UNESA en què el sector públic es limita a un paper subsidiari i de suport eficaç, la qual cosa significa la confirmació del monopoli privat del sector elèctric, sota els auspicis i protegit i, en definitiva, identificat amb l'Administració.

2) Els beneficis fiscals són considerables:

- Exempció de la quota de llicència fiscal durant 5 anys.
- Aplicació de beneficis sobre suport fiscal a la inversió.
- Llibertat d'amortització durant 5 anys de les instal·lacions objecte del conveni.
- Expropiació forçosa per procediment d'urgència de béns i drets necessaris per als plans: servitud de pas, ampliacions, etc., com també expropiació forçosa per aprofitaments hidràulics (Llei 18-12-57).
- Reducció del 95 % de l'impost sobre transmissions patrimonials i actes jurídics documentats, reducció dels impostos que graven ampliacions de capital i sobre tràfic d'empreses, sobre drets aranzelaris.
- Compensació de gravàmens interiors que graven les importacions de béns d'equip.

3) Comparativament, l'ajuda del crèdit oficial en l'acció concertada es manté en un terme mitjà, superada en percentatges de finançament per sectors com el siderometafúrgic, arts gràfiques, etcètera.

Cal destacar el volum elevat de les inversions concertades, de les quals un elevat percentatge (40 %) de la construcció de centrals no nuclears i nuclears extrapeninsulars es cobreix amb el crèdit oficial a un tipus d'interès reduïdíssim als actuals i previsibles ritmes d'inflació. Tenint en compte les dificultats de finançament del sector elèctric, de l'absència de crèdit oficial com a finançament de centrals nuclears peninsulars i que les empreses no pensen anar als mercats de les capitals com a front essencial de finançar els futurs plans d'expansió, és previsible que, novament, la part fonamental del cost de creació de noves centrals (és de ressaltar la importància de les centrals nuclears) recaigui sobre els consumidors que pagaran l'increment de producció que després els tornarà a ser venut. Aquest raonament és coherent amb els darrers augments de tarifes i amb les que es produeixen

en un futur pròxim.

Les empreses acollides són les següents: Hidroeléctrica Española, IBERDUERO, FECSA, Sevillana de Electricidad, Eléctrica de Viesgo, Unión Eléctrica, ENHER, FENOSA, ENDESA, Hidroeléctrica del Cantábrico, Eléctricas Reunidas de Zaragoza, Eléctricas de Langreo, Productora Eléctrica Urgelense, Fuerzas Hidroeléctricas del Segre, ENECO, Energía e Industrias Aragonesas, Hidroeléctrica de Cataluña, Unión Eléctrica de Canarias, Saltos del Guadiana, Gas y Electricidad.

Davant del que hem expressat anteriorment, l'Acció Concertada no suposa pas un avanç cap a la nacionalització de la indústria elèctrica, sinó que, en la nostra opinió, suposa la confirmació de la propietat privada del sector almenys per deu o quinze anys en les actuals condicions socio-polítiques. *

2. EL SECTOR GAS

El sector gas el componen Catalana de Gas (distribueix a Catalunya i Sevilla), Gas Madrid i l'INI amb ENAGAS i BUTANO.

L'estructura funcional de les empreses privades de gas és semblant a les elèctriques. Cal tenir en compte, a més a més, que els capitals de les empreses de gas estan en una gran majoria en poder de les companyies elèctriques.

La justificació, doncs, del consum en el sistema de propietat i control de les empreses de gas és semblant a l'adduïda en les elèctriques.

La política de gas dels successius governs dels darrers 25 anys ha dirigit els seus esforços a potenciar incomprensiblement el consum dels GLP (butà i propà), malgrat una xarxa antiquada de gas manufacturat (gas ciutat) i no es feia càrrec fins el 1972 de regular els GNL (Gas Natural), els quals havien estat introduïts a Europa, on ja hi havia una xarxa de distribució d'aquests gasos. Tot això porta a col·lació el dèficit de nivell tècnic, la precària qualitat i vellesa de gran part de les instal·lacions existents i l'escassa expansió de la xarxa que ha de cobrir el territori, tenint en compte que el GNL (Gas Natural) pot representar la principal alternativa, en cert sentit, a l'electricitat i a l'excessiu consum de petroli.

Passem ara a la situació del sector del gas al nostre país:

“

El gas manufacturat, que en principi té la consideració de servei públic, està en mans privades i és nul·la la influència dels municipis sobre el servei públic de subministrament

”

1. Una estructura de consum en la qual els GLP tenen una gran importància, mentre que el gas canalitzat té un escàs desenvolupament.

Aquesta estructura de consum difereix de l'europea en què el màxim consum correspon al gas natural. Catalunya és una excepció pel fet d'apropar-se al model europeu, a causa de la introducció del gas natural per iniciativa privada. Encara no podem pensar que aquesta introducció de gas natural sigui òptima.

2. El gas manufacturat que en principi té la consideració de servei públic, està en mans privades, els capitals de les quals sovint estan en poder d'empreses elèctriques a qui no ha interessat massa un adequat desenvolupament del subministrament del gas. A més d'això, lògicament, l'objectiu directe de les empreses privades no és el benefici dels ciutadans sinó el benefici en el més estricte sentit financer.

3. Nul·la influència dels municipis sobre el servei públic de subministrament de gas des del 1956, en què es publicà el decret pel qual s'aprovà el reglament del servei públic de gas.

Aquest decret representà una regressió en relació al sistema anterior, privant els municipis de les potestats en aquest terreny, contingudes en el reglament d'obres, serveis i béns locals de 1924 degut a Calvo Sotelo en el qual es determinà que eren de naturalesa municipal.

La necessitat de la municipalització dels serveis de gas la determinen «... tant condicionaments tècnics de l'explotació d'un servei abocat a una concentració urbana, com la necessitat d'ocupació del domini públic municipal per realitzar les canalitzacions». (J. A. Manzanero i d'altres, *Curs de Dret Administratiu Econòmic*, Instituto de Estudios de Administración Local; p. 261 i ss.)

Com a contrapartida, gran part d'aquestes empreses són de competència municipal o regional a Anglaterra, França i Itàlia.

4. Les xarxes de distribució de gas canalitzat existents actualment afecten, en general, nuclis urbans vells amb creixement vegetatiu escàs o regressiu. Les xarxes, a més a més, són antigues, la qual cosa comporta dificultats en la seguretat i en el subministrament. D'altra banda, coincideixen amb carrers molt estrets o amb molta circulació.

5. Respecte als GLP (gasos inclosos en el monopoli del petroli i que són distribuïts per BUTANO, S. A.), en aquests moments representen aproximadament els 2/3 del consum total de gas de l'Estat espanyol. Fins ara aquest consum és superior a la capacitat de producció nacional que procedeix de la planta de gas natural i de les refineries espanyoles, la qual cosa provoca haver d'anar a la producció estrangera de butà i propà amb el devassall de divises corresponent.

En aquest capítol podríem afegir que les condicions socio-econòmiques s'han modificat intensament des de la fundació, el 1957, de BUTANO, S. A. i això ens fa remarcar que les estructures principals de les empreses es desajusten en gran mesura de l'objectiu de servei públic que hauria d'acomplir.

Així, es dona la curiosa circumstància que l'empresa BUTANO, S. A. (3.500 empleats aproximadament) es reserva les funcions teòriques de la gestió, mentre que abandona el desenvolupament directe de la distribució i el contacte directe amb els usuaris a mans de petites empreses que oscil·len entre un total de 40.444 a 70.000 treballadors, molts d'ells amb salaris molt baixos, altres repartidors autònoms i una gran quantitat de la pintoresca situació de prestar els seus serveis sense salari a canvi de poder co-

brar la propina de mans del client.

6. El trencacaps del gas queda completat amb ENAGAS (Empresa Nacional de Gas) amb capital 100 % de l'INI, constituïda posteriorment al fet que la visió de l'activa burgesia catalana fes que la introducció del gas natural es degués a la iniciativa privada, mitjançant l'empresa Gas Natural, S. A.

El 1975 comprà ENAGAS a Gas Natural S. A. la planta de fraccionament i regasificació de Barcelona, començant amb Catalana de Gas y Electricidad S. A. la típica relació de «subsidiarietat» d'una empresa pública amb l'empresa privada. En aquest cas representa que les costoses obres d'infraestructura corren a càrrec de l'estatal, que es compromet a vendre a les empreses privades, distribuïdores locals a un preu que els asseguri un benefici.

ENAGAS està treballant actualment en un gasoducte que enllaçarà Barcelona amb Tarragona, i d'aquí sortiran dos vials, un fins a València i un altre per Saragossa-Logronyo fins a Bilbao. El projecte és anar fent vials secundaris al llarg d'aquesta obra, per anar subministrant gas a les empreses distribuïdores locals o a grans indústries.

La primera pregunta que sorgeix davant aquesta obra gegantina és: no hauria estat més econòmic i convenient per al país construir terminals semblants a la de Barcelona en les grans ciutats del litoral en lloc de llançar-se a cobrir tants i tants quilòmetres de canonada? Sembla que, fins i tot, en cas d'avaria hi hauria menys possibilitats d'interrupció del subministrament d'àmplies zones pel fet de no estar alimentades des d'un sol punt. *

3. L'INI

L'empresa pública ha sorgit a Espanya amb posterioritat a altres països i ha tingut un desenvolupament menor en relació amb el panorama que s'observa, fins i tot, en els estats veïns de l'Europa capitalista.

L'experiència espanyola en l'empresa pública, pot considerar-se que s'inicia amb la creació de l'INI el 1941, la finalitat del qual era potenciar i finançar el ressorgiment de la indústria nacional, especialment aquella la fi de la qual consistia a resoldre els problemes de la defensa del país i el desenvolupament de l'autarquia econòmica. La seva creació estigué basada en el model italià on es crearen dues entitats de gestió (IRI i INI).

En la pràctica, l'INI ha constituït una peça més del capitalisme monopolista d'estat, actuant com a subsidiari del capital privat.

Estudiant la seva gestió és possible descobrir dos mòbils fonamentals d'actuació:

— El primer és crear o rendibilitzar empreses deficitàries o amb dificultats financeres per-

què quan quedin en posició competitiva es puguin vendre a l'empresa privada. Hi ha casos evidents que corroboren aquesta afirmació.

— La segona fórmula d'actuació és arribar a les regions que, per raons de localització o qualsevol altre motiu, no susciten l'interès privat. Això ha succeït amb Gas y Electricidad de Palma, URELCO, etc.

L'INI ha proporcionat al capital privat un servei extraordinari, perquè en molts casos s'ha fet càrrec d'inversions que tot i no ser rendibles, sinó clarament deficitàries, són imprescindibles

“

L'INI ha constituït una peça del capitalisme monopolístic d'estat, actuant com a subsidiari del capital privat.

”

per assegurar el funcionament dels sectors rendibles afrontats per la iniciativa privada (HUNOSA n'és l'exemple més clar).

Unes altres característiques de la gestió de l'INI han estat:

- La seva escassa aportació a la tecnologia espanyola perquè no té una política investigadora pròpia.
- Deficiències quant a organització i administració, professionalitat dels càrrecs, informació sobre les seves activitats i resultats, com també el sistema de finançament.
- Dependència i connexió dels nivells de direcció amb el capital privat i, per tant, amb el govern de cada moment.
- Falta de control públic.

Les crítiques que aquí s'han fet a la gestió de l'INI no són incompatibles amb el nostre criteri que és necessari tenir una presència viva de l'empresa pública. *Són crítiques a un determinat model d'empresa pública que no compleix la funció que li correspon en una societat democràtica.*

El sector públic ha de tenir una clara acció de servei públic. I això no es pot identificar amb

l'únic sentit d'obtenir beneficis. Lògicament ha de ser eficaç, ben administrat i fins i tot rendible fins on es pugui; però el servei públic, la planificació i l'ordenament econòmic en el sentit més ampli són prioritaris. El sector públic no ha d'actuar en funció de la perspectiva dels beneficis que obtenen uns sectors molt limitats i definits de la societat, molt contràriament és l'interès general el que ha d'imposar-se en la seva actuació. Com tampoc no pot actuar tant cant empreses i condemnant a l'atur els treballadors, cosa normal i habitual en l'empresa privada. La seva funció és cobrir els buits que deixa el capital privat: la falta d'inversions i l'estabilitat de la crisi com a conseqüència d'això. Aquesta és una funció clara de l'empresa pública que no es pot mesurar amb paràmetres econòmics. La valoració és social i per tant política i econòmica.

Avui són pràcticament molt pocs els que s'atreveixen a negar que una constel·lació d'empreses públiques ben administrades i que rendixin els seus comptes al ciutadà constitueixen un element de democratització en la societat capitalista. Heus aquí la seva acceptació unànime a tot l'occident i la seva necessitat a Espanya. ✖

ENTITATS AUTONÒMIQUES I ENERGIA

Les nacionalitats i regions estan marginades, en el moment actual de les transferències autonòmiques, dels centres on es prenen les grans decisions energètiques que l'afecten.

És necessari, doncs, crear els organismes públics autonòmics que estudiïn *les diferents alternatives i gestionin la política energètica més adequada al creixement econòmic i la millor qualitat de vida dels nostres pobles.*

Aquesta descentralització de decisions, que l'entengem coordinada amb la resta de l'estat, afavorirà els interessos de les comarques i municipis afectats per les instal·lacions energètiques: centrals tèrmiques, hidroelèctriques, nuclears, plantes de regasificació, estacions transformadores i línies d'alta tensió, contaminació deguda als grans petrolers, prospeccions de petroli i mineria del carbó i de l'urani, etc.

Les grans opcions energètiques que configuren i condicionen l'entramat econòmic de les nostres comarques han estat preses al marge de la població interessada i han estat dictades pels grans monopolis i més concretament per les elèctriques i la gran banca íntimament abonades per les direccions generals referents al govern de Madrid. Igualment, la pressió de les multinacionals del petroli i de l'àtom aconseguirà d'imposar la seva llei *sense tenir en compte les necessitats i els recursos energètics de cada país.*

És necessari avançar cap a zones de producció/consum funcionals amb àmplia capacitat de gestió, l'administració de la qual sigui realitat

zada dintre de les mateixes zones i coincidents en tot el que sigui possible amb les entitats autonòmiques. Només d'aquesta manera pot obtenir-se un repartiment just de l'activitat econòmica, corregir els desequilibris regionals i que els plans s'elaborin en funció dels *recursos i necessitats reals detectades per sectors* i no mitjançant una simple extrapolació estadística.

Urgeix també el traspass de les competències del Ministeri d'Indústria i Energia i del Ministeri d'Obres Públiques i Urbanisme. Les entitats d'àmbit regional i local han de tenir *poder polític*, veu i vot en tots els problemes que els afecta directament i especialment en allò que afecta la concessió de llicències, determinació d'emplaçaments i atorgar les compensacions per les servituds que suporten. A les entitats autonòmiques els correspon també sotmetre a informació pública, d'una manera transparent i seriosa, els grans projectes futurs, i de posar fi així a la política de fets consumats. És necessària, doncs, una tipificació de les competències específiques dels municipis i entitats autonòmiques. Amb caràcter indicatiu cal assenyalar els següents criteris:

1. Caldria declarar zones susceptibles d'emplaçaments energètics (no previst en la legislació vigent).

En aquestes declaracions haurien d'intervenir el Parlament i en els tràmits i estudis previs hauria de participar-hi la comunitat autònoma afectada.

2. La tramitació hauria d'instar-se davant la comunitat autònoma i formular-se, en una primera fase, en el seu propi terreny. En determinats supòsits tipificats, la comunitat autònoma hauria de denegar, ja en aquesta fase, les autoritzacions.

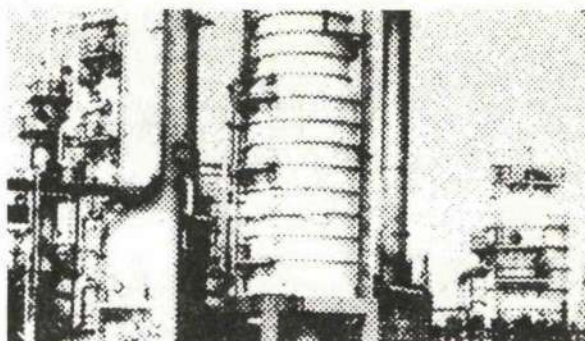
Les centrals han de respondre a necessitats objectives vàlides a nivell de tot l'Estat i aprovades pel Parlament.

Les propostes no haurien de quedar mai a mans del sector privat. Aquests factors són tipificables a efectes de les competències de les comunitats.

3. Les comunitats autònomes haurien de tenir competència en matèria de control, fiscalització i vigilància de les centrals nuclears. Haurien de tenir, fins i tot, atribucions de paralització en supòsits tipificats de les centrals, i plens poders de sanció als explotadors de la instal·lació, per infraccions de la normativa nuclear.

4. La comunitat autònoma hauria de formar part de la xarxa de control de la radioactivitat i assumir un paper específic en la infraestructura pública estatal de protecció, custòdia i seguretat.

5. Defensar el principi d'«autonomia municipal». En aquest sentit, caldria reformar la normativa d'activitats classificades, posant-les al dia en funció de l'aparició de les comunitats autònomes en el si del nostre Ordenament Jurídic, adequant-les a les necessitats actuals i garantint l'autonomia municipal extraordinàriament malmesa sota la dictadura franquista. En tot cas, en el supòsit de mantenir-se en un règim de competències compartides municipi/comunitats autònomes i/o administració perifèrica de l'Estat pel que fa al futur de les llicències, el control hauria de tendir a ser sempre de legalitat i no d'oportunitat.



Política de municipalitzacions

Té una especial importància en el sector gas la municipalització. Convé crear una entitat, a nivell de tot l'Estat, que tingués com a principal funció el proveïment del sector, sempre d'acord amb les necessitats plantejades en els programes que s'elaborarien conjuntament amb les entitats autonòmiques o organismes que compleixin aquesta funció.

Aquesta entitat, a nivell estatal, passaria per la funció d'ENAGAS, S. A. i BUTANO, S. A., totes dues de l'INI. Aquest pas, recomanat diverses vegades, evitaria la competència entre les dues empreses, facilitaria la complementació de les seves gestions i facilitaria la racionalitat del proveïment de gas.

Es necessari engegar empreses municipalitzades que tinguin a càrrec seu l'encaix del complicat mosaic del consum de gas a la ciutat o a la comarca.

La funció d'aquestes empreses seria el proveïment de tota mena de gas a les poblacions i racionalitzar el seu sistema de repartiment i consum per mitjà d'una política de distribució d'energia i altres mesures. *

L'ESTATUT DE L'EMPRESA PÚBLICA I L'ENERGIA

Dins del marc dels acords de la Moncloa, el govern prengué el compromís de remetre un projecte de llei a les corts relatiu a l'Estatut d'Empresa Pública, abans del 30 de juny de 1978.

També s'acordà que l'esmentat estatut suposaria la introducció de profunds canvis en el model de gestió, la qual cosa es concretaria en:

- Control parlamentari.
- Regionalització d'inversions.
- Descentralització d'activitats.
- Règim d'incompatibilitats per als membres dels consells d'administració.
- Control de les condicions d'actuació i parti-

cipació de les forces socials.

El primer compromís —remetre el projecte abans del 30 de juny de 1978— no s'ha complert. Però es corre el risc que tampoc no es compleixi el compromís en allò que fa referència al contingut de l'Estatut. En efecte, l'avantprojecte de llei sobre l'Estatut de l'Empresa Pública elaborat pel govern (la data de remissió encara es desconeix) en relació als punts bàsics acordats, conté els següents plantejaments:

- Escàs, gairebé nul, control parlamentari (el govern remet a les Corts informes globals,

línies directrius i criteris econòmics) i control del govern.

- Cap referència a la regionalització d'inversions ni a la descentralització d'activitats. Contràriament, el control i la coordinació es reserven al govern central (Ministeri d'Economia: Junta Superior de Coordinació i Racionalització de les Empreses Públiques) i es marginen els organismes autonòmics (Generalitat, Consell General Basc) de qualsevol participació en el control i coordinació de la política econòmica de les empreses públiques.
- Règim insuficient d'incompatibilitats per als consellers que permet, entre altres coses, que els representants dels interessos de la gran banca puguin continuar dominant els consells d'administració de les empreses públiques.
- La participació dels treballadors en els òrgans de govern de l'empresa pública es redueix únicament a la seva presència en el consell d'administració, sense participació ni control de cap mena sobre la gestió, ni tan sols en allò que fa referència a l'àrea de personal.
- I encara una cosa més greu, posa les empreses públiques en absoluta dependència del negoci privat (vegeu *Condicions d'actuació de l'empresa pública*, apartats 45 al 50) reduint-les al simple paper de subsidiàries de l'empresa privada i obligant-les a regir-se per les normes pròpies del negoci privat.

En definitiva, l'articulat proposat pel govern per l'Estatut de l'Empresa Pública respon a un model d'empresa pública que es basa exclusivament en la defensa dels interessos i beneficis del capital privat i no en una perspectiva de servei públic, complementant aquesta idea central amb una forta centralització de les empreses públiques depenents del govern central amb un escàs control parlamentari i una nul·la intervenció dels organismes autonòmics, com també una tímida i insignificant participació dels treballadors.

És evident que aquest model d'empresa estatal no té res a veure amb la necessària empresa pública al servei de tota la comunitat que propugnem.

És urgent la defensa d'empresa pública que basi la seva actuació en l'interès general dels ciutadans i no en l'interès d'uns sectors molt limitats i definits de la societat. Els seus objectius han de ser: planificació, desenvolupament territorial, serveis públics concrets, lluita contra la crisi i l'atur, seguretat pública, lluita contra els monopolis, impulsar els estratègics, investigació i d'altres.

Aquests objectius han de complementar-se amb un control democràtic de les empreses, control que han de realitzar inequívocament, d'una banda, el Parlament, i d'altra, els organismes autonòmics, bo i fomentant la descentralització i promovent el desenvolupament de les zones deprimides i endarrerides. L'empresa pública ha d'establir unes relacions laborals que estiguin d'acord amb els seus objectius generals, la qual cosa implica la participació dels treballadors en els òrgans de govern i fonamentalment un control executiu de l'àrea de perso-

nal (contractació de treballadors, sistemes de treball, seguretat i higiene, mobilitat, classificació i promoció del personal, etc.).

Entenem que cal establir una delimitació clara de les competències quant a *investigació*, les quals podrien establir-se d'aquesta manera:

Investigació mercadològica. A l'administració central i als organismes autonòmics els correspondria els estudis sectorials coordinats, taules input-output, previsions de la demanda d'energia, establiment de nivells econòmics, etc.

Investigació de recursos. Correspondria també a les administracions centrals i autonòmiques la investigació de recursos nacionals disponibles, donant una atenció especial a les possibilitats d'utilització de les energies blanques: solar, geotèrmica, eòlica, combustibles vegetals, etcètera.

Del coneixement del mercat i dels recursos disponibles es determinen els models de consum més convenients a nivell de regions o nacionalitats, com també el balanç energètic a nivell de l'Estat espanyol. Entenem per balanç energètic, precisament, l'establiment detallat de les necessitats, sector per sector, de la indústria i la seva comparació amb les disponibilitats d'energia; és a dir, les necessitats d'importació, i això ha de permetre al Parlament establir la planificació democràtica del sector energètic. També la conveniència d'orientar el consum cap a les energies nacionals o poc contaminants; per això cal començar la:

Investigació tecnològica. Correspondria a l'Institut, per ell mateix o a través de les seves empreses, el desenvolupament, perfeccionament de les tècniques, instal·lacions i aparells de producció i consum que permetin l'estalvi d'energia, la reducció dels nivells de contaminació, com també la materialització pràctica de l'orientació del consum a què s'ha fet referència anteriorment.

Així doncs serien funcions de l'Institut:

- Política de proveïments d'acord amb el balanç energètic, tant pel que fa a l'explotació i aprofitament dels recursos nacionals com de la importació del dèficit. També la investigació de nous recursos.
- Política de comercialització de les tècniques i aparells de consum fruit de la investigació tecnològica pròpia o aliena que permetin l'estalvi energètic i l'orientació del consum en el sentit més convenient, com també l'estalvi de divises per comprar energia i per pagar royalties.
- Política de creació de llocs de treball gràcies a la producció i distribució de la nova tecnologia i, indirectament, la reactivació de mitjanes i petites empreses, cooperant amb els organismes autonòmics, en el desenvolupament pràctic dels seus plans econòmics.
- Tot el que hem exposat anteriorment exigeix, en definitiva, una coordinació Parlament-Administració central-Organismes autonòmics-Institut, el qual seria l'encarregat de dur a la pràctica els plans corresponents. ✱

MORATORIA NUCLEAR, PER QUE?

La política energètica espanyola, dominada per les grans empreses elèctriques i el capital financer unit al desenvolupisme a ultrança practicat pels darrers governs franquistes, s'ha traduït en una sèrie de plans energètics el resultat dels quals serà, en un termini de deu anys, la nuclearització més gran que mai no s'hagi previst en cap país de l'OCDE.

Aquesta tendència, esmorteïda els darrers anys amb l'adveniment de la democràcia, és el reflex dels interessos dels esmentats oligopolis elèctric i bancari i no de la previsió de les nostres necessitats energètiques per configurar l'estructura de la producció d'acord amb els interessos de la comunitat.

Hom pretén atreure'ns a aquesta política de nuclearització amb el reclam d'aconseguir una reducció de la dependència exterior pel que fa a energies primàries (petroli, gas, etc.) sense dir que aquesta producció nuclear no arriba ni tan sols a cobrir els increments en la demanda d'energia. Increments perfectament assumibles mitjançant unes normes que evitin abusos i el desenvolupament d'altres fonts d'energia (solar, geotèrmica, eòlica, etc.) menys contaminants, més segures i amb menys despeses de distribució.

Tampoc no es diu que la nuclearització representa una concentració més gran de poder en els grups elèctrics i bancaris, la qual hipoteca enormement el país i les mateixes empreses que duen els seus recursos a empreses filials dels grups esmentats i alienes al petit accionista elèctric.

Tota aquesta confusa situació ha provocat un ampli moviment popular que busca d'aconseguir una moratòria en el procés de nuclearització, perquè, si pretenem una societat democràtica, tots els ciutadans hem de conèixer les diverses opcions i hem de poder-les elegir entre cadascuna de totes les possibilitats.

Evolució de la política de nuclearització a Espanya

Els tímids intents de programació energètica recollits en els Plans de Desenvolupament fonamentaren totes les solucions del sector en l'opció nuclear. Amb això, en comptes de racionalitzar la demanda, es pretenia atendre les optimistes previsions de creixement establertes per UNESA. No en va la majoria dels membres de la Comissió d'Energia estaven vinculats a les companyies elèctriques i grups bancaris.

Tot això es concretà en la construcció de les centrals nuclears de Garoña, Vandellòs, Almaraz, Ascó, Lemoniz i Cofrentes. Alhora s'incrementaren les prospeccions d'urani i els centres de transformació del mineral amb la finalitat de disminuir la dependència exterior.

El 24 de gener de 1975, el Consell de Ministres

aprovava el *Pla Energètic Nacional* (PEN 75), concebut com un esquema integrador del creixement de les indústries encarregades del proveïment, durant el decenni 1975-1985.

Aquest pla, d'acord amb unes previsions d'increment anual del PNB del 6 %, establia una evolució de la demanda d'energia elèctrica, fonamentada en l'energia nuclear, que passava del 6,9 % el 1975 al 57,1 % el 1985.

Partint d'aquí es pretenia augmentar la potència nuclear espanyola de 1.120 Mw. fins a un total de 24.000 Mw. el 1985, atenent també el subministrament de combustible nuclear en totes les fases. Aquest programa s'ha qualificat com el més ambiciós del món.

Per facilitar el finançament d'aquests projectes s'establí un concert entre el govern i les empreses elèctriques que representava importants beneficis fiscals i concessions de crèdit oficial de fins al 40 % del valor de les obres.

Al cap de dos anys es comprovà que les previsions no concordaven amb la realitat perquè l'increment anual del PNB fou del 0,8 % el 1975 i del 2,5 % el 1976.

Aquest fet induí a crear la Comissió Nacional de l'Energia i establir unes noves previsions que fixaven una producció nuclear del 7,1 per cent el 1976 i del 51,2 % el 1985 sobre el total de la demanda. Segons això se seguien justificant les centrals en construcció i es rebaixava la producció nuclear el 1985, en un 6 %.

La següent reconsideració del problema tingué lloc en els Pactes de la Moncloa, en els quals s'estableix el compromís de remetre a les corts un nou Pla Energètic (PEN 78) «compatible amb la necessària conservació del medi ambient, que apunti a contenir i a disminuir la intensitat i l'elasticitat del consum».

Malgrat tot, de la consulta dels textos dels esmentats pactes es desprenen dues conclusions bàsiques. La primera, és la seva absoluta generalització sense comprometre's a res concret; la segona, l'acceptació de l'energia nuclear en uns moments en què el país discuteix la conveniència de l'energia nuclear; d'aquesta manera ens trobem amb la imposició dels fets consumats, sobre la política de discussió i de participació.

En aquestes coordenades, el Pla Energètic Nacional neix amb una gran oposició dirigida principalment pel moviment ecològic sorgit poc abans.

El Pla s'estableix sobre la base d'una taxa anual de PNB de l'1,2 % el 1978 i del 4 % mitjà acumulatiu per als altres nou anys. Així el programa nuclear sofreix una forta retallada en preveure un 35 % de la producció elèctrica del 1987 en lloc del 53,7 % previst pel PEN 75.

Es passa del «tot nuclear» al «quasi tot nuclear», fonamentat en el retard de diversos anys en els terminis de compliment de construcció. El nou Pla recull tot el programa nuclear «possible» aplegant no les protestes dels ecologistes, sinó la realitat actual.

SITUACIO ACTUAL

Programa nuclear

Si seguim endavant el programa nuclear previst en el PEN, en el termini de 10 anys haurem vist la nuclearització més gran que mai no s'hagi previst en cap país de l'OCDE. La potència nuclear representa per ella mateixa 4/5 parts de l'ampliació.

Les justificacions del PEN 78 al programa nuclear són:

1. Econòmica (cost del Kw/h. més barat).
2. Diversificació de les fonts energètiques.
3. Reducció de la dependència de l'exterior en el subministrament.
4. Facilitat d'«estoc bàsic» per un llarg nombre d'anys.
5. És l'energia que, produïda a gran escala, menys contamina, així com la més segura.
6. Creació de 45.000 llocs de treball per central des del primer any.

Les justificacions del programa nuclear són avui totalment indefensables tècnicament.

Destacarem les tres principals:

- a) El cost del Kw/h. d'origen nuclear no té en compte aspectes fonamentals que l'incumbeixen, com són: el cost de la investigació i instal·lacions per a la fabricació de combustible, emmagatzematge dels residus, etc., que corre a càrrec de l'Estat per mitjà d'empreses nacionals; el cost del desmantellament que pot ser fins i tot superior al de construcció de la central, etc.
- b) Després de l'accident de Harrisburg i les repercussions a escala mundial, dir que són les més segures queda completament desmitificat. Som conscients que no serà el mateix el motiu causant, però en un camp de tan recent tecnologia els motius causants poden passar inadvertits, o ser error humà.
- c) Si per cada central es creen 45.000 llocs de treball, seríem els més interessats a donar suport a tal projecte, però la realitat és que aquests llocs són ocupats majoritàriament per treballadors altament qualificats d'empreses ja existents a causa de la tecnologia avançada i a les possibilitats financeres que demana la construcció d'una central nuclear.
- d) És sabut que l'aportació de nous llocs de treball d'una central ja construïda són menys de 300, per un termini de 30 anys de durada d'aquesta.



Centrals nuclears en construcció

Almaraz I	1/3 H.E. 1/3 Sevillana 1/3 U.E.	930 Mw.	Almaraz II	1/3 H.E. 1/3 Sevillana 1/3 U.E.	930 Mw.
Lemoniz I	Iberduero	930 Mw.	Lemoniz II	Iberduero	930 Mw.
Ascó I	Fecsa	930 Mw.	Ascó II	0,4 Fecsa 0,4 Enher 0,15 Hecea 0,05 Segre	930 Mw.
Cofrentes	H.E.	975 Mw.			

Centrals amb autorització prèvia

Valdecaballeros I	1/2 H.E. 1/2 Sevillana	975 Mw.	Trillo I	0,6 U.E. 0,2 Eiasa 0,2 ERZ	1.032 Mw.
Valdecaballeros II	1/2 H.E. 1/2 Sevillana	975 Mw.	Trillo II	0,6 U.E. 0,2 Eiasa 0,2 ERZ	1.032 Mw.
Sayago	Iberduero	1.070 Mw.			
Vandellòs II	0,54 Enher 0,28 Hecea 0,10 Segre 0,08 Fecsa	950 Mw.	Regodela	0,6 Fenosa 0,2 H. Cantàbric 0,2 E. Viesgo	930 Mw.

ESTRUCTURA DE LA INDÚSTRIA NUCLEAR ESPANYOLA

La indústria nuclear espanyola pot considerar-se molt recent malgrat que en el camp de la investigació disposem d'un bagatge de 15 a 20 anys. De fet, fins a la constitució d'Equips Nuclears, S. A. no s'han marcat les bases d'una tecnologia pròpia.

En els darrers anys, la introducció de la tecnologia nuclear en la indústria ha vingut de la mà d'empreses americanes directament o a través de les seves filials (Westinghouse, General Electric Co.). Malgrat els avenços tecnològics de les empreses ENSA i l'Empresa Nacional del Uranio, per abastar i dominar els processos que componen el cicle nuclear seguim depenent de la indústria americana tant en tecnologia com en finançament.

Components bàsics d'una central:

- Caldereria pesant, vasos de pressió i generadors de vapor. És l'equip principal de la central. A Espanya es construeixen determinats components i accessoris. Equipos Nucleares té com a objectiu primordial la fabricació d'alguns components.
- Bombes, canonades, vàlvules, accessoris. Pràcticament tot és tecnologia espanyola.
- Turbina principal, auxiliars i generadors elèctrics. Els fabriquen Westinghouse, G. E. Española i E. N. Bazán.
- Instrumentació de control. La nostra participació augmenta.
- Tancs i canviadors dels sistemes auxiliars. Quasi tots es fabriquen a Espanya.
- Enginyeria. Actualment quasi tota és tecnologia espanyola.

En resum, la participació espanyola en els diversos components que formen la central és la següent:

Béns d'equip	40 %
Obra civil	100 %
Muntatge	99 %
Enginyeria	75 %
Total	60 %

Situació actual de la indústria nuclear espanyola

Està basada en tres grans pilars. ENUSA pel que fa al cicle de l'urani, Equipos Nucleares que agrupa les empreses subministradores de béns d'equip i els serveis que ofereixen les filials de les grans empreses mundials (Westinghouse, G. E. Española, Siemens —KWU—). Aquestes empreses estan connectades entre si per mitjà de consellers comuns amb gairebé la totalitat d'empreses que tenen activitat en el camp del subministrament de material nuclear.

Només ENUSA, Equipos Nucleares, Ibernuclear (enginyeria) i Transnuclear (transport) es dediquen exclusivament al camp nuclear. I exclusivament ENUSA té participació a l'exterior per mitjà d'EURODIF (reprocessament i enriquiment de l'urani).

Són unes 200 empreses que ofereixen serveis en el sector nuclear, de les quals cal destacar:

Enginyeria:	AUXIESA, Ibernuclear, EPTISA, INYPSA, Westinghouse.
Construcció:	Agroman, Entrecanals, Nuclenor, etc.

Automatització i control:

Equips auxiliars:

Components bàsics:

Abengoa, Agut, Cae, etc.

AEG, Cablenor, Duro Felguera, Isolux, etc.

Babcock & Wilcox, Bazán, Brown Boveri, Astilleros, Maquinista Terrestre i Marítima, Siemens, Westinghouse, etc.

Les dotze centrals aproximadament, que hom calcula que funcionaran el 1985, costaran aleshores 500 mil milions de pessetes; la qual cosa ens dóna una idea del volum d'inversions que mouen aquestes empreses.

Els bancs i la indústria nuclear

Són els grans bancs els que dominen la indústria nuclear per mitjà de les grans indústries que participen en el programa nuclear.

El grup del Banco de Bilbao controla la majoria d'indústries que, dedicades a la indústria nuclear, es troben al País Basc. Té, doncs, el 14 % de Westinghouse Española, el 25 % de Técnicas Reunidas (enginyeria i disseny d'Almaraz i Valdecaballeros) i el 8 % d'Equipos Nucleares, etc.

El grup del Banco de Vizcaya participa en la General Eléctrica Española, Aluminio de Galicia, Siemens, Ibernuclear, etc.

El grup del Banco Español de Crédito té dos consellers en l'IEN, el 4 % d'Endesa, participa en Agroman (constructora d'Almaraz), Duro Fel-

guera, Siemens, Pirelli, Maquinista, Babcock, Isodel, Isolux, etc.

El grup del Banco Hispano Americano, Urquijo té un 14 % a Westinghouse i participa a Térmicas Reunidas, Eptisa, Obras y Servicios Hispania (enginyeria d'Almaraz, Cofrentes, Trillo, etc.), Astilleros, Abengoa, Transnuclear, etc.

La indústria nuclear i les companyies elèctriques

Totes les companyies elèctriques que participen en el programa nuclear tenen relació amb algunes empreses del cicle nuclear.

Sevillana té el 6,6 % del capital d'ENUSA i un conseller del JEN, i té relació amb Ibernuclear, Abengoa, GEE, Westinghouse, entre d'altres.

Iberduero també té el 6,6 % d'ENUSA i el 50 % de Nudenor i està relacionada amb Ibernuclear, GEE, Babcock, etc.

FECSA té igualment el 6,6 % d'ENUSA i està relacionada amb ERZ, VE, INYPSA, Ibernuclear, Equipos Nucleares, Iberduero, etc.

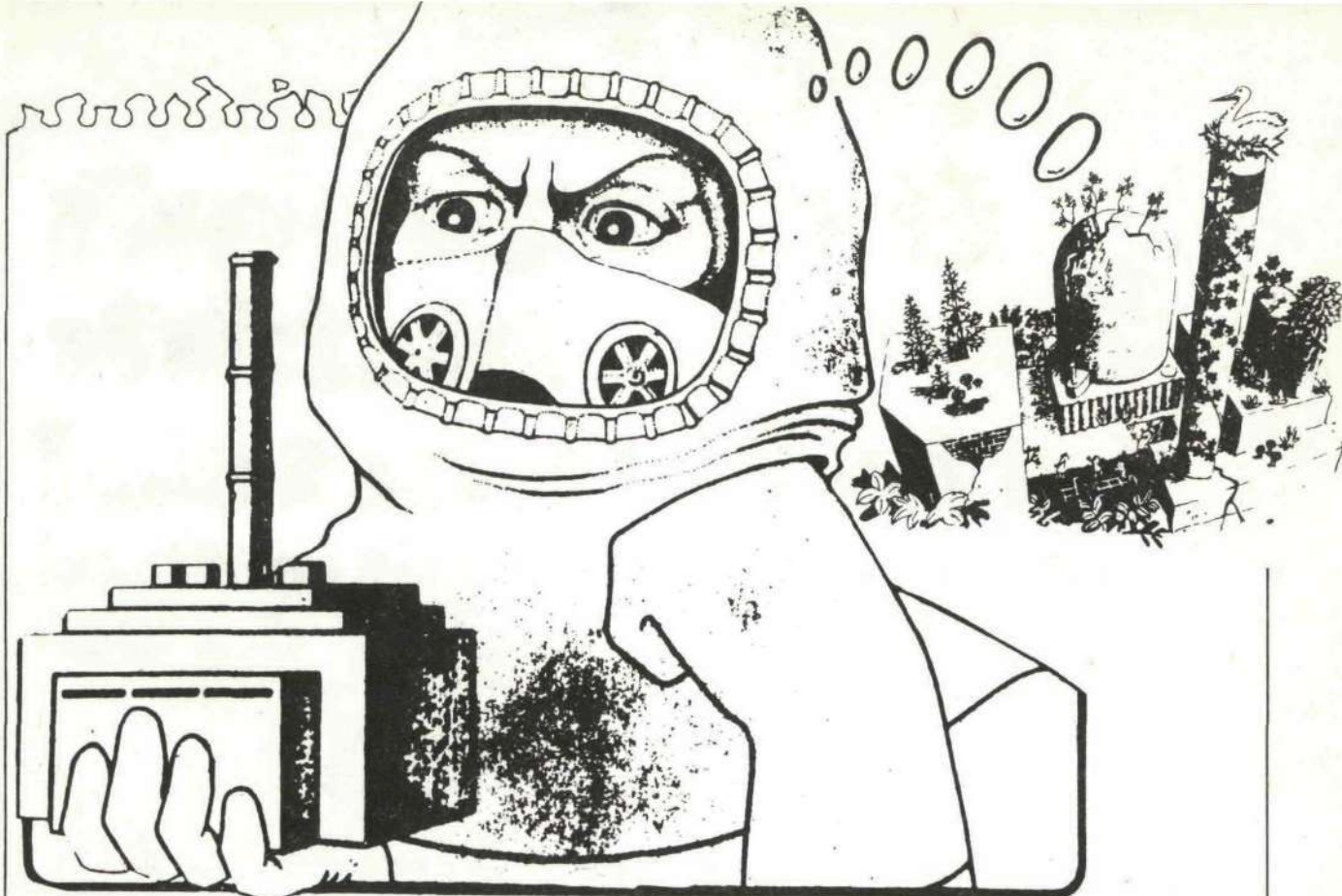
Hidroila és la quarta empresa que participa a ENUSA amb el 6,6 % i té un conseller en el JEN i relacions amb Babcock, Isodel, etc.

ENHER, empresa de l'INI (72 %), té el 15 % d'Ibernuclear i està relacionada amb INITEC, Maquinista, Agroman, Siemens, etc.

UNIÓN ELÉCTRICA participa amb el 6,6 % a ENUSA i està relacionada amb EI, Aragonesa, Ibernuclear, Agroman, etc.

ENDESA, empresa de l'INI (90 %) i un 4 % del Banesto, té un consell a Ibernuclear.





LA MORATORIA NUCLEAR

Les raons per a la moratòria nuclear són tan contundents que la defensa dels interessos del país i dels usuaris exigeixen la reivindicació ferma i radical de la *moratòria nuclear i paralització de les obres actualment en construcció*.

El programa es posà en marxa sense disposar d'organismes de seguretat adequats i sense una política d'emplaçaments. Lemoniz s'està construint dintre l'àrea urbana del futur gran Bilbao; Almaraz es construí sobre una falla geològica, la qual cosa ha provocat l'enfonsament d'una part de l'obra. Ascó ha tingut problemes d'assentament. No hi ha cap pla seriós d'evacuació i ni tan sols és possible garantir les instal·lacions i mesures de seguretat de les que ja funcionen. Tot depèn de les afirmacions dels tècnics que estan al davant d'aquestes centrals, els mateixos que abans de l'accident de Harrisburg deien que el projecte, construcció i explotació d'una central nuclear responien al principi d'una seguretat a tota prova i que el risc d'accident per a la població veïna és del 0,2 en mil milions d'anys.

L'alegria del moment provocà moltíssimes autoritzacions prèvies. I les companyies elèctriques, guiades únicament i exclusiva per l'expectativa de benefici que suposa la construcció d'una central, es llançaren a una carrera de contractes, crèdits i subministraments per grups nuclears que no tenen autorització definitiva.

Les xifres d'inversió financera necessàries per afrontar el pla nuclear superen àmpliament la capacitat financera del sector. Aquesta immensa suma s'està aconseguint per mitjà del *crèdit*, alguns amb aval estatal i que afecten amb els seus interessos els comptes d'explotació de les elèctriques i en definitiva de les *tarifes*.

Aquesta estructura permet, amb un mínim

d'esforç inversor propi, obtenir *grandiosos beneficis en la construcció de nuclears*. En efecte, la creació de centrals nuclears comporta la creació d'un nombrós grup d'empreses que estan al seu entorn: constructores, material elèctric, etcètera. Què es desprèn d'això? Grans quantitats de diners que per mitjà de les elèctriques reverteixen únicament en els *grups de poder*.

Tot això explica l'interès claríssim de les companyies elèctriques per les nuclears i les presses per posar-les en funcionament. *Eren i són unes expectatives de beneficis massa temptadores*.

La Federació d'Energia de CCOO considera que no pot admetre's cap PEN amb opció nuclear que no s'hagi debatut entre tots els ciutadans, els quals poden escollir per mitjà de referèndum entre diverses opcions de desenvolupament amb ple coneixement de causa.

Per això plantejem:

- Per les centrals en explotació.
Aturar temporalment el servei per revisar instal·lacions, disseny i plans de seguretat. Revisió realitzada tant per les entitats públiques com per les institucions autonòmiques.
- Per les centrals en construcció i les de futura construcció.
Paralització dels grups actualment en construcció i denegació de les peticions d'autorització.
- Iniciar urgentment, per part de les organitzacions populars, una campanya d'informació a l'opinió pública del significat i resultats de la nuclearització com també de les diverses opcions.
- Exigir l'organització d'un *referèndum* perquè siguin tots els ciutadans els qui decideixin quina opció cal prendre. ✱

El compromís històric a la fase actual*

Rumiant un editorial de Togliatti del 1946

ENRICO BERLINGUER

Al núm. 32 de Rinascita (24 agost 1979), Enrico Berlinguer publicà aquest article del qual la premsa diària barcelonina es féu ressò. L'article és un relleuament de la proposta de «compromís històric» feta pel PCI al conjunt de forces del ventall constitucional italià després del cop d'estat de Pinochet a Xile. En la present ocasió, però, Berlinguer dóna una volada superior a la proposta, afegint-hi explícitament l'objectiu d'un nou model econòmic, que no atengui només «al quant del desenvolupament» sinó també a «què cal produir, i perquè produir». Es tractaria, doncs, no sols de sortir d'una crisi política i econòmica circumstancial, sinó d'abordar un canvi de societat, contra el consumisme i el maldastament, contra les desigualtats i l'atur i per prendre l'austeritat com una ocasió de canvis profunds, així com per donar a la gran massa del poble un protagonisme nou, en un projecte nacional que superi l'estretor partidista.

Al número següent de Rinascita (33, 31 agost 1979) foren convidats a comentar l'article Francesco De Martino, de la direcció del PSI, Claudio Napoleoni, economista independent d'esquerra, i Lucio Magri, secretari general del PDUP. Tots tres valoren positivament la proposta de Berlinguer. Aporten matisos interessants a l'anàlisi de la societat italiana i subratllen la necessitat de la unitat de l'esquerra com a eix vertebrador del compromís més ampli proposat, amb objectius renovats, per Enrico Berlinguer.

N. H.

L'agost del 1946, fa trenta-tres anys, Palmiro Togliatti va escriure per *Rinascita* un editorial que, en tornar-lo a llegir avui, ofereix l'ocasió de meditar profitosament sobre els recents esdeveniments polítics italians i sobre les iniciatives del nostre partit —el de llavors i el d'ara— per tal d'identificar els objectius i per tal de mobilitzar unitàriament les forces capaces de salvar el país tot renovant-lo.

L'editorial, escrit en un moment crític de la topada amb De Gasperi sobre la política econòmica, estava dedicat a la política d'Epicarmo Corbina (que era llavors ministre liberal d'Hisenda) i a la lluita dels comunistes i de les esquerres democràtiques per donar un *nou camí* a l'economia del país. En aquest editorial, amb una precisió escrupolosa i destacada, es fa el balanç global d'aquella fase de la política del PCI que Togliatti va definir com la fase d'un «compromís precís» entre «les grans ales» (la progressista i la conservadora) del «front antifeixista». Donant per descomptat que la guerra d'alliberament, la República i la Constituent

«eren uns objectius a assolir, fos com fos, i abans de qualsevol altra cosa» (i precisament per aquest objectiu era indispensable un front antifeixista molt ampli), Togliatti afirma que aquell compromís havia fundat i llançat endavant la perspectiva «de la democratització del país en el seu conjunt», però de seguida observa que havia fallat la «democratització dels mateixos conservadors, perquè no havien pres consciència de les condicions reals de la vida econòmica i de la lluita política a Itàlia». Això els va portar a «tornar a proposar i perseguir una política de liberalisme a ultrança, totalment indiferents a les perilloses conseqüències que podia tenir; totalment cecs davant el procés de putrefacció i caos que comença a manifestar-se al país per la clara insuficiència de la seva direcció econòmica; totalment incapaços, per tant, de defensar seriosament els seus propis interessos».

El debat sobre el compromís, que nosaltres hem proposat en aquesta fase crítica que fa diversos anys que travessa la vida italiana, pot ser enriquit útilment i pot valer-se d'una reflexió crítica sobre l'altre compromís llunyà i sobre el balanç fet per Togliatti l'agost del 1946.



Ni transaccions mesquines ni expedients tàctics

Per a certs polítics o politicòlegs, que oficialment tenen el deure o són els encarregats d'ensenyar-nos a fer la revolució a Occident, és a dir als països de capitalisme madur (però que en realitat intenten convèncer-nos de seguir uns camins que ens portarien o a renunciar definitivament a la revolució o a mancar-la), parlar de compromís és un mal en si mateix, que provoca l'escàndol, que provoca enrabiades moralistes o burles sectàries. Per a ells és lícit qualsevol tipus de compromís quan es tracta d'aquelles transaccions mesquines o d'aquells purs expedients tàctics que d'altres fan cada dia, de la forma més tranquil·la, amb bankers o ambaixadors estrangers, amb grups industrials o amb grups mafiosos, jugant a diverses taules al mateix temps. Però quan el compromís intenta elevar-se al nivell dels objectius que són perseguits conjuntament per una fase de la història, i quan els termes d'aquest compromís es fan clars a les masses, en tota la seva netedat i en tot el seu abast, aleshores el compromís esdevé una cosa

que s'ha de repudiar, que ha de ser qualificat de propòsit mal intencionat per instaurar un «règim» centralista, opressiu, antidemocràtic.

Nosaltres continuem estant convençuts que un avenç del socialisme en la llibertat i en la democràcia, a Itàlia i a l'Europa occidental, exigeix no tan sols una aliança política i social de les forces motrius i mantenedores d'un procés realment revolucionari, sinó que també exigeix que es defineixin amb claredat i lleialtat els termes concrets del compromís que el bloc polític social renovador ofereix als altres components de la societat per tal de conquerir-ne, en la fase històrica concreta, el consens o almenys la neutralitat. I per això, en un moment tan difícil de la nostra vida política i d'unes incerteses tan grans sobre les perspectives de la mateixa humanitat, creiem que és necessari tornar a fer evidents i a aprofundir els termes del compromís necessari avui.

És que les forces conservadores de la Itàlia dels anys 80 demostren la mateixa ceguesa i incapacitat política que va denunciar llavors l'editorial de *Rinascita*? Fins i tot la mateixa incapacitat per «defensar seriosament» els seus propis interessos? Jo diria que sí.

Els conservadors no han sabut aliar-se amb la història

En primer lloc hem de remarcar una analogia important amb el compromís de què va parlar Togliatti. El tema que avui es posa com a central és el mateix, exactament, que el que es va plantejar un cop vençuda la guerra d'alliberament i conquerida la República i la Constituent: és el tema d'un nou camí per a la vida econòmica. El tema de la política econòmica i social es planteja avui com l'element que, més que cap altre, qualifica els continguts immediats i de llarga durada d'un compromís històric entre les forces democràtiques fonamentals de la societat italiana. Però aquell tema avui es presenta en una situació profundament canviada, tant pel que fa als seus termes objectius, com pel que fa a la maduresa política, respecte a fa trenta anys, de la classe obrera o del seu partit majoritari com a força de govern.

Entre topades, estretors, dificultats, en aquests anys s'ha fet molt camí. I si la propietat italiana no ha sabut aplicar-se, voluntàriament, la llei de la conservació intel·ligent («perdre cada dia, metòdicament, alguna cosa per tal de no perdre-ho tot») —i si, per tant, no ha sabut «aliar-se amb la història»— malgrat tot, s'ha vist obligada, per les grans lluites polítiques i sindicals, a acceptar un desenvolupament de la democràcia i a cedir cada any, cada dia, alguna cosa. En qualsevol cas, el capitalisme italià ha tingut un desenvolupament propi (encara que ha estat fora del normal, deformat i desequilibrat) desmentint d'aquesta manera un cert catastrofisme a la Varga¹ del qual el PCI tampoc no va sortir-ne immune, si s'examinen certes anàlisis seves i certes posicions del 1946 (i fins i tot les del decenni successiu).

La crisi no està només a la balança de la inflació i la recessió

S'ha demostrat que les previsions —equivocades— de crisi lligades a la *quantitat* del desenvolupament eren certes, en el període mitjà, pel que fa a la *qualitat* del desenvolupament. Antics desequilibris han esdevingut més greus i més aguts, noves contradiccions han explotat a la societat i, de fet, des dels anys 60 ençà Itàlia oscil·la, crònicament, entre la inflació i la recessió; malgrat la gran aportació d'una economia submergida, el sistema ja no aconsegueix garantir l'absorció de les lleves de treball. «El país —es recalcava al XV congrés— continua demostrant una gran capacitat de resistència i de vitalitat, fruit del compromís de les seves energies més sanes i combatives. Però no podem amagar-nos que el curs global de les coses està anant cap a una decadència. És un procés que de vegades aconsegueix de contenir-se i aturar-se, però que després hi torna, amb unes rel·liscades lentes i amb uns moviments convulsius.» Les crisis energètiques del 1973 i del 1979, la redistribució dels recursos existents a nivell mundial han accentuat la decadència i el caràcter convulsiu de certes fases (només cal recordar aquest estiu).

Malgrat tot, seria equivocat definir la crisi

del capitalisme italià només en termes d'inflació i recessió. El risc d'inflació i de recessió existeix i és molt greu. I això, per ell sol, ja justifica la nostra crida a la solidaritat democràtica i a l'atac a les forces que l'han fet fallar i que sempre s'hi oposen. La gravetat de la crisi rau en el fet que aquesta afecta, també, les zones i els sectors més desenvolupats, els ocupats i els marginats, la relació amb el treball d'aquells que en són exclosos, almenys oficialment, i d'aquells que en busquen. És una crisi que sobretot posa en entredit el *perquè* del desenvolupament.

El «quant» i el «perquè» produir és la nostra proposta d'austeritat

I en això rau la novetat substancial, sorgida de les mateixes coses, és a dir objectiva, respecte dels anys de la postguerra. En aquells anys allò que estava en joc, fins i tot als ulls dels representants més qualificats de l'esquerra, era el *quant* del desenvolupament. L'objectiu era la reconstrucció, dins l'àmbit de la qual el moviment obrer reivindicava la satisfacció de les exigències elementals de la vida de les masses treballadores i populars. Avui, per part dels moviments de massa i d'opinió que interessen milions de persones, es posa en discussió el significat, el mateix sentit del desenvolupament, o com s'observava fa poc, *quina cosa* es produeix i *perquè* es produeix. Però això vol dir posar-se el problema de quina intervenció ha de tenir la classe obrera dins l'estructura econòmica del país per introduir-hi les respostes als nous *perquè*, és a dir les motivacions noves capaces de donar un sentit al treball i a les mesures noves que el garanteixin a tots.

I per aquests punts ha esdevingut el trencament entre les generacions, l'allunyament del treball de milions de joves que el rebutgen o el pateixen com a treball alienant i això, indubtablement, és així i així roman (però a cada lloc del món es presenta d'una manera diferent en aquest estadi de la història i de la civilització humana). Els joves i les noies es van afanyar a acusar-se, en bloc, de no voler treballar (o de no voler estudiar) només perquè eren amos de demanar-se i de discutir el *perquè* del treball (o el *perquè* de l'estudi). Fora de qualsevol exageració extremista i allunyat qualsevol irracionalisme, aquest problema és real, existeix.

Però si les coses són així, els termes d'un compromís d'abast històric entre els que només estan interessats pel *quant* produir i els que estan interessats, en canvi, per *quina cosa* i pel *perquè* produir, poden ésser traçats amb una aproximació suficient.

Nosaltres hem intentat de fer-ho proposant al país el gran tema de l'*austeritat*, un discurs en el qual certament també estava present un component moral de condemna dels privilegis i dels luxes i malbarataments que esdevenien més insuportables com més disminuïen, en la nova divisió mundial del treball, els recursos a disposició d'Itàlia i com més injust semblava de repartir aquests minsos recursos, només en base al preu. ¿Una selecció feta només a través del preu —tant si es tracta de pa com de carn com



de gasolina— no és allò que més injustament ataca els pobres i els que tenen menys? El nostre discurs sobre l'austeritat no es limitava només a posar l'exigència d'aconseguir una justícia distributiva millor, punt que encara mantenim i al qual no estem disposats a renunciar.

Un control directe de la classe obrera sobre una part de la utilització dels recursos

El nostre discurs proposava i proposa a la societat italiana i als seus diversos components una política econòmica nova, en la qual els problemes de la quantitat del desenvolupament i de la seva qualitat, de la seva expansió i de les seves finalitats se saldïn i s'expressin, també, en una intervenció nova de la classe obrera no només sobre la distribució de les rendes —intervenció que roman irrenunciable i essencial— sinó també sobre la forma i la qualitat del consum i per tant sobre el mateix procés d'acumulació. Cal fer-se la pregunta —remarcàvem al nostre XV congrés— de si és possible fer un pas endavant en una direcció que doni a la classe obrera una iniciativa i una garantia més grans per a la promoció de les inversions i per a l'augment de l'ocupació. Es tracta de veure si no es poden buscar solucions i instruments nous que permetin a la classe obrera de controlar, d'una manera autònoma i directa, almenys una part de la utilització dels recursos. Aquesta exigència, que està present i que es discuteix en el moviment obrer d'altres països de l'Eurona occidental, també està madurant entre nosaltres i exigeix una recerca i un afany per tal d'arribar a elaborar unes propostes que siguin adequades a la realitat italiana i a la història i a les característiques del moviment obrer italià. El que ens empeny és la convicció profunda que la classe obrera no està absolutament disposada a acceptar que els seus diners siguin utilitzats per tornar a llançar els mecanismes econòmics vells i tarats que no tenen cap perspectiva; sinó que està disposada a donar la seva part d'interès

material i moral per unes intervencions que amplïin la base productiva, transformin les estructures econòmiques i socials, endegant, en primer lloc, la qüestió meridional.

Acceptar la reducció estructural del nostre desenvolupament econòmic?

Sabiem i sabem que no és una proposta fàcil.

El capitalisme, per la seva naturalesa, només coneix compatibilitats i relacions quantitatives entre índexs abstractes. Posar al seu interior el problema d'uns valors, d'unes finalitats, d'uns objectius d'acumulació, d'una intervenció innovadora a nivell de propietaris per tal d'empènyer materialment l'estructura econòmica vers aquests objectius, i convertir-lo en l'objectiu d'un interès directe i inusitat de la classe obrera, significa obrir contradiccions aspres en el procés econòmic global i suscitar diferències corporatives molt potents. I ens adonem que per a la classe obrera el fet de deixar de donar per descomptat que els problemes de l'acumulació i de la producció estan en mans, o si més no són resolts pels capitalistes, i el fet de prendre, en canvi, consciència que avui el seu deure històric és assumir, ella mateixa, aquests problemes i fer-los propis (a un cert nivell de finalitats i objectius) requereix una escala diferent de les seves pròpies exigències i reivindicacions, implica certament un salt polític i cultural, comporta l'adquisició d'allò que avui, d'una forma discutible, s'anomena «cultura de govern».

I en canvi aquesta és l'operació que cal fer a Itàlia si volem sortir de la crisi: si volem sortir d'allò que Luigi Spaventa² anomenava la «resignada i passiva acceptació d'una reducció estructural del desenvolupament».

Prenguem el cas, per exemple, de la qüestió de l'energia. Hi ha algú que pensi resoldre-la només en termes de quilovats de potència i de tones equivalents al petroli? I si no és així, hi ha algú, en canvi —tant si es tracta de l'estalvi energètic, que evidentment s'ha d'aconseguir, com si es tracta de buscar fonts alternatives al petroli— que pensi reclamar una política que respongui positivament els interrogants sobre els usos finals de l'energia (i per tant sobre el perquè s'ha de fer servir l'energia), sobre la seguretat, la contaminació de l'ambient, la protecció sanitària?

I llavors: volem una «Italieta» d'unes altres dimensions, encongida, cada vegada més desequilibrada pel que fa a les seves àrees geogràfiques, permanentment travessada de tensions i preocupada per contrastos que fan mal, decadents, o volem empènyer-la a un procés de creixuda civil i de transformació econòmica i social dirigit i governat democràticament? Aquest és el punt clau. I és un punt clarament polític perquè no és possible resoldre'l si no és fent una síntesi política de les contradiccions, exigències contrastants, reivindicacions de categories i corporatives que si es deixen al seu lliure espontaneisme, si es deixa que expliquin les seves veritats unilaterals, només tenen un efecte esmicolador, anarcoïde, desestabilitzant, les quals, de fet, al terreny econòmic, acaben per actuar

només envers un redimensionament de les estructures del desenvolupament i, en el terreny polític, en un sentit autoritari i reaccionari.

Si el punt clau és polític...

El poble italià ha creat i s'ha donat els instruments per desfer aquest nus: i d'aquí li ve també la possibilitat d'exercir un paper europeu i mundial. La República Italiana és una de les poques democràcies occidentals fundada en l'existència de grans partits de masses, els quals, tot i amb les seves diferències específiques, poden garantir una participació permanent de la major part dels ciutadans a la vida política i civil, una participació que encara creixeria més i es faria més ordenada i constructiva si aquests partits de masses treballessin conjuntament en un projecte comú de sanejament i de renovació, tot aollint i expressant les esperances comunes de les grans masses populars, de les quals cada un d'aquests és seguit i en percep el vot: en fi, alguna cosa en què certes eleccions poden no ser la pura projecció de la col·locació econòmica i del *status* social, de la figura categorial o de la condició corporativa dels ciutadans, el reflex d'un «classisme estret», tal com escrivia Togliatti. I justament a l'article del 46 que he recordat, ell afirmava una altra cosa important: el tret que caracteritzava la democràcia postfeixista havia estat el naixement i l'existència dels grans partits de masses, capaços de ser transmissors no tan sols de les necessitats, de les voluntats de les grans masses de treballadors i de productors, sinó de «les grans masses de consumidors, homes, dones, vells, joves», és a dir d'aquelles masses que, a través de la maduració de la qüestió femenina, de la qüestió dels vells, de la qüestió de la joventut, posen a l'ordre del dia, més directament que cap altre, no solament el tema de la qualitat del desenvolupament econòmic, sinó el tema de la qualitat de la vida.

Però aleshores sí, tal com he dit, el nus és polític, perquè no pot ser resolt si no és a través d'una síntesi per la qual els partits de masses en primer lloc i després tots els partits democràtics han de tornar a ser, sòlidament, instrument i condició, llavors no és difícil de veure perquè les forces reaccionàries i conservadores han desfermat, en aquests mesos, el seu atac furibund justament contra els partits de masses en general, i sobretot contra el PCI.

Ja és més difícil comprendre com i perquè aquest atac, que en una darrera anàlisi va dirigit contra tots els partits democràtics, hagi rebut una contribució fins i tot de la part més oberta de la DC i, en part, del mateix PSI.

El fet és que, com havíem previst, quan l'exclusió, per prejudicis, del PCI del govern no tan sols impedeix que s'enfrontin els problemes d'un camí econòmic nou, és a dir els problemes d'una direcció i legislació general, sinó també els problemes que ja són de gestió de l'economia, de la societat, de l'Estat i de la seva administració, llavors es veu molt clar que la discriminació anticomunista s'ha convertit en un corc que corca les institucions, que colpeja la democràcia i que acaba fent mal fins i tot aquells que s'han



convertit en els seus iniciadors, portaestands i custodis. Quan l'atac al «centralisme democràtic» del PCI es transforma, com ha passat, en un atac als partits com a tals (a l'anomenada «forma-partit»); quan es condemna tot allò que no sigui purament un moviment d'opinió; quan l'atac va dirigit a denigrar qualsevol esforç que vol organitzar la societat vers una fi i va dirigit contra qualsevol escala de valors que no sigui aquella, gratuïta i imprevisible, que s'expressa confusament i contradictòria, per mitjà de la multiplicació dels apetits egoistes dels individus, per mitjà de l'encasellament de la societat en una multiplicitat de nuclis corporatius i de lluites a dins seu, i per la major inducció al consumisme; quan s'esdevé tot això, i tot això està passant, no hauria de ser difícil entendre que l'atac no va dirigit només contra el PCI sinó contra tots els partits que intenten organitzar les masses i que volen ordenar la societat d'una manera nova d'acord amb uns certs ideals.

¿És possible que el fet de percebre aquests problemes i deures reals no ofereixi un terreny nou i més elevat de trobada entre nosaltres i els companys del PSI?

¿I és possible que dins la DC, després de la mort de Moro, no hi hagi ningú que mostri entendre que això és el banc de prova per a tots i que, pel que li toca, està en joc el seu paper i potser la seva pròpia essència de partit popular i democràtic?

Que els responsables de tants errors i de tantes eleccions antipopulars i antiunitàries siguin trasbalsats no ens torba: en canvi ens preocupa, i molt, que en una situació com l'actual prevalguin la falta de visió del pragmatisme, les misèries del «passotisme», els càlculs breus de l'oportunisme: tots portadors d'aigua al molí de la disgregació i del retrocés vers la barbàrie del país.✱

1. Economista que escriví sobre les crisis dels anys 30.
2. L. Spaventa: economista italià de l'escola de Cambridge i deixeble de Staffa.

POLITICA SANITARIA CAPITALISME I ZOOLOGIA

VICENTE ORTÚN RUBIO

May I help you, sir?

Crec recordar que al bar de l'aeroport londinense de Heathrow pot optar-se bé per un esmorzar continental bé per un esmorzar anglès. També dins la polèmica sanitària espanyola pot escollir-se entre un model continental i un model anglès. La diferència, no per més senzilla menys oblidada, rau en el fet que un esmorzar és compatible amb qualsevol organisme mentre que un sistema sanitari aïllat de l'organisme social del qual n'és part esdevé incompreensible. En aquesta línia, el britànic Fulcher en el seu *Sistemes d'assistència mèdica*¹ afirma que no existeixen sistemes purs; cada país ha de tenir consciència de ser presoner de la història, la tradició i els objectius polítics.

En aquest article intentaré posar de relleu el que la política sanitària té de política sense qualificatius. Si parléssim de política econòmica això no fóra tan necessari donat que tant els qui elaboren la política econòmica, des d'instàncies més o menys remotes, com els qui la pateixen (observi el lector la hipòtesi implícita del goig dels elaboradors) coneixen molt bé el que la política de rendes o la de l'empresa pública —a mena d'exemple— tenen de política sense qualificatius.

Política és medicina a gran escala

Ha passat ja més d'un segle des que Virchow (1821-1902), pare de la Salut Pública, fes tal asseveració. La vigència pràctica de la mateixa ha estat, no obstant això, escassa com correspon a la seva connotació revolucionària. Com mostra Navarro,² «la visió de la medicina científica a l'Europa de finals de segle XIX representà el triomf de la perspectiva individualista-mecanicista sobre l'ambientalista-estructuralista, el que reproduïa al sector de la salut el conflicte entre la interpretació weberiana i la marxista de la realitat». No en va la doctrina de l'etiologia específica de la malaltia suposa el parangó mèdic del liberalisme econòmic i polític llavors triomfant.

«En uns moments en què la major part de les malalties eren determinades socialment per les condicions del capitalisme naixent, una ideolo-

gia que donava la "culpa" de la malaltia a l'individu i que posava de relleu la resposta terapèutica individual a la mateixa representava clarament l'absolució de l'ambient econòmic i polític com a responsable de la malaltia. Al mateix temps canalitzava vers un nivell individual, i àdhuc menys amenaçador, la resposta i la rebel·lió potencials contra l'ambient. La ideologia de la medicina era la individualització d'una causalitat col·lectiva que, per la seva mateixa naturalesa, hagués requerit una resposta col·lectiva.»³

En l'actualitat el liberalisme ha deixat pas a la concentració econòmica i a la intervenció de l'Estat; la Medicina s'ha anat tecnificant en la seva elaboració i generalitzant en la seva distribució (com a mínim al món anomenat desenvolupat) però segueix actuant— com a legitimadora del sistema. «La Medicina resulta de veritat socialment útil en la mida que la majoria del públic cregui i accepti la proposta que unes condicions que en realitat obeeixen a causes polítiques (malalties psicosomàtiques, malalties laborals i càncer, per exemple) es poden resoldre individualment mitjançant la intervenció mèdica.»

La medicina contra la salut

Seguiré aquí la visió radical (d'arrel) d'André Gorz exposant un resum de les seves idees sobre el tema.⁴ Segons ell, l'esquerra institucional caracteritza la Medicina de classe com una qüestió d'accés desigual als recursos sanitaris en funció del rang social i de la fortuna. Amb la qual cosa la Medicina socialitzada passaria a ser la Medicina burgesa millor distribuïda. *Medicina*, per Gorz, no són les ciències biològiques de l'home (com bé podria definir-se) sinó «la pràctica institucional que selecciona les possibles aplicacions dels coneixements científics, i els mateixos coneixements, de la forma que resultin integrables en les relacions socials imperants i compatibles amb la ideologia dominant de la societat capitalista industrialitzada». I aquesta Medicina és Medicina de classe, Medicina burgesa per tres raons:

1. Fa de la Salut i de la malaltia estats individuals, atribuïbles a «causes» naturals o acci-



dentals la dimensió social de les quals resta encoberta.

2. Privilegia el consum individual dels béns i serveis mercantils suposadament beneficiosos per a la salut en detriment de la resta de factors que prefereix silenciar (organització del treball, ambient, subalimentació, condicions d'habitatge insanes, etc.). I això malgrat que «se sap» que la *higiene*, entesa com la incorporació del coneixement mèdic a la cultura —potabilitzar l'aigua, desratitzar i desinsectar, rentar-se les mans, augmentar i diversificar l'alimentació, etc.— ha tingut molta més influència en l'elevació dels nivells de salut que la terapèutica.

3. Privilegia el 5 % de malalties infreqüents que requereixen atencions molt especialitzades i equipaments costosos, en perjudici del 95 % de les malalties més esteses, sobrevalorant com a conseqüència d'això els coneixements mèdics relatius a les malalties poc freqüents que ocupen el cim de la piràmide jeràrquica i donen als seus posseïdors l'estatus i les rendes més elevades.

Sabem que les principals causes de les nostres malalties són socials i que per eliminar-les és precís que els individus s'agrupin, s'informin i sotmetin a un control col·lectiu el seu medi de vida i de treball, les condicions d'habitatge i de transport, el que consumeixen i el que produeixen (i com ho produeixen). La Medicina, no obstant això, sembla ignorar aquells factors de la malaltia que no pot combatre sense posar en dubte les estructures existents. Els metges al·leguen que el perjudici ja està fet, que ells no poden canviar la forma de vida dels seus pacients, però aquí rau precisament la fallada: en la relació individualitzada pacient/metge. Gorz esbossa la solució mitjançant la relació entre col·lectivitats i grups de metges (i altre personal sanitari) que treballin sobre els atemptats a la salut. Però, i aquí volia arribar, aquest pot ser un dels objectius de l'esquerra institucional quan proposa un servei públic de salut que, a través d'una acció integral (preventiva i curativa, atenció a la persona i atenció al medi), reduiria la relació individual als seus termes pertinents, expandiria la higiene, revaluaria el 95 % de malalties més esteses i actuaria —en la mida, naturalment, que la correlació de forces i la coherència social ho permetés— sobre els factors socials de la malaltia. Tasca molt important, ja que la que es demana a l'Administració Pública, la qual cosa ens porta al tema del paper de l'Estat que, no per casualitat, constitueix una preocupació eurocomunista fonamental.

Estat i sanitat

Està lluny de les nostres possibilitats i propòsits fer-nos, ni tan sols, lleuger ressò de les teories sobre el paper de l'Estat. El que, en canvi, sí que creiem rellevant és:

1. Indicar que l'actual paper de l'Estat no ha estat una constant històrica ni tampoc té característiques semblants als diversos països.

2. Exposar el que, segons la nostra opinió, constitueix la preocupació fonamental dels Es-

tats dels països desenvolupats en relació al tema sanitari, i

3. Intentar fer palès fins a quin punt una autèntica política sanitària és intrínsecament progressista i posseeix un elevat component de política sense qualificació. Il·lustrarem aquest punt amb dos exemples recents: el de Cuba i el de Canadà.

Vegem doncs, detalladament, cadascun dels tres punts esmentats.

1. De l'Estat liberal a l'Estat assistencial passant per l'Estat social de Dret

L'Estat liberal dels inicis del capitalisme havia de limitar-se a les funcions de la policia i obres públiques, sotmetre's estretament al Parlament i no interferir en el desenvolupament dels drets liberals per part dels individus: el mercat garantia el millor dels mons.

Les crisis econòmiques (sobreproducció, atur) mostraren que els mecanismes automàtics del mercat no suposaven una autoregulació de l'economia als nivells que foren desitjables i l'Estat va intervenir. Passem a l'Estat social de Dret en el moment en què l'Administració, per raons en les quals ara no entrarem, ha de garantir que un conjunt de «nous drets socials» (educació, salut, medi ambient) siguin efectius.

Tanmateix, l'evolució no s'ha aturat aquí. L'Estat social de Dret ha esdevingut a alguns països europeus un Estat Assistencial: Els moviments reivindicatius sectorials (dones, consumidors, veïns, etc.) determinen —a partir dels seixan-

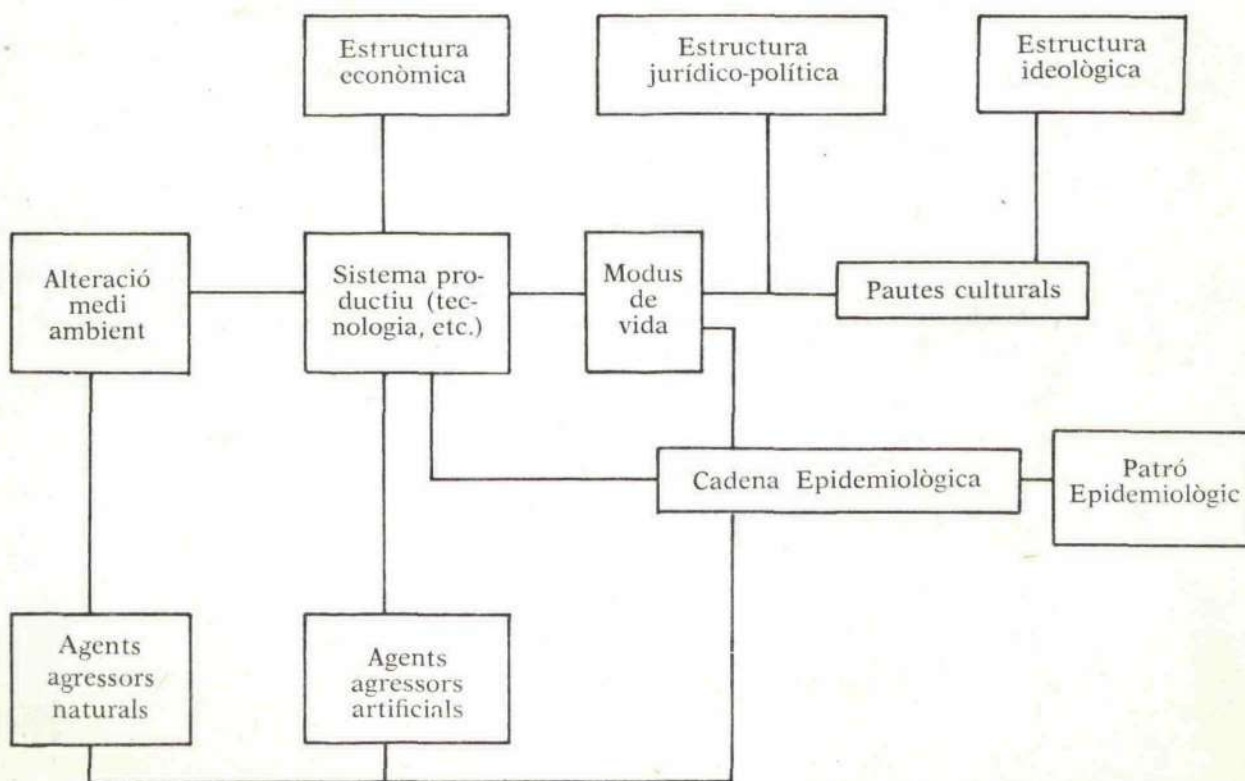
ta— una expansió fortíssima dels pressupostos, funcionaris i funcions de l'Estat. Aquest passa d'una participació a l'economia del 20-25-30 % (món occidental 1955-1960) a una altra del 35-40 % en l'actualitat amb motiu de convertir-se en proveïdor d'educació, salut, equipaments, assistència social, etc.

Aquesta conversió ha comportat, entre d'altres, les següents conseqüències:

a) Crisi fiscal de l'Estat en un moment de crisi econòmica general.

b) Aparició d'un neoliberalisme conservador (Friedman des de Xicagó; ofensiva trilateral a Espanya) que replica fortament la modalitat assistencial de l'Estat social de Dret. La rebel·lió dels contribuents (per exemple a Califòrnia) i els recents triomfs de governs conservadors a Suècia, Austràlia, Regne Unit i Canadà poden ser clars exponents del què hem dit.

El corollari immediat aplicable a Espanya crida la població i els sanitaristes a posar-se en guàrdia davant els arguments trilaterals que advoquen per una liberalització econòmica i per la conseqüent congelació, o reducció, de la intervenció de l'Estat. No és vàlid pretendre fer marxa enrera d'un pretès Estat Assistencial Espanyol del qual encara estem llunyíssim, oblidant que a la llarga marxa des de l'Estat liberal a l'Estat Assistencial, passant per l'Estat social de Dret, el nostre país camina fortament endarrerit respecte als seus homòlegs econòmics.



2. Els Governes i la salut

Afirmar que nombroses polítiques econòmiques no tenen com a objectiu prioritari combatre l'atur (i si en canvi reduir el nivell d'inflació o millorar la situació de la Balança de Pagaments) no sorprèn tant com afirmar que nombroses polítiques sanitàries no tenen com a objectiu prioritari millorar el nivell de salut de la població. De fet els sanitaris pateixen d'un defecte inicial fonamental: el de no actuar sobre gran part dels factors explicatius del nivell de salut d'una població en funció del paper legitimador jugat per la Medicina i que més amunt hem considerat. Lluny, doncs, d'una actuació sobre la malaltia segons el seu procés de producció (cadena epidemiològica), tal com l'il·lustra Martínez Navarro⁵ a l'esquema que reproduïm.

La preocupació fonamental dels governs és la de l'eficiència (relació medis/resultats) entenen —com podria dir Vázquez Montalbán— que pot anar-se contra el capitalisme però no contra la zoologia, que també ens afecta i molt. No creiem que sigui deformació econòmica sinó pura consideració zoològica el pensar que una estructura productiva eficient i poderosa és l'única garantia de supervivència nacional (i expansió imperialista si ve al cas). Aquest tipus de reflexions ha sorgit amb freqüència a l'anàlisi del debat successori xinès. Zoologia no resulta un mot adient. Fóra més propi parlar d'antropologia; ara bé la referència al món animal posseeix una expressivitat gràfica superior. L'home s'ha diferenciat de les altres espècies animals en la mida que el seu comportament no ve tan sols determinat pel codi genètic sinó també per la transmissió de pautes de conducta mitjançant l'educació (procés culturalitzador). Subsisteixen, no obstant, trets comuns entre l'home i les altres espècies animals i no tenim avui gaire indicis que ens permetin pensar que no resulta aplicable a aquell la màxima zoològica que «el peix gran es menja el petit». Per molt que puguem classificar els països del món, de forma més aviat acadèmica, en països capitalistes i països en transició cap al socialisme, les lleis dominants i les que marquen les regles del joc són les de la forma de producció capitalista. Idealment una forma de producció socialista que acabés amb la competència i aconseguís la plena solidaritat humana suposaria la consagració de la diferència entre l'home i d'altres espècies animals i l'assoliment del vell ideal humanista, ara també socialista, de «l'home

nou». De moment, cap societat, o grup de societats, pot sostreure's als imperatius de la forma de producció capitalista que, en gran part, són determinants «zoològics» de la condició humana.

El problema sorgeix quan es considera que un objectiu d'eficiència i un objectiu de salut són contradictoris en molts aspectes. Cal pensar, per exemple, de quina forma tan divergent, i àdhuc oposada, s'actua sobre la divisió social del treball si el que persegüessin els governs fos la salut de llurs poblacions (i en general la seva realització com a persones) i no l'eficàcia del sistema, com és ara el cas.

Això no elimina naturalment les preocupacions «sanitàries» dels governs. La fonamental resulta ser, sens dubte, el cost que el sistema sanitari comporta. Veure, al quadre, l'impressionant augment del percentatge del Producte Nacional Brut dedicat a despeses sanitàries.

Els governs dels països desenvolupats «no poden» consentir en moments de crisi econòmica general, i crisi fiscal de l'Estat en particular, continuar detració de l'acumulació productiva quantitats proporcionalment creixents de recursos. Cal pensar que per sortir d'una crisi ha de restaurar-se la taxa de guany del capital i les despeses sanitàries constitueixen fonamentalment un salari social, cost de reproducció de la mà d'obra en terminologia marxista, un fre —per tant— a la restauració de la taxa de guany.

El cas d'Edward Kennedy il·lustra l'actual sensibilitat política del tema sanitari. En efecte, el germà petit de la saga, ressuscitat després d'una autocrítica/confessió sobre el cas Chappaquiddick, que bloquejà la seva carrera política —l'accident d'automòbil en el qual morí la noia que l'acompanyava i en el qual l'acusaren les sospites morals que el passeig podia tenir finalitats non sanctas; la de què conduïa de forma arriscada i amb disminució física; la de què abandonà una persona en perill; la de què tractà d'amagar tota la qüestió—⁷ va iniciar, fa pocs mesos, la carrera cap a la presidència presentant al Congrés un projecte de llei on respon a la preocupació pel cost, insistent en l'actual ineficiència sanitària dels Estats Units.

Aquest increment en la porció del PNB destinat a despeses sanitàries, avui centre de preocupació governamental, és explicat per diversos factors; entre ells el ja esmentat de l'evolució del paper de l'Estat cap a l'assumpció de la responsabilitat d'efectuar aquelles prestacions que garanteixin els anomenats drets socials dels individus (salut, educació), fruit de les pressions populars. Haurien de citar, a més:

% PNB dedicat a despeses sanitàries⁶

	Canadà	França	RFA	Holanda	Suècia	Regne Unit	EEUU
1950	4,0	3,4	—	—	3,4	—	4,5
1955	4,3	4,5	—	4,0	4,1	3,5	4,5
1960	5,6	4,7	—	4,5	4,7	3,9	5,2
1965	6,1	5,8	—	5,3	5,6	4,0	5,9
1970	7,1	6,4	6,4	6,3	7,4	4,5	7,2
1975	7,1	7,9	9,4	7,9	8,5	5,5	8,5
1977	—	7,9	—	—	—	5,6	8,8

(A Espanya pot estimar-se un 5,3 per a 1975)

1. L'auge sense precedents en les expectatives del públic respecte al sistema sanitari. Expectatives en gran part suscitées per la professió mèdica, la indústria farmacèutica i els mitjans de comunicació social.

2. Els canvis en la mortalitat i morbiditat en els països desenvolupats, fonamentalment el gran augment de les malalties cròniques i degeneratives, respecte a les quals el sistema sanitari pot desenvolupar l'útil funció de tenir cura però no la més espectacular i econòmicament eficient de curar. La lògica zoològico-econòmica pugna amb els moviments socials i polítics sobre la quantitat de recursos que una societat ha de destinar a aquells que, sota l'actual divisió social del treball, no tornaran a ser productius (tercera edat, minusvàlids físics, disminuïts psíquics, malalts mentals esdevinguts crònics, etcètera).

3. Els interessos de les indústries farmacèutica i electromèdica que, en el seu intent d'obrir nous mercats, desvetllant necessitats, determinen —en gran part— les pautes de consum sanitari. Totes dues són indústries-punta molt dominades per les multinacionals. En el cas de la indústria electromèdica concorre la circumstància que el sector hospitalari origina una demanda de comportament anti-cíclic de particular interès per a la indústria en èpoques de crisi.

4. La major especialització i millores en sous del personal sanitari.

5. La pràctica absència d'augments de productivitat en un sector on predominen actes individuals, o en equip, de caire artesanal, tan sols parcialment mecanitzables.

3. La conquesta dels drets de la persona:

Una política sanitària que actuï sobre els factors explicatius del nivell de salut d'una població i alleugerí el paper legitimador de la Medicina resulta intrínsecament progressista en la mida que constitueix un avenç en l'assoliment d'un dret fonamental de la persona com és el dret a la salut. Evidentment, existeixen graus de progressivitat: Des d'una millora en les condicions de vida de la població (quan l'atenció se centra en la distribució de la riquesa) fins a una recuperació del control de la societat i dels individus sobre les seves formes de vida, treball, lleure, etc. (quan l'atenció se centra —a més— en les formes de producció de la riquesa i, molt concretament, en la divisió social del treball).

El cas cubà⁸

Cuba constitueix un clar exponent de com la política sense qualificatius és l'ingredient fonamental de la política sanitària. Aquest fet, i el que juntament amb Xina siguin els dos països que hagin registrat els més espectaculars avenços en la salut de les seves poblacions, justifica la seva menció.

Amb anterioritat a 1959 la medicina era predominantment curativa i la medicina preventiva romania per a la classe dominant o s'aplicava exclusivament en circumstàncies epidèmiques extremes. Les taxes de mortalitat infantil eren molt elevades i es donava una altra freqüència de malalties infeccioses evitables com:

- paludisme (més de 2.000 casos anuals)
 - poliomielitis (200 a 300 casos paralítics/any)
 - tètanos (més de 300 casos anuals)
 - difteria (més de 900 casos anuals)
 - gastroenteriti (més de 4.500 morts/any)
- (parlem de casos donat que no figuren taxes a la font de les dades).

Des de 1959, i especialment després que Cuba esdevingués socialista en 1961, gràcies, en part, a l'amenaça estaçounidenca s'apliquen les idees marxistes de que la misèria econòmica determina la misèria biològica, a l'hora de formular una política de salut. S'actua en conseqüència sobre:



- el subdesenvolupament i la fam
- l'analfabetisme
- la manca de vivendes i l'amuntegament
- la discriminació i l'explotació

Es produeix un auge extraordinari de la medicina preventiva, donant-se prioritat als següents programes:

- Control contaminació de l'ambient.
- Control eradicació malalties evitables.
- Protecció del nen, de la dona, del vell i del treballador, en especial els exposats a riscos específics.
- Organització de l'atenció mèdica integral.
- Formació i ensinistrament dels recursos humans adients.
- Educació de la comunitat en els problemes relacionats amb la salut i intervenció de les masses organitzades, molt especialment mitjançant els Comitès de Defensa de la Revolució, en la política sanitària.

Els resultats han estat espectaculars: Processos infecciosos com la diftèria, la polimelitis, el paludisme i el tifus han estat eradicats i d'altres com les malalties diarrèiques agudes i el tètanus han disminuït tremendament la seva incidència.

La taxa de mortalitat infantil ha passat de 60×1.000 nascuts vius en 1958 a $27,4 \times 1.000$ nascuts vius en 1975 (en l'actualitat ha baixat ja quatre punts més). L'esperança de vida en néixer al 1970-1975 era de 68,5 anys per als homes i de 71,8 anys per a les dones.

Són, sens dubte, els millors indicadors sanitaris d'Amèrica llatina i senyalen clarament una ruptura amb el subdesenvolupament sanitari i una assimilació als nivells dels països desenvolupats.

El cas del Canadà⁹

En l'absència de millores sanitàries espectaculars, comparables a les de Cuba o Xina, entre els països desenvolupats, la política sanitària canadenca ofereix l'interès d'haver ampliat el camp tradicional d'actuació sanitària i contingut el percentatge del PNB dedicat a despeses sanitàries; el 7,1 % en 1976 —igual que en 1970— havent passat pel 7,4, 7,2, 6,8, 6,7 i 7,1 als anys intermedis.

Lalonde¹⁰ parteix d'una situació sanitària al Canadà relativament bona i reconeix el paper que, en la consecució de la mateixa, ha jugat l'augment en el nivell de vida, les mesures sanitàries de protecció de la salut pública i els avenços en les ciències mèdiques. Tracta, seguidament, de conèixer les classes de mortalitat i morbiditat més importants, d'una banda, i els factors explicatius, d'altra per poder establir una política sanitària que permeti ulteriors millores als nivells de salut.

Analitzant els 157.300 morts a Canadà durant 1970, trobaren que 75.200 havien mort abans dels 70 anys. Es va procedir a l'agrupació de les causes de mort prematura, de 1 a 70 anys, amb l'eliminació de la mortalitat infantil, per anys de vida perduts, amb els següents resultats:

Anys
perduts

— Accidents de circulació	213.000
— Malalties isquèmiques del cor	193.000
— Resta d'accidents	179.000
— Malalties respiratòries i càncer de pulmó	140.000
— Suïcidi	69.000

Donat que els rics auto-imposats (drogues, dieta i exercici, conducció de vehicles, manca d'higiene personal) i els riscos de l'entorn (contaminació, falta de fluoridació de l'aigua en moltes ciutats, treballs somorts i monòtons, etc.) eren els factors de risc més importants respecte a les cinc principals causes de mort, indicades més amunt, es va procedir a una definició àmplia del camp sanitari —que incloïa la biologia humana, l'entorn, l'estil de vida (els riscos auto-imposats) i la pròpia organització sanitària— així com l'elaboració d'un programa sanitari conseqüent per actuar sobre els riscos auto-imposats i els riscos de l'entorn.

Ens trobem, doncs, davant una política sanitària condicionada per la política sense qualificatius a centrar la seva atenció en el comportament individual i en aquells factors de l'entorn que menys qüestionen les estructures econòmiques i polítiques. Podríem dir que es tracta d'una política sanitària de capitalisme avançat, neo-capitalisme, que ofereix un interès obvi per als països capitalistes acostumats a mantenir-se amb l'ajuda de règims polítics d'excepció. No s'ha d'oblidar l'avenç històric que el capitalisme ha suposat respecte a les formes anteriors de producció.

Acabarem afirmant la creença que una autèntica política sanitària ha de ser patrimoni i divisa de l'esquerra, en pretendre la conseqüència d'un dret fonamental, el de la salut. I qualsevol definició de salut una mica àmplia inclouria en la mateixa, la desalienació de l'individu i de la societat, el control de la seva història. Almenys fins al punt on acaba ja el capitalisme i comença la zoologia. ✱

1. Derick Fulcher, *Sistemas de asistencia médica*, Ginebra, Organització Internacional del Treball, 1975.

2. Vicente Navarro, *Medicina bajo el capitalismo*, Barcelona, Grijalbo, 1978, p. 256.

3. Navarro, *op. cit.*, p. 258.

4. André Gorz, «La Medicina contra la salud», *El Viejo Topo*, extra n.º 5. Autor, d'entre altres obres, *Stratégie ouvrière et néo-capitalisme* (1964) —publicat en català per Ed. 62 i compilador de *Crítica de la división del trabajo*, Barcelona, Laia, 1977.

5. F. Navarro Martínez, *Estructura i malaltia: Una alternativa sanitària per al País Valencià*, València, Tres i Quatre, 1978.

6. Robert J. Maxwell, *Comunicació al Salzbourg Seminar on Health Care: Allocating Resources in Urban Societies*, 13 maig a 1 juny 1979.

7. *El País*, editorial del 28 de juliol de 1979.

8. *El Sistema Nacional de Salud en Cuba. Antecedentes, Situación Actual, Perspectivas*, Instituto de Desarrollo de la Salud, La Habana, 1978.

9. Marc Lalonde, *A new perspective on the health of Canadians*, Government Printing Office, Government of Canada, Ottawa, 1975.

10. Marc Lalonde, *op. cit.*

RAMON ESPASA I OLIVER

Acció sindical i sanitat

Concebre el sector sanitari com a sector no directament productiu¹ és important perquè se'n poden treure, entre altres, conseqüències de pràctica sindical.

Conquesta obrera o mecanisme d'integració capitalista?

En primer lloc, cal recordar que els serveis sanitaris (històricament primer benèfics, després mutuels, avui en part públics) no han aparegut sols degut a la malèvola voluntat de la patronal de «reparar» la força de treball, com tantes vegades, i de forma massa simplificada, s'ha dit. El més superficial repàs de l'evolució dels serveis sanitaris mostra que aquests, com a mínim, són fills d'una complicada dialèctica entre reivindicacions de la classe obrera i intents no sempre plenament reeixits d'assimilació de la reivindicació per part de la patronal i/o de l'Estat.² En segon lloc, els serveis sanitaris públics o privats, amb aquesta suposada «reparació» de la força de treball, el que fan realment és «encarir-la». La despesa sanitària (dit molt esquemàticament) augmenta el cost de la força de treball ja que eleva el nivell mig de qualitat de vida de la classe obrera (igual passa amb l'ensenyament). Aquests treballadors «curats» i «ensenyats» tindran un «preu» (salari) més alt, ja que el cost de la reproducció de les seves condicions mitges i genèriques de vida serà més alt amb sanitat i ensenyament que no pas sense. Tot això sense oblidar el que ha representat la sanitat d'avenç en les condicions de vida de la classe obre-

ra, que la protecció —encara que relativa— de la seva salut la fa en part més lliure i més propera a la seva futura emancipació.

Explotació genèrica i explotació específica

Finalment, encara que dins la sanitat (sigui pública o privada) es reproduceix l'«explotació genèrica» de la nostra formació social (capitalisme monopolista d'estat) expressada en forma de divisió jeràrquica del treball, en desigualtats salarials i nivells no orgànics de comanament, separació del treball manual de l'intel·lectual, etc., no és menys cert que el seu caràcter públic o privat atenua o agreuja aquestes contradiccions.

Si l'activitat sanitària està privatitzada, el seu objectiu, a més de prestar el servei específic, és el de produir benefici per a algú (professional individual, societat anònima detentadora de l'hospital, orde religiosa, societat cooperativa de propietaris de l'establiment, etc.). Aleshores sí que podem parlar d'«explotació específica» que se sobreposa a l'abans esmentada «explotació genèrica» de la formació social. No cal dir, i els propis treballadors en tenen consciència i suficients experiències viscudes de com es noten aquestes diferències. Treballar al sector privat no és el mateix que treballar al sector públic dins la sanitat. (Sobre l'«explotació genèrica» i l'«explotació específica» així com les diferències de rendibilitat del treball en el sector públic i el privat, caldrà reflexionar-hi molt més).

Sanitat privada i sanitat pública

Aquesta triple aproximació, esquemàticament apuntada, permet treure'n algunes conclusions per a l'acció sindical en el terreny sanitari.

El caràcter públic o privat del sector és cabdal (ara ens referim sols a conseqüències sindicals) perquè en el primer cas estarem davant d'una «explotació genèrica» que caldrà a més matisar amb tot el que s'ha dit respecte al caràcter de la sanitat com a servei públic i conquesta (parcial) de la classe obrera. Si bé és cert que en la sanitat pública es reproduïen molts dels aspectes negatius i que cal combatre i superar de l'actual formació social (divisió jeràrquica del treball, desigual poder de decisió, privilegis salarials i laborals, etc.) no és menys cert que si solament ens fixem en aquests aspectes («explotació genèrica») farem un discurs no polític sinó «sociològic» o «ètic» que, sense menystenir la seva importància, no situa el problema sobre les seves bases reals. Perquè si absolutitzem aquells aspectes negatius sense situar-los en el seu context, no sabrem separar «explotació genèrica» d'«explotació específica» i a més podem, a través d'aquesta mateixa absolutització, relativitzar i menystenir la diferència entre sanitat pública i sanitat privada. A més a més, oblidar com i qui finança el sector, com i qui gestiona el sistema, en quina direcció s'està avançant o nosaltres estem impulsant per avançar (major presència sector públic o major participació sector privat) és tan perillós sindicalment i políticament com creure

irrellevant quin grau de participació en la direcció i gestió del sector sanitari estem aconseguint (òbviament estem referint-nos al cas del sector públic).

Un sindicalisme específic al sector públic

La proposta sindical per a la sanitat pública no deu passar, doncs, fonamentalment ni únicament per la denúncia dels aspectes genèrics d'explotació dels treballadors del sector (òbviament aquests existeixen), sinó que deu intentar posar l'accent en els aspectes generals i positius que presenta el sector configurat com a públic («encariment força de treball», major protecció de la salut i foment de l'emancipació dels treballadors) materialitzats en la irreductible voluntat sindical d'avançar en el control, en la participació, en la gestió de tot el sector per garantir que es dona tot l'ús social que pot i ha de tenir el treball en aquest sector: el de servir les necessitats de la classe i per tant en la mesura que aquesta és i vol ser hegemònica, servir els interessos de tota la societat. Si aquesta participació en la gestió, avui sota els condicionants capitalistes de la formació social, pot portar a franges de contradicció o d'incomprensió entre els treballadors, pot portar i porta a gestionar el «dèficit» de l'actual formació social (el sector públic assistencial com en general tot el sector públic), tot això no ha d'inhibir els dirigents sindicals sinó que ha d'esperonar-los a fer d'aquesta participació en la gestió, punt de referència i d'experiència per a la transformació social que es vol portar a terme.

Mesurar les formes d'acció

Si estem per una sanitat pública i a més volem que aquest sector progressi, hi ha dos aspectes de la pràctica sindical a tenir molt presents: les formes de lluita i les repercussions de les accions sindicals sempre però relacionant-les amb com es finança el sector i qui és el bene-

ficiari dels serveis que presta el sector. Els treballadors del sector no poden ni deuen renunciar a cap dret sindical, inclòs el de vaga, però abans d'utilitzar-lo han de ser conscients que: a) les cotitzacions (forma de finançar avui el servei) es continuen cobrant durant l'acció de vaga i que en canvi no es dona prestació de servei; b) que no es lesionin els interessos econòmics de ningú fora dels propis cotitzants (la població); c) en tot cas hi ha solament una erosió política del prestador del servei (S.S., municipi, diputació, etc.) i que aviat caldrà també correlacionar amb la representativitat i credibilitat democràtiques que ostentin aquests prestadors del servei per saber a qui i per què s'està combatent; d) que s'han de mesurar també acuradament les conseqüències de l'acció sindical en els beneficiaris del servei prestat (atenció sanitària) sospesant seriosament el grau de comprensió i solidaritat de la població que indubtablement sofreix molèsties, amb el grau de comprensió del problema que puguin estar plantejant els treballadors.

Contra qui s'adreça el combat?

En aquest sentit, tant el grau de comprensió i solidaritat de la població usuària del servei, com l'erosió política del prestador del servei (SS, municipi, entitat autonòmica, etcètera) són potser els dos elements cabdals a tenir presents, a saber encarar amb un contingut de progrés a l'hora de plantejar l'acció sindical. En el nou període democràtic que estem obrint i consolidant, les forces d'esquerra han de tenir molt present a qui estan realment combatent amb els seus plantejaments reivindicatius. Una despesa sanitària pública reduïda (que tradueix evidentment una determinada correlació de forces en el cim dels aparells de l'Estat) pot condicionar la migradesa d'una institució pública (hospital municipal, per exemple). Dirigir les crítiques i les justes reivindicacions que genera aquesta situació sols contra la pròpia institució, o la corporació que la tutela (suposada o

donada òbviament una adequada transparència i participació democràtica en la gestió) pot ser no sols simplista i equivocat sinó que pot contribuir a fomentar la desconfiança de les masses en les institucions democràtiques.



El sentit d'aquesta reflexió no és òbviament induir a la paràlisi sindical en el sector sanitari sinó que pretén apuntar algun dels elements que la fan complexa, que obliguen a plantejar-la en un terreny alhora sindical i polític general. Si acceptem i fins i tot volem accentuar el caràcter positiu, beneficiós dels serveis sanitaris perquè els veiem com la resultant (parcial) de la lluita per

l'emancipació de la classe obrera i de tota la societat (no són la mera reparació de la força de treball); si la seva qualitat depèn molt directament en el nostre cas —a més d'una bona i racional organització— del volum de recursos que se li assigna



nen, veurem que la lluita fonamental no se situa dins del sector sinó fora del mateix. És, i ha de ser cada cop més, una lluita per aconseguir que el volum de recursos econòmics destinats al sector públic augmenti i que aquest s'estructuri d'una forma democràtica, participada i descentralitzada. És una lluita, per tant, que interessa tot el moviment sindical. En aquesta perspectiva cobra tot el

seu sentit la necessitat de no inhibir-se sindicalment davant la participació en els òrgans de govern de les institucions del sector públic i, més específicament encara, de les institucions sanitàries.

Participant en la gestió s'està en millors condicions de reclamar aquesta necessària ampliació dels recursos del sector públic. Des de la posició de força que pot donar el coneixement concret de les seves necessitats, i comptant amb el recolzament i la mobilització de tot el sindicat es pot dirigir més lúcidament i positivament el combat per l'ampliació del sector públic. En el cas de la sanitat, la conversió del sector sanitari en un servei públic integral (el Servei Nacional de la Salut) en el qual la participació en la gestió i direcció estigui fortament penetrada pels propis treballadors, pels usuaris en general, és una garantia (mai completa òbviament) que el sector servirà els interessos de la majoria.

Combinar aquesta voluntat de participació en la direcció i gestió de la sanitat amb el manteniment del nivell de reivindicació necessari perquè els treballadors del sector no vegin disminuïts ni els seus drets sindicals, ni les seves legítimes aspiracions (millors salarials, de condicions de treball, de promoció professional) no és fàcil. Però els representants d'una classe que vol ser hegemònica en la construcció d'un nou futur i una nova societat no poden abdicar d'aquest repte, no poden refugiar-se en la mera oposició des de fora esperant el dia màgic del canvi total, sinó que han d'intentar i poder demostrar que són capaços avui de prefigurar, en el terreny del concret, alguns dels trets de la societat lliure, igual i participativa del demà. Cal doncs demostrar-ho en la pràctica, lluitant i dirigint alhora, assumint les franges de contradicció (per incompetència pròpia, per la incomprensió de les masses o per condicionants externs no subjectes a la pròpia gestió) que indubtablement genera una opció d'aquest tipus.

L'interès general dels treballadors

Encertar l'enemic, defensar els interessos dels treballadors i no reproduir mimèticament la tradició fabril són algunes de les conclusions que, com proposava J. L. López Bulla en un recent article,¹ haurien de presidir l'acció i mobilització sindical especialment en el sector de la sanitat. Cal que donada l'extensió del sector i la relativa homogeneïtat, les seccions sindicals i la federació tinguin realment un paper actiu i dirigent. Però dirigent en el sentit de recollir allò que ve de la base (els Comitès d'Empresa) per homogeneïtzar-ho al màxim en el si de la secció i federació, i encara més donades les característiques del sector, articular-ho amb tota la política del sindicat. Aquesta articulació, comportarà indubtablement una «peteja»² de les tendències gremials, corporatives i insolidàries que per una dinàmica sindical de curta volada haguessin pogut engegar els diferents comitès. Aquesta nova acció sindical comporta, com diu López Bulla, la necessària aparició d'un nou tipus de dirigent sindical més universal, més genèric. Uns nous dirigents capaços d'entendre que l'interès general dels treballadors pot aconsellar, corregir o acomodar sovint, determinades accions sindicals d'un sector sense desnaturalitzar els continguts sentits i reivindicats pels treballadors del sector als interessos més generals de la classe, a la voluntat i necessitat del canvi social.

Si l'acció sindical en sanitat i els sindicats de classe que volen i han de tenir un indubtable protagonisme en aquest sector no avancen en aquesta universalització del problema i de l'acció sindical, en el millor dels casos, les «lluites sanitàries» no seran més que lluites corporativistes i gremials embolcallades de fra-seologia revolucionària. *

1. R. Espasa, «A propòsit de l'aliança de les forces del treball i de la cultura», *Nous Horitzons*, febrer 1978.

2. H. Hatzfeld, *Du pauperisme à la Sécurité Sociale*. Ed. Armand Colin, París, 1971.

3. J. L. López Bulla, «Sobre l'acció sindical als serveis públics», *Nous Horitzons*, abril 1979.

4. J. L. López Bulla, *ibidem*.

INTELECTUALS I SOCIALISME.

Notes sobre l'especificitat històrica de la «via catalana»

Primeres formulacions (I) JESÚS M. RODÉS

1.

La redacció d'aquest paper correspon a una doble pretensió: d'una banda, la de contribuir, modestament, a refer alguns dels fils que ens lliguen a la tradició històrica del moviment social català, la importància de la qual ens ha estat manllevada per la ruptura, la brutal ruptura, de la *memòria popular* que comportà el franquisme. En aquest sentit la recerca d'una certa transparència històrica pot ajudar, em sembla, a entendre els caràcters específics, que tingué —i que té encara— aquest moviment.

D'altra banda, recuperar el tema de la relació entre intel·lectuals i socialisme al nostre país penso que pot contribuir a donar profunditat a una qüestió que molt freqüentment s'ha presentat com una troballa estratègica dels darrers vint anys, però que, a Catalunya, té arrels profundes. Tan profundes que seria impossible explicar el perquè de la fundació d'un partit com el PSUC, sense esbrinar el sentit dels seus antecedents, i entre aquests i d'una manera fonamental —de *fonaments*— del paper que la *intelligentsia* catalana jugà, com a tal, en la incardinació del socialisme al nostre país.

En aquest sentit bé podríem partir de la línia constant del marxisme, que és una línia de lluita contra el menyspreu dels intel·lectuals i de llur aportació, com ho subratlla Georges Cogniot en una referència a Thorez que pot generalitzar-se.¹

2.

A Catalunya, el socialisme fou durant anys, i concretament els primers del segle, una flor d'hivernacle, dèbil i sense perspectives. Els corrents majoritaris de la classe obrera, per raons que no és aquest el lloc d'esbrinar, havien tendit cap a formulacions anarcosindicalistes que cristallitzarien, en la segona dècada, en una organització gegantina, que alguna vegada descobriria els seus peus de sorra, la CNT.

Aquest fet situava els escassos militants del PSOE (no sempre, ni majoritàriament catalans d'origen) en una posició incòmoda que generava una estratègia a la defensiva, la qual, freqüentment, no tenia altra «sortida» que el tancament en els *ghettos* que esdevingueren les *Cases del Poble*.²

Aïllats del moviment obrer, marginats del conjunt de la societat civil catalana, una societat civil que, revifada, començava a desenvolupar-se multilateralment, els socialistes trobaren un sostre polític, ideològic i d'implantació extraordinàriament baix.

3.

Es a partir de 1914 que es produeix un canvi que serà substantiu per a l'esdevenidor del so-

cialisme a Catalunya. I per entendre el procés, cal retenir dos fets com essencials: un intern, la concessió del règim mancomunitari; l'altre d'abast internacional, l'esclat de la primera guerra mundial. Penso que és a partir d'aquest moment que s'inicia una *via catalana* específica, fet no suficientment subratllat, i fins i tot oblidat (no m'atreveiria a dir que intencionadament) en l'intent —a *posteriori*— de construir passats comuns allí on els itineraris històrics foren diferents.

4.

L'experiència de la *Mancomunitat de Catalunya* comporta, entre moltes altres coses, l'entrada en la vida pública, i més estrictament en la vida política, de la *intelligentsia* catalana com a tal.

La burgesia catalana, per mitjà del seu partit, la Lliga —el primer partit polític «modern» de tot l'Estat— farà apel·lació als intel·lectuals catalans de totes les tendències per tal de menar un procés de *vertebració nacional* sobre el qual bastir l'estructura d'un *self-government*, el sentit, i sobretot la pràctica, del qual s'havia estroncat quan el terrabastall de 1714.

Els intel·lectuals catalans, que al llarg del segle XIX havien protagonitzat la recuperació de la història i de la cultura nacionals i que havien pogut en la llengua popular per modernitzar-la i desenvolupar-la, es convertien ara de forma delegada —i per tant condicionada (tot i que en la pràctica el seu grau d'autonomia fos bastant alt)— en els motors d'un procés, que avui encara continua.

5.

Tot i que ja entorn del «cas Rull» homes com Gabriel Alomar i Eugeni d'Ors (d'aquest darrer, el menys que podríem indicar aquí és que la segona part de la seva obra, i de la seva vida, ens ha impedit, com en altres casos, valorar-ne justament la primera) havien intentat, sense massa èxit, val a dir-ho, fer-ne una repetició domèstica de l'«affaire Dreyfuss», el cert és que fins als anys de la guerra mundial, no es produirà un decantament cap a posicions d'esquerra d'un cert nombre d'intel·lectuals. Precisament els debats entre *aliadofilia* i *germanofilia* contribuiran al seu desvetllament.

Entre aquestes dues posicions es destacarà un petit nucli entorn de l'Ors que compartirà formulacions paral·leles a les *zimmerwaldianes* o a les pacifistes dels socialistes italians.³

El propi Romain Rolland que a Europa seria considerat com un dels capdavanters del moviment contra la guerra, destacaria el caràcter de «precursors» de les seves posicions anti-bel·licis-

tes que tingueren els intel·lectuals catalans signants, a les darreries del novembre de 1914, del *Manifest dels Amics de la Unitat Moral d'Europa*, que encetarien una «tercera via» que aniria a raure, cap al final de la guerra, en el «wilsonisme» i en la referència a la Societat de Nacions, espai polític, aquest, que els permeté fins i tot imaginar una solució internacional al problema de Catalunya.

6.

La Mancomunitat com a quadre institucional i la crisi de civilització produïda per la guerra són l'*entourage* sobre el qual comença a bastir-se el model d'intervenció cultural militant dels «nous» socialistes catalans.

Un model que difícilment hauria pogut sortir dels rengles del PSOE, per les raons indicades, i que caldrà cercar en l'activitat que a partir d'aquests anys porten homes com Cristòfor de Domènec, Feliu Elias, Alfons Maseras, etc., tots ells vinculats a les tasques culturals de la Mancomunitat, i sobretot personalitats com Manuel Serra i Moret o Rafael Campalans i, fins i tot, el propi Alomar.

Alomar, Serra i Moret i Campalans



Campalans constituïa l'arquetipus del que Josep Pla ha denominat el «noucentisme-socialista». Enginyer, provist d'una cultura tècnica i d'una vocació pedagògica que el durien a la direcció de l'Escola del Treball i a la d'Ensenyament Tècnic de la Mancomunitat, elaborà en aquells anys algunes línies de pensament que convé recordar.

En un país com el nostre que estava abocat a un procés de recerca de la pròpia identitat, Campalans havia jugat a fons la carta de la *col·laboració*, bàsicament centrada en la *lluita per la cultura*, ideal car als noucentistes, però que en la perspectiva de Campalans era la premissa necessària perquè la classe obrera pogués assumir en el seu dia una vocació «nacional» tendencialment hegemònica.

En aquest sentit Campalans recollia una de les vies per les quals tradicionalment el moviment obrer ha optat, i que es pot fer arrencar del *segle de les llums*, línia que atribuïa a l'educació un caràcter progressista i concedia al co-

neixement una funció revolucionària, per a situar-se molt a prop de les formulacions de *revolució lenta* preconitzades per Otto Bauer.⁴

En aquest sentit el pensament de Campalans, que no ocultava les seves arrels «jauresianes», se situava a les antípodes del «guesdisme» tradicionalment adoptat pel PSOE, que reduïa l'escola a un pur instrument de les classes dominants⁵ de la mateixa manera que s'allunyava de l'anarcosindicalisme majoritari que rebutjava tot impuls cultural exterior, en una afirmació de l'autodidactisme proletari.⁶

En la mesura que l'acció cultural de la Mancomunitat prefigurava una realitat, a la qual no aniria malament aplicar el qualificatiu de «nacional-popular», la tasca dels socialistes consistia en participar-hi i en accelerar-la i aprofundir-la.

La solució no podia venir, doncs, del *ghetto*, ni de l'acció directa anarcosindicalista, tot i que el sindicat, que era on estaven els obrers, era valorat, per aquesta mateixa raó, com un camp excel·lent per a treballar-hi.

Per una via *capil·lar*, l'acció socialista (en una situació mundial, repeteixo, de reflux revolucionari) es dirigiria vers la lenta implantació de les idees socialistes en un teixit social com el català poc propici a cultivar-les.

7.

És en la lluita per la cultura que es fonen intel·lectuals i obrers («els plasmadors de la matèria i els laborants de l'intel·lecte»),⁷ potenciant al màxim el caràcter pedagògic de l'acció política: «La tasca més revolucionària, més fecundament revolucionària, que pot fer-se avui en el món, és la d'*instruir el poble*. I aquesta és la nostra»,⁸ asseguraria Campalans.

El treball, la ciència (i l'amor a la ciència) són la base del nou ordre moral preconitzat pels socialistes.

Com Gramsci o Martinet, contemporàniament, Campalans rebutja la dicotomia cultura popular-cultura superior i per tant es desfà tant de la via *proletkul*, estil soviètic, com del paternalisme que havien suposat les experiències d'«extensió universitària» tenyides de krausisme a Espanya o les universitats populars a França.

Una estratègia de llarg abast havia de basarse, i Campalans citava el propi Salvador Seguí, en afegir a les reivindicacions obreres, que constituïen l'eix del moviment sindical, una reivindicació més alta —«simbolitzada amb una estrella d'or al mig de les banderes roges»—,⁹ la de la Cultura, i adoptant un cert to moralitzant afirmava: «S'ha de dir al poble clarament, sense covardies, que, assolida la vella aspiració de la jornada de vuit hores, li toca demostrar, si no vol que demà li sigui arrabassada violentament la seva cobejada conquesta, que és digne d'ella. Que no reclamava lleures majors per a embrutir-se en espectacles degradants, ni per a bestialitzar-se en la taverna, ni simplement per a jeure a l'ombra, sinó per a freqüentar les escoles i els centres de cultura, per a visitar els

museus, per a tenir cura de l'educació dels seus fills, per a honorar, en una paraula, les potencialitats de la vida interior, per assolir el ple gaudi de les riqueses espirituals».¹⁰

8.

Però el procés de conquesta popular de la cultura i la socialització final de la mateixa serien inabundables sense la col·laboració dels intel·lectuals.

I d'aquí que, citant explícitament Lenin, en concret alguna de les seves intervencions davant el VIIIè Congrés del PC (b) de Rússia, el març de 1919, reforci Campalans el protagonisme dels intel·lectuals en la lluita pel socialisme i no només la utilització tàctica dels «especialistes burgesos»: «És solament en l'amistat amb els intel·lectuals que la democràcia podrà fer triomfar la revolució. Insensats els qui creuen que la multitud pot crear res, pot governar el país».¹¹

9.

En un país com Catalunya, sotmès a un poder estrany, que Campalans referirà en termes durs («la sotmissió de Catalunya a un poble que ha eixit tot just de l'època pastorívola») ¹² i en el qual l'acció de l'Estat s'havia significat per «una política positiva consistente en evitar que el pueblo se instruyera»,¹³ no resulta estrany que Campalans acceptés de dirigir l'Escola del Treball i que intentés convertir-la en una experiència capaç de generar alternatives. Alternatives que evidentment només podrien realitzar-se a partir d'una acció de govern que en els anys vint resultava llunyana.

Però l'experiència li féu conèixer, no només els seus límits, que s'accentuarien a partir de 1919-1920, quan les conseqüències de la crisi econòmica portarien la burgesia catalana a un abandó de les seves dèries reformistes i nacionalistes per adoptar una duríssima confrontació de classes al carrer i a desmuntar l'oasi cultural mancomunitari, que acabaria sucumbint sota la bota militar el 1923. Serví també per a formular amb molta claredat el nou bloc històric, basat en l'aliança d'obers i intel·lectuals, que possibilitaria la «naixença de l'únic esperit constructivament revolucionari possible (que mai cap unió de dues forces fóra tan perillosa com aquesta)».¹⁴

10.

Organitzativament, això conduiria a «l'enquadrament de les masses d'intel·lectuals i obrers dins un partit europeu».¹⁵ A diferència de Lenin o de Gramsci, i fora d'alguna referència als treballadors «del camp i de la ciutat» el cert és que Campalans obvia per un costat el paper de la pagesia, mentre que per un altre costat, emfatitza sobre la funció dels intel·lectuals més que no Lenin, encara que de forma similar als primers escrits de Gramsci.

La influència «noucentista» és aquí palesa.

Campalans compartia amb tants altres companys de generació la mística de la «urbanitat» que havia estat un element fonamental en l'elaboració del concepte de nació «moderna i «europea», enfront de l'estricta restauració tradicionalista, tenyida de matisos ruralistes, de generacions anteriors.

La «Catalunya-ciutat» era també l'objectiu dels socialistes-noucentistes, i per tant no pot resultar estrany que el protagonisme de la construcció de la Catalunya futura fos atribuïda de manera preponderant a les classes socials urbanes.¹⁶

11.

El 1923, la fundació de la Unió Socialista de Catalunya —el partit que el 1936 es convertiria en l'eix de la creació del PSUC— significaria un primer pas per a la construcció d'aquest partit, capaç d'aglutinar obrers i intel·lectuals en la lluita pel socialisme.

Entre 1923 i 1936, el debat sobre el paper d'uns i altres estigué continuament obert, i penso dedicar un pròxim article a les seves vicissituds.

Però m'ha semblat que avançar aquestes notes podia contribuir a suscitar l'interès per uns plantejaments tan matiners com els que he assenyalat, sobretot si tenim en compte el caràcter tardà de formulacions com les del Ple d'Argenteuil del PCF o de l'espanyola «aliança de les forces del treball i la cultura». ✱

1. Georges Cogniot, Maurice Thorez et les intellectuels, «Cahiers d'Histoire de l'Institut Maurice Thorez», n.º 15, Paris 1976, p. 91.

2. Sobre la qüestió és summament útil el text de Marià Martínez Cuenca, *Memòries d'un murcià militant obrer a Catalunya (1909-1939)*, 550 pàgs. (mecanografiades). En vaig publicar una antologia de textos a *Arreu*, n.º 2, 1-7 novembre 1976, Barcelona, pp. 30-37.

3. «Manifest dels socialistes italians» (Roma, 22 maig 1915), *Els Amics d'Europa*, n.º 6, 14 agost 1915, pp. 23 i 24. V. Tb. Brunello Vigizzi, «Il PSI nel 1914-15, tra neutralità e intervento» in AAVV, *Storia del Partito Socialista*, Marsilio ed., Venezia, 1979, pp. 94-126.

4. Sobre la qüestió v. l'article summament suggerent de Marc Riglet, «L'Ecole et la Révolution. Aspects du discours révolutionnaire sur l'école pendant l'entre-deux-guerres», *Revue Française de Science Politique*, n.º 3, vol. 28, juny 1978, pp. 488-507.

5. Per a les posicions «guesdistes», v. les precisions de Marc Riglet, *op. cit.*, p. 490 i les apreciacions, ja clàssiques, de Claude Willard, *Le Mouvement Socialiste en France. 1893-1905. Les guesdistes*, Paris, 1965.

6. Cf. Carolyn P. Boyd, «Els anarquistes i l'educació a Espanya (1868-1909)», *Recerques*, n.º 7, pp. 57-81.

7. Rafael Campalans, «Inquietuds d'ara», *Quaderns d'Estudi*, juliol 1920, p. 44.

8. Rafael Campalans, *op. cit.*, p. 45.

9. Rafael Campalans, *Els problemes de l'educació del poble*, A. Artis. Imp., Barcelona, 1922, p. 5.

10. Rafael Campalans, *op. cit.*

11. Rafael Campalans, *op. cit.*

12. Rafael Campalans, *op. cit.*, p. 3.

13. Julián Besteiro, «Socialismo y escuela» (conf.), *El Socialista*, 11 de maig de 1929, cit. per E. Lamo de Espinosa, *Filosofia y política en Julián Besteiro*, Edicusa, Madrid, 1973, p. 281.

14. Rafael Campalans, «Un confusionisme perillós», *La Tralla*, 1 agost 1923, i Rafael Campanals, *Política vol dir Pedagogia*, Barcelona, 1933, p. 131.

15. Rafael Campanals, *Als joves (paraules d'un socialista als estudiants de Catalunya)* (1923), Barcelona, 1931, p. 31.

16. Cf., Isidre Molas, «Rafael Campalans i el socialisme», *Avui*, 22 agost 1978, p. 3; Tb., Isidre Molas, *Rafael Campalans*, «Socialisme, Democràcia, Catalunya», *Serra d'Or*, setembre 1978, p. (565) 21.

J. Ros Hombravella
**POLÍTICA ECONÓMICA
 ESPAÑOLA (1959-1963)**
 Ed. Blume

Pròleg de Fabià Estapé. Col·lecció Leviatán, sèrie Menor, n.º 18. Barcelona, 1979. 108 pàgines.



Heus ací un llibre esclaridor, escrit amb ploma lacerant, fàcil d'entendre per al no especialista, i indispensable per a comprendre els trets essencials que expliquen el franquisme econòmic i, per tant, el fenomen del *desarrollismo* espanyol dels anys seixanta. De fet, es tracta de la continuació de la recerca *Capitalismo español: de la autarquía a la estabilización (1939-1959)* (2 vols., Madrid 1973; 2.ª ed. en un sol volum: Madrid 1978), escrita per un equip integrat pel mateix Ros Hombravella, Joan Clavera, Joan M. Esteban, M. Antònia Monés i Antoni Montserrat, llibre que ara per ara és el balanç més seriós fet fins avui sobre el període que comprèn els primers vint anys de la postguerra. El professor Ros Hombravella ha publicat altres papers sobre el tema de l'economia franquista, que van des de la divulgació dirigida al gran públic (articles a la premsa periòdica, l'excel·lent *Qué es la economía franquista*, aparegut a Barcelona el 1977 i dedicat «a las víctimas de la economía franquista») fins a l'article especialitzat (per exemple, a «Recerques» n.º 2: *Entorn del retard en el recobriment dels nivells macroeconòmics de pre-guerra a l'Espanya dels 1950*, escrit conjuntament amb Antoni Montserrat), sempre partint d'un coneixement directe de la realitat econòmica.

La tesis principal —molt ben argumentada— sobre el període 1959-1973 és que de 1959 fins a 1964 (ó 1965-66) són uns anys fonamentals, perquè és quan canvia de veritat —en termes capitalistes— el model econòmic (és quan hi ha creixement, llançament de la inversió, puja de la taxa de beneficis, avenç

del salari real, reforma institucional tendent al model neocapitalista), el qual queda, no obstant, frenat de 1966 a 1975 (canvis de tendència en el creixement de les macro-magnituds principals, problemes conjunturals constants, inflació creixent, senilitat de Franco). El període anterior 1939-1959 és definit per Ros, de forma raonada, com a fracàs complet, motivat en part per la ignorància econòmica dels dirigents. Cal no oblidar que totes les decisions —i també les de caire econòmic— depenien d'un sol home, Franco, el qual, segons Ros, «tenia tan sols lleugeres idees d'intendència quarterària (d'on: la seva afinitat per al racionament i la seva resistència al liberalisme econòmic)». Els canvis, massa primis, de 1950-54 no quallaren, i malgrat l'acord amb els nord-americans de 1953 s'arriba durant 1957 a un «esgotament real del model subjacent» en els primers vint anys de la dictadura. El canvi de rumb vers el capitalisme que es portava pel món occidental es retardarà fins al Pla d'Estabilització de 1959. Les mesures d'aquest Pla seran eficaces (i carregoses per a la classe treballadora), però la «prosperitat» tindrà un any-frontera, 1965, car «les reformes hauran arribat ja en 1963-1964 al límit d'allò que era compatible amb les forces econòmiques dominants que donaven suport al franquisme»; d'aquesta manera, s'entra dins una nova etapa «esmoreïda», «gris» i «insípida»: la dels tecnòcrates i els polítics de l'Opus Dei, la d'un cert «caetanisme». En 1965 arrenca una política tímida de *stop and go*, amb símptomes de *stagflation* (estagnació amb inflació). No hi havia hagut, certament, un aprofundiment en la reforma de les estructures

(tal com havien aconsellat el Banc Mundial, l'OCDE, la FAO, la OIT), i no es va donar amb decisió el pas del corporativisme autàrquic al neocapitalisme. Els governs de Franco no van voler fer la reforma agrària, ni la reforma fiscal, ni la millora de les relacions laborals, ni la reestructuració productiva, ni la modernització de la Seguretat Social, ni una política de despesa pública més adient, ni la reforma administrativa. No hi ha dubte que l'anàlisi de Ros, escrita en un estil entre desvetllador i mordaç, és molt difícil de rebatre, i més encara per part dels propis franquistes.

Finalment, cal ressenyar que aquest llibre conté apèndixs ben útils sobre normativa econòmica, estadístiques bàsiques i una bibliografia comentada. Hom hi afegeix, també, una selecció d'articles punyents del propi autor publicats a la premsa periòdica, on ja eren avançades algunes de les tesis del llibre.*

Francesc Artal

J. M. Muntaner:
**CAP A UNA ECONOMIA
 DELS PAÏSOS CATALANS.***
 Editorial La Magrana, 1979.

El llibre de Josep M. Muntaner té tots els avantatges i els inconvenients d'una tasca, la del periodisme econòmic, i en general, la del periodisme, extraordinàriament encisadora per a qui l'emprèn. Una tasca que ve de lluny, d'aquell «Promos» que tantes satisfaccions —i alguna anada al jutjat— ens provocà a l'Ernest Lluch, al Josep M. Muntaner i, amb una participació menor, a mi mateix. El recull d'articles que ens presenta Muntaner conté una gran quantitat d'idees i de temes. No vaig a fer-ne un comentari sistemàtic car els textos no pretenien ser sistemàtics, ben segur. Presentaré en canvi una sèrie de notes que la lectura, força suggeridora, del llibre de Muntaner m'ha estimulat a formular.

* Intervenció d'Antoni Montserrat al debat sobre aquest llibre celebrat el 5 de juny de 1979 al Col·legi d'Econòmistes de Barcelona.

Evidentment aquestes notes responen al meu criteri personal i només tenen aquest valor, tot i que intento que el meu criteri s'insereixi en la tradició comunista, és a dir, en aquest context nacional i internacionalista.

Aquí estem per tenir un debat i no voldria defugir-lo. Un debat sobre el futur econòmic de Catalunya, sobre el futur econòmic dels Països Catalans. A aquest debat s'hi ve contribuint des d'una perspectiva marxista amb aportacions molt diverses, en un context genèricament polític en el recent número monogràfic de «Nous Horitzons», en el llibre de Rafel Ribó, en treballs de Vallverdú o —des d'una perspectiva que no és totalment la meua— en l'important llibre de Josep M. Ferrer.

És una perspectiva basada en el caràcter històric del fet nacional, on els elements de consciència juguen un gran paper. Aquesta constatació, que la història la fan els homes, ens fa comprendre fenòmens «històricament discutibles», com el del Front Polisari, i ens ha de fer estar profundament atents a tots els fenòmens en l'àmbit peninsular— des d'Euskadi fins a Portugal—, i evidentment respecte del conjunt dels Països Catalans. És el que en Muntaner en diu la conversió de Pierre Vilar (pàgina 31). Té molta raó Josep M. Muntaner quan ens posa en guàrdia davant el determinisme geogràfic sobre les Illes (pàg. 67), tot seguint en altres llocs del llibre l'exultant lliçó de geografia de Pierre Deffontaines sobre el Mediterrani català. Té molta raó també quan assenyala els límits d'una fonamentació estrictament lingüística del fet nacional (L'Alguer, pàg. 10). Hauriem d'evitar el perill de cofoisme, perillós per al futur dels Països Catalans. J. M. Muntaner identifica molt bé elements d'homogeneïtat creixent entre Catalunya i el País Valencià: països de forta immigració bruta, més d'un milió en quinze anys, de creixent dedicació a la producció de béns de consum, amb el corresponent apropament del País Valencià a Catalunya en interessos comercials i duaners, amb capacitat exportadora —movi-

ment a la inversa (recordem el Romà Perpinyà i Grau de preguerra, enfront de Manuel de Torres), de rebuda turística (el principal país turístic del món segons Deffontaines)—, amb eix comú —l'autopista. Però caldria no confondre aquests elements amb altres elements d'homogeneïtzació que s'afegeixen als anteriors; aquests altres elements d'homogeneïtzació serien la conseqüència de l'expressió d'una opció voluntària i internament articulada. Els primers són elements que faciliten la relació però que no substitueixen «l'agregació volguda» (pàg. 30). La barbacoa i el barret mexicà dels *tour-operators* són precisament elements de desnaturalització.

Hi ha coses que un llibre d'articles periodístics no pot abastar, però que suposen temes importants no resolts del tot: ni per a Perpinyà ni per a Barcelona ha tingut mai un pes tan essencial l'interland allogen com per a València, per a Alacant o per al Montpeller del XVIII. En canvi la identificació política de Perpinyà amb «l'hexàgon» cal cercar-la potser no solament en l'estrinxolador centralisme gavatx (pàg. 25) o en els ancians Trocadero sinó també, com fa Joan Fuster, en la Revolució Francesa. En tot cas, cal no oblidar-ho.

Els retards —els *lags*— en el terreny ideològic i de la consciència són aquí també importants. Mentre

Catalunya no és ja una societat menestral i petit burgesa —sinó una societat del coll blau, de producció industrial a la recerca del terciari modern (Armand Sàez)—, València té encara un *establishment* de burgesia agràrio-comercial exportadora, el «bunker barraqueta», pendent de les «covachuelas» dels Ministeris de Comerç i d'Agricultura. El futur de València, com ha posat de manifest Emèrit Bono (tesi doctoral) o el grup d'economistes marxistes valencians, no va en aquesta direcció (vegeu *El País Valencià frente a la Democracia. Economía, Sociedad y Política*, J. A. Tomàs Carpi; editat pel PCPV). Encara cal que això penetri a fons (vegeu «Argumens»: *Fet Nacional i Canvis Socials al País Valencià*).

Hi ha un tema, important, en el llibre de Josep M. Muntaner, que hom no pot bandejar. És el de si Catalunya necessita concentrar-se en ella mateixa (pàg. 82), de si necessita desenganxar-se d'Espanya i enganxar-se a Europa (fet necessari, inevitable i irreversible). Cal distingir entre viabilitat econòmica d'uns Països Catalans independents, i conveniència d'una tal situació en el present context històric.

És evident que cal una reflexió interna sobre Catalunya, sobre cadascun dels Països Catalans. Reflexió acurada lligada al procés de reconstrucció nacional. Però la possibilitat i els límits d'aquest procés vénen donats per una constitució elaborada amb forta participació catalana i per un Estatut avui en discussió. Dues eines fonamentals, la institucionalització interna i la programació econòmica, són possibles d'acord amb l'Estatut. Encara caldrà crear les condicions polítiques i socials, el bloc de progrés que faci viable la reconstrucció.

Però Catalunya no pot adoptar una posició defensiva. Quan es parla de viabilitat econòmica no hem d'oblidar que Portugal té un mercat interior inferior al de la Catalunya estricta.

L'argument de la viabilitat creix, però, que cal usar-lo com de vegades l'ha utilitzat Trias (vegeu cita de



Muntaner) per raonar el caràcter no explotador de Catalunya en les seves relacions amb la resta de l'Estat. És sovint, al meu entendre, una variant del debat sobre el paper històric del proteccionisme (vegeu també Ros i Montserrat: *L'aptitud financera de Catalunya*, 1967).

L'opció de Catalunya ha de ser tota una altra. Ha d'ésser en termes gramscians una opció *meridionalista*. No ens interessa ser la sucursal de Frankfurt o de Brusselles en una Europa que continuï el model dels monopolis i l'explotació, sinó que caldrà que fem dels Països Catalans un element d'equilibri en el conjunt del Mediterrani i específicament en el context de l'Estat espanyol. No podem abandonar Andalusia a la direcció política de Madrid, sinó que hem de contribuir a fer inviables del tot actituds com la de Juan Muñoz, que vol contraposar «nacionalitats» riques davant «regions» pobres a l'Estat espanyol. En el context internacional —en el qual els organismes internacionals, les multinacionals i els governs invisibles juguen un paper determinant— el tema estratègic militar és fonamental. A *The New Nationalism Implications for Transatlantic Relations* (W. Link, W. Feld, Pergamon, 1979) la gent del «Committee on Atlantic Studies» (i la NATO, en darrera instància) expliquen molt bé que no poden restar indiferents davant de la qüestió nacional. Veiem que en el debat sobre Quebec independent la presència a la NATO i a la NORAD ha estat fonamental. Des del punt de vista de la lluita antiimperialista, tampoc convé la divisió dels pobles de l'Estat espanyol.

Un darrer tema seria el de l'actitud al voltant de l'Estat i el sector públic. Muntaner recull bé (pàg. 153) el problema dels costos estàndard, que és avui un dels temes més perillosos dels actuals serveis traspasats, car fa aparèixer com un luxe l'administració general de la Generalitat, precisament tant més com més malament hagi estat calculada la cessió. ✱

ANTONI MONTSERRAT



A. C. Comín

Alfonso C. Comín:
**POR QUÉ SOY MARXISTA
Y OTRAS CONFESIONES.**
Editorial Laia, 1979.

L'autor havia publicat el 1977 un altre volum titulat *Cristianos en el partido, comunistas en la iglesia* (Laia) de més ambició teòrica, on es desenvolupava més extensament el doble debat intern —a l'església catòlica i als partits comunistes— entorn de la militància comunista de cristians, així com també el sentit de les polèmiques sobre l'ateisme marxista. Hi és particularment digne de consideració (3a. part, pàg. 113) la polèmica amb l'anomenat «document Sacristán» publicat al núm. 1 (gener-febrer 1977) de la revista *Materiales*, segurament l'aportació teòrica més destacada al debat des del punt de vista ateu.

En el volum *Por qué soy marxista...* l'autor se situa en un pla més concret. Primerament descriu la

seva pròpia evolució espiritual, com a fill de vencedor a la guerra civil i catòlic, cap al comunisme, document de primera mà interessant per reconstituir la història de l'època franquista i en particular la trajectòria espiritual i política d'una part de la intel·lectualitat de Catalunya, així com els canvis en les relacions entre religió i política.

La resta del llibre toca el tema de «quin marxisme» és el seu. Reiteradament rebutja el marxisme anquilosat i dogmàtic, codificat en el «Diamat» o materialisme dialèctic de manual, reivindicant un marxisme «viu», com a mètode. Aquesta part resulta més enunciativa que altra cosa, i el lector es queda amb les ganes de saber «quin marxisme» és el de l'autor. On adquireix més precisió és a la part final del llibre, on el rebuig del marxisme dogmàtic es concreta en el rebuig de les forces opressives del «socialisme real». Són interessants les planes on es descriu la relació entre religió i estat als països socialistes i l'existència d'una dissidència política cristiana de signe progressista en aquests països (tant enfront del poder d'estat com del poder conformista de les esglésies institucionals).

Un capítol de particular interès és el dedicat al filòsof alemany Ernst Bloch, autor que segons Comín inaugura una nova etapa en la crítica marxista de la religió, i que ofereix estímuls actualíssims per la seva reivindicació de l'aspecte utòpic de l'acció comunista.

Aquest és un volum, com tots els de Comín, ple de vitalitat sincera i de suggeriments a la reflexió en direccions insòlites. Val a dir també que el lector —almenys un lector ateu com jo— hi pot trobar fàcilment motius de malestar per la manera com l'autor passa per damunt de certes dificultats (com és, sobretot, la diferència qualitativa entre creença religiosa i creença «natural» no transcendent) a l'hora de formular i valorar les aportacions cristianes a les lluites dels nostres dies per la llibertat. ✱

J. SEMPÈRE

**nous
horitzons**

100, — PTES.